

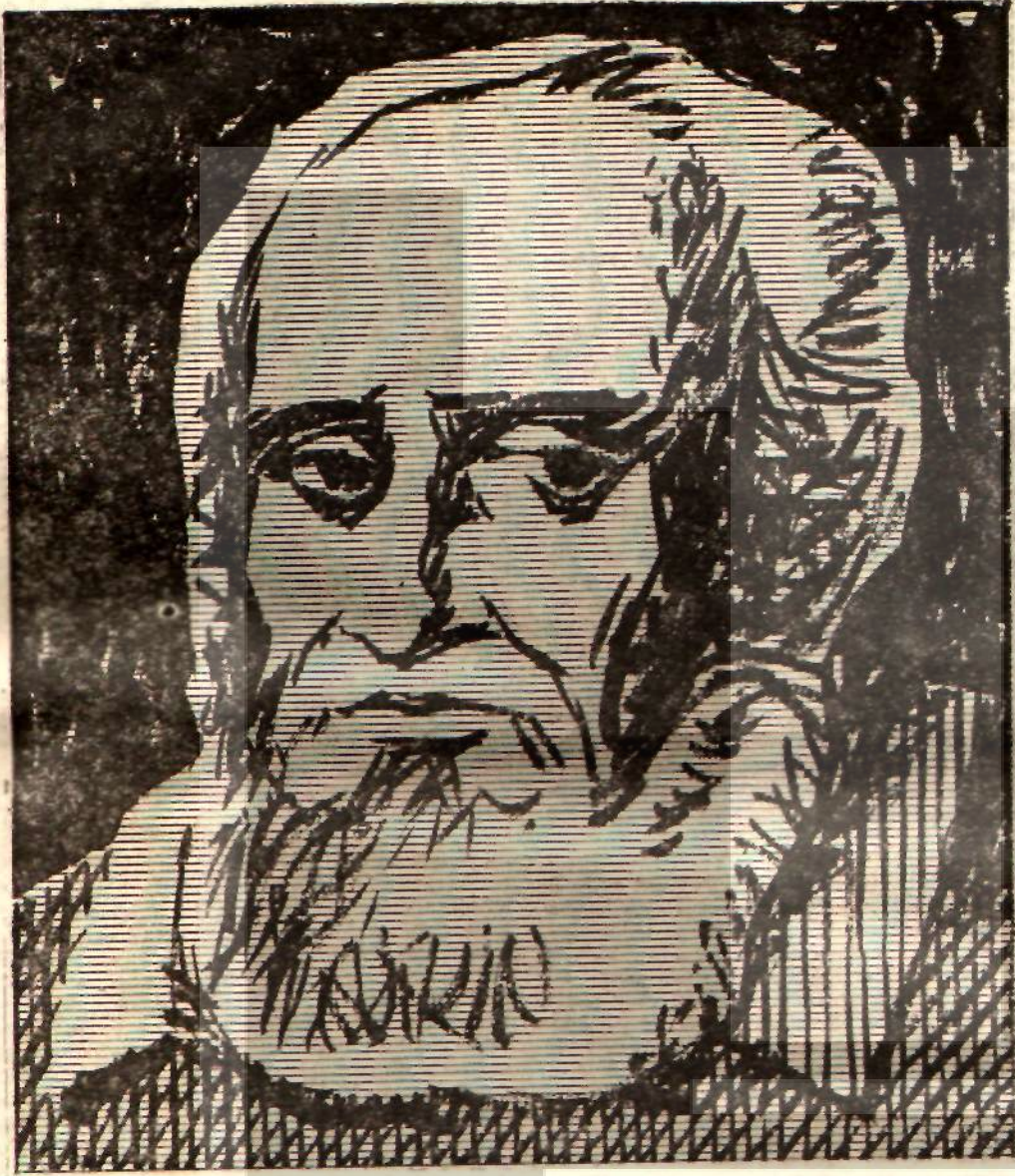
YÖN

HAFTALIK GAZETE

BİLDİRİ

VE CEVAPLAR

Orta Sayfada

“Basın için bir
tedbir almayı
düşünmüyoruz”

İNÖNÜ

**“ama
dünyada dönüyor”**
GALILE

Gerçeğe bakmak

D.P. devri iktisadi politikasının başarısız olduğu, çetilli gereksinimler sonucu, bir çok kimseler tarafından defalarca söylenmiştir. Bu kimselerin bir kısmı, 27 Mayıs Devrimi'nin temelinde de bu iktisadi başarısızlığın bulunduğunu - toplum-bilim verilerinden de yararlanarak - belirtmişlerdir.

Biz, bir devrin iktisadi politikasının, en sonu ve tartışmaya en az yer verecek şekilde, ancak sayılarıyla açıklanabileceği kamsındayız. Ne var ki şimdiye değin, geniş halk kitlelerine ulaşılabildi, bu yolda verilmiş bir bilgiye rastlamadık. Oysa, sayılara dayanarak verilecek bir araştırmanın, hem D.P. devri Türkiye'sinin iktisadi gelişimini topluma bildirmek, böylece bu konudaki şüpheleri gidermek, hem de konunun bazı ön fikirler tarafından kastıyla ya da bilmiyerek kendi inanç ve görüşlerine uyacak şekilde kötüye kullanılmamasını önlemek yönünden yararlı olacaktır.

Aşağıda, İstatistik Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan «Türkiye Milli Geliri 1948; 1953-1960» adlı broşürden yararlanarak meydana getirilmiş, D.P. devri iktisadi gelişime dair, küçük bir açıklama veriyoruz. Ancak, asal isteğimiz, yetkili bilim adamlarımızın, konuyu, enine, boyuna, bütün ayrıntılarına dek, en önemlisi geniş halk kitlelerine ulaşabilecek yollarla, sayılara dayanarak ortaya koymalarıdır.

1950 den 1953 e kadar oldukça önemli artışlar gösteren gayri safi milli hasıla 1954 de birdenbire düşüyor. Nüfus artışı da göz önünde tutularak, düşen gayri safi milli hasıla, 1953 yılındakinden azdır.

Bu durumda, D.P. devrinin iktisadi gelişimini incelerken 1953 sonrası için ancak kanunlara normal bir davranış olur. Zaten, D.P. iktidarının ilk yıllarının, genel olarak, fazla sıkıyönetim maruz kalmayan bir iktisadi gelişim gösterdiğini kabul edebiliriz. Kaldı ki bu devrenin de tartışılması yapılmalı gayri safi milli hasıladaki önemli artışların kaynakları araştırılmalı, - çok geniş ölçüde dış yardımların, hava şartlarının ve zirazatle bir defaya mahsus olan ekim hasasının genişletilmesi ile makineleşmenin tesiri- (Dr. Osman Ökyar, İktisadi Gelişme Ölçütleri, Planlama dergisi, Sonbahar 1961, sf. 73) - artışın gerçek nedenleri ortaya konmalıdır. Ne var ki, 1954 le başlayan iktisaden son derece kötü devre önceki devrede yapılmışlara da şüphe ile bakmamıza sebep oluyor. Bu ilk devrenin derinleşmesine bir inceleme, her iki devre için de aydınlatıcı bilgiler vereceğini sanıyoruz.

Şu halde, 1954 e kadar geçen ilk devrede, D.P. iktidarının, görünüşte de olsa, devrimsel yerine getirmiş olduğunu düşünürsek inceleme bizi bundan sonraki devre üzerine dayandırmamız, gerçeğe yaklaşabileceğimiz yönünden, yerinde ve doğru bir davranış olur.

1954 le başlayan ikinci devreyi, en basit ve en açık ola-

rak, kişi başına düşen gayri safi milli hasıla açıkla kamsındayız. Aşağıdaki çizelge bu amaçla düzenlenmiştir.

Yıllar	Kişi başına düşen gayri safi milli hasıla (1948 sabit fiyatlarına göre)		
	Gerçeğe T.L.	1953 yılı için 100 kabul edilirse	
		Gerçeğe	Her yıl ortalama % 1,34 artış olması halinde
1953	694	100.0	100.00
1954	561	88.5	101.94
1955	588	92.7	102.70
1956	610	96.2	104.07
1957	630	99.4	105.47
1958	685	108.0	106.88
1959	694	108.5	108.31
1960	696	108.78	109.77

Görüleceği üzere 1954 den 1957 ye kadarki 4 yılın, kişi başına düşen gayri safi milli hasıla, 1953 yılındakinden azdır. Ancak 1957 de 1953 ün seviyesine yaklaşılmış, nihayet 1958 de bu seviye aşılabilmektedir. Bu durumda, şu gerçek açıkça belliktir: Türkiye 4 yıl boyunca iktisadi yönden bir adım ilerleyememiş, yani bu 4 yıl duraklama devresi olmuştur. Oysa, iktisadi kalkışı geçmiş bir ülkenin, değil duraklamasının, belirli bir hızını altına düşmesinin bile uygarlık yolundaki ilerlemesini ne denli engelliyeceği açıktır.

Öte yandan, 1953-1960 devresinin ilk ve son yıllarındaki kişi başına düşen gayri safi milli hasılları oranlarsak, elde ettiğimiz sonuç iktisadi durumumuzun ne denli bozuk olduğuna bir başka delil olur: 1953 yılında kişi başına düşen gayri safi milli hasılayı 100 alırsak bu miktar 1960 yılında 109,8 olmaktadır ki 7 yıldıki artış % 9,8 dir. Buradan yıllık ortalama artışa geçerek elde ettiğimiz sayı acıklıdır: % 1,34

Bütün bu gerçekler apaçık ortadayken yine de kalkıp D.P. devrinin iktisaden iyi yönetilmiş bir devre olduğunu savunmak ne dereceye kadar iyi niyetle bağdaştırılabilir? Bizim de yararlandığımız kaynaklardan yararlanmasın rağmen, kendine göre bir takım hesap oyunlarına girişerek sonuçta D.P. devrinin gayri safi milli hasıla artışlarını % 8; % 7 gibi sayılarla ifade etmek (% 7 bu gün için kabul edilmiş huz (çap, mükatta olan en hızlı kalkınmayı istediğimiz halde, elde edilip edilemeyeceği oldukça şüphelidir. Hatta batılı dost devletler bu sayıyı fazla bulmuşlar ve % 5'e indirilmesini istemişlerdir. Bu arada bir noktayı daha açıklayalım: % 8 ve % 7 gayri safi milli hasıla artışları olarak geçmektedir. Bunun, kişi başına düşen miktardaki nüfus artışımız ortalama % 3 olduğuna göre % 5 ve % 4 olur.) gerçekleri kendi görüşümüze göre bozmak değil de nedir? (Aydn Yalçın, Rakamların Dilıyla, ÖNCÜ gazetesi, 19 Aralık 1961).

Bir devreyi değerlendirirken bu devre içinde olanla-

rı objektif ölçüler ve mlyarlarla bize aktetiren bazı rakamları ele aldığımızda «kalıplar halinde düşünmek, yahut düşünmeyerek olayla-

stikbali görür gibi olmuştuk. Elbette bu parti değerleri gibi olmayacaktı. Elbette ezilenlerin daha çok ezmesi, ezilenlerin daha çok ezilmesini kolaylaştıran bir tutuma kapılmıyacaktı. Belirli bir doktrini, bu doktrini kelimelerle belirli bir programı, bu programı gerçeğe benimsenmiş savuna-bilecek ve arası gelince de uygulayabilecek yeterlikte elemanları olacaktı. Siyasi olmaktan çok iktisadi bir parti olacaktı. İnandığı, benimsediği fikri, doktrini alt kademelerine ve bütün vatandaşlarına anlatma çabasına girişecek, adeta bir okul, bir ekol halinde belirecekti.

Bekledik. Bu esasları kapsayan doktrin ve programını, ehliyetli kadronuzu açıklayacağınız günü ümit ve özlemle bekledik. Bizim doktrinimiz işçileri refaha ulaştırmaktır dediniz, programımızı bir ilim heyeti hazırlıyor dediniz. Pek yakında üniversiteden, avukatlardan, iktisatçılardan geniş itihaklar bekliyoruz dediniz. Yine de beklidik ve bu bekleğin sonunda bize verdiğiniz, ufak ve yetersiz programın dışında sadece hâyal kırıklığı oldu.

Böylece, sendikacı yöneticileri, ulaşmak için takip edeceğimiz kesin yolu çizmeden sık sık tekrarladığınız, işçi hak ve menfaatleri sloganı, belirli bir doktrinden yoksunluğu ile adeta bir siyasi parti değil de, bir sendika kurmuş oldunuz. Hem de İstanbul İşçi Sendikaları Birliği kadar bile teşkilât ve destekten yoksun bir sendika. İşte, Seyfi Demirsoy'un, partiye girme teklifinizi reddeddiğinizin gerçek sebebinin de burada aramalıdır.

Türkiye İşçi Partilerine açık mektup

Devrim sonuydu. Kurucu Meclis teşkil edilmiş, sosyal ve temel hakları kapsayan Anayasa halk oyu ile serletirilmiş, siyasi parti kurulumları serbest bırakılmış, çeşitli fikir ve düşüncelere sahip insanların geçmiş devirlerin sistematik baskısı ile paslanmaya yüz tutmuş teşebbüs yayları uygun ortamda çabuklukla boşanmış ve eskiye bağlı kalmaya çabalayanlarla birlikte adeta bir parti enflasyonu yaratılmıştı.

Bu arada siz, İstanbul İşçi Sendikaları Birliğinin birkaç yöneticisi de, alelacele oturup bir siyasi parti kurmayı kararlaştırdınız? Zemin ve zaman müsait görüyordunuz. Gerçekten de öyleydi. Devrim idaresi sosyal konuların son devirlerde görülmemiş bir özgürlükle ele alınabileceği bir ortam yaratmıştı. Bu havada uzun yıllar mutlu bir azminin yararına uyutulan sosyal sınıfların en başta geleni işçi sınıfının, ama İş Kanununun birinci maddesinde tarif edilen anlamda işçi değil, ilmi maddada gerçek işçi sınıfının refaha ulaşma çabasına en uygun yoldan varmayı ilke edinecek bir siyasi parti pekiştirilebilir ve pekiştirilerek başarıya ulaşabilirdi.

İşte bu sebeple teşebbüsünüzün ilk duyduğumuz zaman yürekte sevinmiş, kaderini siz sendikacıların eline terk eden ve bozuk iktisat düzeninin yıllar yılı omuzlarını çöktürdüğü, binlerce düşünün ve duyan varlığını fersiz gözlerini ümitte dikebileceği adil bir

istikbali görür gibi olmuştuk.

Elbette bu parti değerleri gibi olmayacaktı. Elbette ezilenlerin daha çok ezilmesi, ezilenlerin daha çok ezilmesini kolaylaştıran bir tutuma kapılmıyacaktı. Belirli bir doktrini, bu doktrini kelimelerle belirli bir programı, bu programı gerçeğe benimsenmiş savuna-bilecek ve arası gelince de uygulayabilecek yeterlikte elemanları olacaktı. Siyasi olmaktan çok iktisadi bir parti olacaktı. İnandığı, benimsediği fikri, doktrini alt kademelerine ve bütün vatandaşlarına anlatma çabasına girişecek, adeta bir okul, bir ekol halinde belirecekti.

Bekledik. Bu esasları kapsayan doktrin ve programını, ehliyetli kadronuzu açıklayacağınız günü ümit ve özlemle bekledik. Bizim doktrinimiz işçileri refaha ulaştırmaktır dediniz, programımızı bir ilim heyeti hazırlıyor dediniz. Pek yakında üniversiteden, avukatlardan, iktisatçılardan geniş itihaklar bekliyoruz dediniz. Yine de beklidik ve bu bekleğin sonunda bize verdiğiniz, ufak ve yetersiz programın dışında sadece hâyal kırıklığı oldu.

Böylece, sendikacı yöneticileri, ulaşmak için takip edeceğimiz kesin yolu çizmeden sık sık tekrarladığınız, işçi hak ve menfaatleri sloganı, belirli bir doktrinden yoksunluğu ile adeta bir siyasi parti değil de, bir sendika kurmuş oldunuz. Hem de İstanbul İşçi Sendikaları Birliği kadar bile teşkilât ve destekten yoksun bir sendika. İşte, Seyfi Demirsoy'un, partiye girme teklifinizi reddeddiğinizin gerçek sebebinin de burada aramalıdır.

İtiraf ediniz ki; seçime girebilecek kadar teşkilâtlanamıyınca, siz de artık partinin istikbalini pek iyi görmemeye başladınız. Hatta Genel Başkanımız tuttu, programı içinkine taban tabana zat bir diğer partinin listesinden adaylığını koydu. Bu yüzden Seyfi Demirsoy'la Ziya Hepbir'in bir dış seyahat sırasında fikir talmelerini attığı, geniş çapta yeni bir doktrin partisi kurma fikrini oldukça cazip buldunuz. T.I.P. nin bazı ilerde kurulu teşkilâtını olduğu gibi yeni partiye aktarmayı dahi benimzediniz. Bu düşününüz savunduğu davayı her türlü şahsi menfaat ve endişelerin ötesinde tutan insanlara has fîstün bir davranıştı. Takdirle karşıladık. Ve bu sosyal sınıfa yön vermek durumunda olan kader birliği etmiş kişileri, hiç bir etkinin parçalayamayacağı inancımızı kuvvetlendirdik.

Ne olduysa Ankara'da, Türk-İş Temsilciler Meclisi toplantısı sırasında oldu. Yapılan konuşmalarda işçilerin bir tek siyasi parti çatısı altında toplanması fikrine değen her sözün 450 sendika başkanının tarafından çıkarılan konuşmaları, akışmaları bir kahvehanede yapılan toplantılarda bu fikrin kuvvetle desteklenildiğini gördünüz. Yavaş yavaş konuşmalarınızın şekli değişti. Demirsoy, Hepbir ve arkadaşlarıyla yeni bir parti kurmak yerine T.I.P.nin des-

teklennesini istemeye başladınız. Sözü, «Madem tek bir parti içinde toplanmayı arzuluyorsunuz, işte hazır ve kurulu bir Türkiye İşçi Partisi varken yeni parti kurmak ta ne?» demeye geçtiniz. T.I.P. nin istenen ve özlenen parti hüviyetinden çok uzak bulunduğunu yine unutmaya kalktınız. Sadece resmi tescilli dışında, fikir ve ideal olarak yeni partinin beyinlerde çok daha kuvvetle ve çoktan kurulmuş olduğunu göremediniz. Basın ve amme effârında bu derece destek bulduğunuz gerçek sebebine inemediniz. Mert ve açık sözlü sendikacı Ahmet Çehrelî'nin «Ben hırs ve taassupla bir siyasi partiye bağlıydım. Hâlâ da bir partiye kayıtlıyım. Fakat bu gün gerçek yolunum o olmadığım anlamım. Kuracağımız partiye ilk katılacak olan benim» deyişindeki gerçek mânâyı düşünemediniz. Eğer T.I.P. fikirlerinde yer eden o ideali temsil edebilecek kıvamda doğmuş olsaydı, şüphesiz ki; Çehrelî ve onun gibiler bu güne kadar beklemeler ve partinin bugün kuvvetli destek ve teşkilâtla istenen yerini bulmuş olurdu. Fakat nedense siz bir takım hesaplarla olayları inceliğe izlemek ve konuların derinliğine inmek zorunluğunu duymadınız. Üstelik sizin bu mantık ve ilke dışı direnişinize karşı her türlü itihandan kaçınan ve bu güne değin yukarıda sıraladığımız kusur ve hatalarınız hakkında bir tek açıklanmaya dahi girişmeyen yeni partinin öncüsü arkadaşlarınıza karşı uygunsuz ithamlara kalktınız veya kalkışmasına seyirci kaldınız.

Bu ithamların en başkası, yeni partinin bir muvazaa partisi olduğuydu. Açık söyleyelim, bu ithamın altında gizlenen ilişkin parti C.H.P. dir. Onun bu işten ne çıkarı olabilir? Çoğu rakip parti mensubu ve ya sempatisman olan işçi çoğunluğunu bu rakip büyük partiden ayırıp onu nispeden zayıflatmak mı? Düşününüz. Eğer öyle ise, istediğiniz gibi yeni parti kurulmayıp T.I.P. nin etrafında toplanırsa, aynı işi sizin partiniz yapmış olmayacak mı idi? Geriye ne kalıyor? Yeni Partinin bundan sonraki davranışlarıyla ilişkin büyük partiyi destekleyip desteklemeyeceği.

Tekrarlayalım. Biz kurulmasına çabalanan yeni partinin, demokratik düzene girişinizden bu yana kurulan diğer partiler gibi bir parti olmayacağına inanıyoruz. Çünkü o, bizim anladığımız mânâda gerçek işçinin, üretim araçlarına sahip olmadıktan sonra emeğini satarak geçinen bütün çalışanların partisi olma çabasıdır. Siyasi olmaktan çok iktisadi bir doktrin partisi, bir ekol olma yolundadır. Böyle bir teşekkülün, hiç bir zaman tam tabihine girecek gücü kendisinde bulamayan bir programa sahip ve doktrininden yoksun diğer bir partiyi körü körüne desteklemesi söz konusu edilemez.

Hele yeni Konfederasyon ve federasyonlar kurma tekliflerinin tarihi sorumluluğunu yeni parti kurucularına yüklemeye çalışmanız, doğrusu Demokrat Partinin Vatan Cepherleri açarak millet ikiye ayırma çabasına muhalefete yüklemek kampanyasına pek benziyor. Bu ve buna benzer olayların tarihte bir çok örnekleri

vardır. Siz bir topluma yön vermek durumunda olan kişilersiniz. Tarihte düşülen hatalara düşmemeyi arzulanız da mülaktır. Sevgi ve ümitlerimizle.

Özkal YICI

Çalışan çocuk

Yön'ün geçmiş sayılarından birinde sayın Abdî İpekçi, memleketimizde 7 yaşında çalışan çocuklar olmadığını yazmıştı. Böyle bir cümle memleketi tanıtmak, iyimser açdan bakmaktır hâdiselere, 8 yaşında yaz tatilinde çırak olarak girdiğim fırında tekerlekli arabam ile 70-150 kiloluğ yüklü hem de günde 14 saat çalışıp, 6-10 sefer yaptığım buna mukabil 2,5 T.L. (iki buğuk lira) gündelik aldığımı hiç unutmam ve nice şaşkınlıkla, yaş ile mütenasip olmayan yük taşıyan körpe çocuklar gördüğümüdür. Babası işçi günde 6-10 T.L. alıyor (eğer işsiz değilse ki milyonlarca işsiz var). 7-8-9 çocuk bir evde ve geril malımı... İkinci bir husus: Türkiye gibi geri kalmış bir ülke yoktur ki fakirliğine çağmen milli gelirin % 25 ni (10 milyar T.L.) askeri masraflara tahsis etsin. Bu mevzuada hiç yazı okuyamadım memnuanızda.

Kemalettin Koç (S.B.F. Öğrencisi)

Parti kurmak

Türkiyenin ancak Sosyalizm'in tabiki ile çağdaş uygarlığa erişeceğini iddia etmenizi ve bu fikri savunmanız sağ duyu ve yurdseverliğinizin en büyük delilidir.

Fakat nüfusunun yüzde yetmiş beşi okur yazar olmayan memleketimizde bu fikri basın yolu ile yaymanız ne dereceye kadar tesirli olur? Geniş halk kitlelerine sosyalist metotların kendi çıkarlarına en iyi gelen sistem olduğunu aynı yolla ne derece izah eder, onları ne kadar inandırabiliriz? Okur yazar olmayan halkın «Sosyalist» sözüne olan allerjisi de fazladan.

Yazılarınız; bizi yönetmeleri uyurabilir. Fakat onların içinde ödenekleri ile eşlence masraflarını bile karşılayamayan Milletvekillerimiz hariç geçim sıkıntısı eken var mı? Toplumsal kalkınmanın fedakârlıkla olacağını inanıyoruz. Bu fedakârlık umumî olursa fayda sağlar. Toplumsal refah ve sosyal adalet isteyenleri vatan hâni olarak göremelere bunu nasıl kabul ettirebiliriz? Dersteinizin yayın hayatına girmesi ile rahatı kaçanların derinliği okuyulara: -Yön'ünüz yönünüzü ya estastırdıklarını her halde duymusunuzdur.

Bu şartlar altında siz gerçek yurdsever aydınların toplumu bir partide (Bir Sosyal Parti kurarak veya kurulmuş olana girerek) birleşmeniz şavretlerinizdahi verimli kılmaz mı? Fikirleriniz geniş halk kitlelerine bu yolla daha iyi izah edilip onları böylece daha kolay ikna etmez mi?

Abdülcafar Demir (Adana Sosyalist Partisi)

(İl. basını)

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

(BASIN AHLAK YASASINA UYMAZI TAAHHÜT ETMİŞTİR)

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

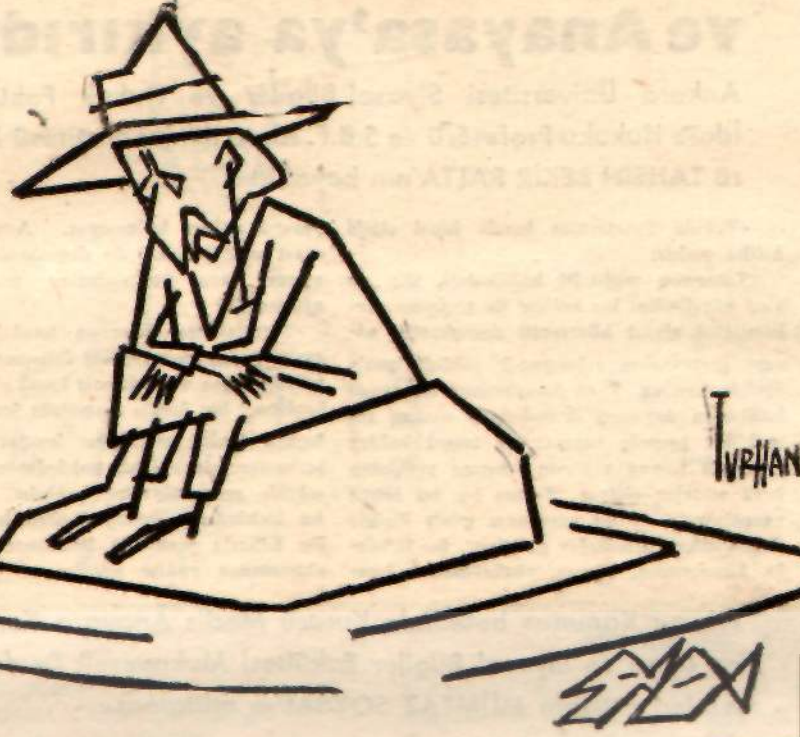
İDAREHANE: ATATÜRK BULVARI 137/8 BAKANLIKLAR — ANKARA
Telefon: 12 72 00 ★ İstanbul Bürosu: Mollafenari sokağı 32 Cagalıoğlu, Posta kutusu: 512 — İstanbul, Telefon 229315 ★ Dizilip basıldığı yer: VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. — İSTANBUL

ABONE: Yıllığı (52 sayı) 50 T.L. altı aylığı (26 sayı) 25 T.L., Üç aylık (13 sayı)

12:58 T.L.'dir. Öğretmen ve öğrencilere indirimli abone tarifi: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L.'dir. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilave yapılır.

İLÂN: Beher sütunda santimetresi 25 T.L. dir. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığa tâbidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İlanlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

NE BİR ADIM GERİ, NE BİR ADIM İLERİ...

BAKİŞ

Nefis Müdafaası

Batıdaki anlamıyla fikir hürriyeti, bu memlekette belki de hiç bir zaman mevcut olmamıştır. Atatürk ve emri, tarafına bir gözle incelenebilir. Bugüne bir küfürname koymadan, komünist memleketlerden ve korumamızdan söz açmak kolay değildir. Dini konuları objektif bir şekilde incelemek tehlikelidir. Dış politikada hafiften nötralist bir tez savunmak, şimşekleri üzerini se çekmek için kâfidir. «Castro rejiminin, halk düşmanı Batista rejiminden, Nâsır diktatörlüğünün Kral Faruk demokrasisinden» bin defa iyi olduğunu söylemek bile cesaret içidir.

Sosyal baskı ve kanunlar, fikir hürriyetinin gelişmesini önlemiştir. Halbuki asıl korumamız ve geliştirmemiz gereken şey fikir hürriyetidir. Bu memleket, en çok fikirlikten çekmiştir. Bugün de meselelerimizi anlatmakta ve çözmekte gösterdiğimiz aciz, büyük ölçüde fikir hürriyetinin yüzyıllar boyu kısılmasının sonucudur.

İçeride hürriyetçi denilen rejimi korumak maksadıyla, fikir hürriyeti ölçüsüz bir şekilde kısılmış bulunuyor. Batıdaki hürriyet rejimleri kendilerini ancak fiili davranış ve gizli devirme tertipleri karşısında savunurken, bizim açık rejim, fikirliklerden korunuyor.

Hürriyet rejiminin mantığına uygun düşünce de hürriyetlerden faydalanarak hürriyetleri yok etmek isteyen fikirlerin tahakkümünün önlenmesi bir dereceye kadar mümkündür. Faşizm veya komünizm korkusuyla, bu yola gidilmesi düşünülebilir. Her ne kadar, faşizm ve komünizmi düşürmek bahanesiyle fikir hürriyetine getirilen tahditlerin asıl hedefi, birçok halde bir fikri susturmaksa da, bu görüş çok savunulabilir. Fakat bizim hürriyet anlayışlarımız çok daha ileriye gitmekte ve insan hak ve hürriyetlerine dayanan çok partili demokratik nizamı söz ve düşünce, cezalandırmayı, tehlikeye düşürmeyi mahfuz olarak küçümeyi ve bu nizamı yürütmeyeceğini söylemeyi yasak etmektedir. Bu, kolay anlaşılır iş değildir. Çünkü ki, fikir hürriyetini geniş ölçüde koruyan kanunlarla hürriyet rejimini koruyan kalkışmanın dünyada ilk örneği, batıdaki anlamıyla fikir hürriyeti,

hem de 17 yıldır hürriyet şarkısı okuyan liderlerinin eliyle, memleketimiz vermektedir.

Kanunun Anayasaya aykırı olup olmadığı uzun uzun tartışılabilir. Bize göre, kanun Anayasaya açıkça aykırıdır. Bazılarına göre ise uygundur. Bu, fazla önemli değildir. Önemli olan dünkü hürriyet mücahitlerinin bugün fikir hürriyetinden korkmasıdır. Önemli olan, eski devir hasretlerinin taşkınlıklarını durdurmak fırsatı ele geçmez, parti liderlerinin bu fırsatı, fikir hürriyetini kısmak için de kullanmağa kalkışmalarıdır. Önemli olan, bazı çevrelerde bazı fikirlerin yayılmasından duyulan telaşın yarattığı tevekuşu mantığı ile, fikirden ve hürriyetten ürkmeleridir.

Gizli hesaplar

Son tedbirlerin en büyük kayıpsı, fikir hürriyetinin yanı sıra A.P. olacaktır. İstese de, istemese de halk efkârı tarafından geçmiş devrin temsilcisi sayılan A.P. dağılabilecek, her halükârda seçim şansını kaybedecektir. Buna rağmen, A.P. grubunun çoğunluğu ve liderler partinin çökmesi pahasına da olsa, son kanunu hararetle desteklemiştir. Bunun bir sebebi olsa gerektir. Tedbirleri savunan Ferda Güley «Nefis müdafaası kanunu» tabirini kullanarak, bu sebebi açıklamıştır.

Evet, bir nefis müdafaası karşısındayız. Mutlu bir azınlığın nefis müdafaası, rejimin hikmeti vücudu olan söz ve fikir hürriyetinden üstün tutulmuştur.

Tedbirlerin, milli huzuru sağlamayı hedef tuttuğunun söylenmesi de, hangi istikamette yol aldığımızı gösteriyor. Zira sosyal meselelerini çözememiş bir toplumda milli huzur kadar saçma söz olamaz. Böyle bir toplumda milli huzur, mutlu bir azınlığın huzuru pahasına çoğunluğun derdinin ortaya konulmasını önlemekten başka mânaya gelemez. Milli huzur düşüncesi, faşizmin ta kendisidir.

Can ve mal emniyetini, XVIII ve XIX. yüzyıllarda savundukları hürriyetler yüzünden tehlikede gören varlıklı sınıfların, kütümlerin taleplerini zor kuvvetiyle susturmak ve sosyal ilerlemeyi durdurmak için başvurdukları oforiter idare

şekli olan faşizm, Batıda milli huzuru sağlama sloganı ile ortaya çıkmıştır.

Dört parti liderinin kabul ettiği «vatanşarlar arasında husumet hisleri doğuracak neşriyatın önlenmesi» esasının altında, bu tarz bir milli huzur anlayışı yatmaktadır. Böylece mutlu azınlığın huzuru, yani mevcut düzenden faydalananların huzuru teminat altına alınmak istenmektedir.

Kapalı rejim

Başbakan İnönü, «dört siyasi partinin bulunduğu yerde kapalı rejim olamaz» diyor. Pekâlâ olur. Müşterek menfaatin savunulması, hürriyetlerden üstün sayılarak kapalı rejime gidilebilir. Esasen parti liderleri hangi farklı görüşü savunuyorlar ki?.. Hangisi ciddi reformlara taraftar ki?.. Hangisi mevcut düzende bir değişiklik yapmaya niyetli ki?.. Hangisi köy strüktürünü değiştirecek olan köy enstitülerinin açılmasını istiyor ki?.. Hangisi ortaçağdan kalma toprak ağalarının tasfiyesini düşünüyor ki?.. Hangisi istismarcı muvafaklıkların saltanatına son vermeye hevesli ki?.. Hangisi özel teşebbüsün türkünün çalmasını istiyor ki?.. Hangisi C.H.P. programına açıkça aykırı olduğu halde, devlet parasıyla kurulan Ereğli Çelik İşletmelerinin, yerli yabancı birkaç iş adamının eline bırakılmasına ağız acıyor ki?.. Hangisi, özel mülkiyet elindeki araziyi kamulaştırarak gecekonducuları ev sahibi yapmayı, onları huzura kavuşturmayı söylüyor ki?.. Hangisi Niğde İnşaat skandalına son vermek konusunda ki?.. Hangisi kira enflasyonuna dur demek hevesinde ki?.. Hangisi arsa soygununun karşısına dikiliyor ki?.. Hangisi, çalışan sınıfların sırtına yüklenen vergilerde köklü değişiklikler yapmaya hazır ki?.. Hiç biri.

Sosyal ve iktisadi görüşleri aynı olan teşekküllerin müşterek tehlike karşısında birleşmelerinden normal ne olabilir ki? Anormal olan, onların ayrılmalarıdır. Suni muhalefet gösterileri ancak rehavet devirlerine has bir davranıştır, ya da aşırı miyoplüğün sonucudur.

1800 yıllarında İngilterede birden fazla parti vardı, parlamento vardı. Fakat rejim, sadece burjuvazi ve aristokrasi için açık, halk kütelleri içinse kapalıydı. Ağzını açan içinin gideceği yer hapishane idi. Kendi aralarında açık rejim kuran hâkim sınıflar, siyasi iktidarı, geniş kütelleri istismar vasıtası olarak kullanmışlardır. Bu sebeple, dört parti liderinin mevcudiyeti, rejimin açıklığına ispata kâfi gelmez.

Kaçırılan fırsat

Çıkan kanun, milli huzur yerine, huzursuzluk getirecektir. Olayların yanlış teşhisi, Hükümetin büyük bir fırsatı kaçırmasına yol açmıştır.

22 Şubat olaylarından sonra prestijini geniş ölçüde artan Başbakan İnönü, parlamentoya her istediğini yaptırabilecek bir liderdi. Ciddi bir kalkınma programı ve köklü reform projeleriyle ortaya çıkıp, parlamentoya kolayca kabul ettirebilirdi. İlerleme yolunda olduğumuz, ciddi çalışmaya başladığımız inancını uyandırarak, ordusuyla, basınıyla, gençliği ile, öğretmenleri ile bütün zinde kuvvetlerin kalbini kazanabilirdi.

Bütçe kapanış konuşması bu bakımdan büyük bir fırsattı. Fakat İnönü, idari mekanizmanın düzeltileceğini, alınması geri bırakılan ziraat gelir vergisinden vazgeçilemeyeceğini söylemekle yetinmiştir. Bunlar, herkesin, her zaman söyleyeceği sözlerdir. Olağanüstü şartlar içinde bulunan, iktisadi ve sosyal çıkmazdan kurtulmak için çırpınan bir memlekette burada söylenecek sözler değildir. Nitekim, konuşma kimsenin dikkatini çekmemiştir. Millet Meclisi üyeleri tarafından dahil konuşmanın iktisadi kısmı dinlenmemiştir.

Böylece, bir fırsat daha kaçırılmış, hürriyet rejiminin yasaklarla ve ağır cezalarla korunduğu bir devre başlamıştır.

Kısaca hürriyet rejimi, hikmeti vücudunu ortadan kaldırma yoluna giderek kendi kendini tehdit etmektedir.

Doğan Avcıoğlu

TEDBİRLER

Dördüncü madde

Tedbirlerin B.M.M. nde konuşulduğu günün gecesi, iki ilim adamı Meclis koridorlarında hararetili bir kulis faaliyetine girişmişti. Bunlar, «Millî Güvenlik ve Huzur Tasarımının Anayasaya uygulanması hakkında mütalâa veren Bahri Sayvı ve müncî Kapanı idi. İki ilim adamı kanunun Anayasaya uygulanmasını kabul etmekle beraber, 2 nci ve 4. ncü maddeleri muhtlak bulmuşlardı. Hele «Vatandaş arasında husumet hisleri doğuracak söz, haber, havadis, resim ve karikatürler», ile ilgili 4.ncü maddenin yanlış uygulanması ihtimali endişelerini artırıyordu. Büyük bir sağ hareketin lideri olmak sevdasına kapılan Bölükbaşı tarafından ısrarla istenen bu maddenin köklü reformlara girişilmesi tezini savunan devrimci yazarlara karşı, mevcut düzeni korumak için kullanılması ihtimali vardı. Bu yüzden iki ilim adamının gönlü rahat değildi.

Kurucu Mecliste kısa süreli bir politika stajı yapan iki ilim adamı, 4. ncü maddede değişiklik maksadıyla Cumartesi gecesi başarılı bir kulis faaliyeti yaptılar. Karma Komisyonun üyelerini ve Mecliste Feyzioğlu — Pakşüt ikilisinin ileri karakolu gibi faaliyet gösteren komisyon sözcüsü Coşkun Kırıcıyı ikna ettiler. Nitekim Genel Kurulda Y.T.P. nin gazeteci milletvekili Turhan Bilgin maddeyi tenkit ettiği zaman, Karma Komisyon maddeyi değiştirmeye kolaylıkla razı oldu ve faşist bir zihniyetle hazırlanan Bölükbaşı maddesi, ilim adamlarının da katılımıyla yeniden yazıldı. Böylece Bölükbaşı maddesi, D.P. de dahil olmak üzere, gelmiş geçmiş herhangi bir siyasi partiye mensup olanların tezyifkâr sıfatıyla topyekûn kötülenmesine imhalar getirilerek, basım ağır bir tahditten kurtarılmış oldu.

Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu

İlim adamları gayret göstermeselerdi, komisyonun rahatça geçen Bölükbaşı maddesi, vergi kaçakçılığının, arsa spekülasyonunun ve mutlu azınlığın çeşitli skandallarının yazılımasını önleyerek, fikir hürriyetinin zerresini bırakmayacaktı.

Nasıl başladı?

Millî güvenlik ve huzur konusunun çıkarılması Bölükbaşı tarafından ayırdır isteniyordu.

Bölükbaşı, koalisyonu yasatmak endişesiyle, A.P. ilerin aylardır gözyumulan 27 Mayıs aykırı faaliyetlerinin önlenmesine taraftardı. Cumhurbaşkanı ve İnönüye bu görüşünü defalarca duyurmuştu. Ordunun tahrik edilmesine son vermek için tedbir alınmasını Bölükbaşı zaruri sayıyordu.

Parti hesapları da, C.K.M.P. liderini, tedbir istemesi sevkiyordu: 27 Mayıs'tan beri kendini büyük bir sağ partini lideri gören Bölükbaşının hesapları, A.P. nin hızla gelişmesi yüzünden gerçekleştirememişti. A. P. kuvvetini, haklı veya haksız eski devrim temsilcisi gözükmesinden alıyordu. A.P. nin elinden bu sâhâ alındığı takdirde, partinin dağılması ve C.K.M.P. nin büyük bir sağ parti hâline gelmesi kuvvetle muhtemeldi.

Y.T.P. lideri Ekrem Alican da farklı bir hâleti ruhîye içinde değildi. Muhalefet, te kabını, fakat muhalefet yapamaz hâle gelmişti. A.P. hem iktidarın, hem muhalefetin nimetlerini topluyordu. A.P. nin

NEMLER DEDİLER...

Kanun, Siyaset mantığına ve Anayasa'ya aykırıdır

Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakülteleri İdare Hukuku Profesörü ve S.B.F. İdare İlimler Enstitüsü Müdürü TAHSİN BEKİR BALTA'nın beyanatı:

«Tedbir Tasarımının bende hâsıl ettiği hitaba şudur:

Tasarımın muhtelif hükümleri, söz ve yazı hürriyetini bir kelime ile tartışma serbestliğini siyasi hürriyetli demokratik nizam çerçevesine sığmayacak şekilde geniş ölçüde kısıyor. Yeni Anayasamız ise insan haklarına dayanan demokratik nizamı temel bir prensip sayıyor ve temel haklar üzerinde kanun varının kısıma yetkisine belli sınırlar çiziyor. Tasarı ise bu temel prensiplerle ve bu sınırların geniş ölçüde dışına çıkan hükümler getiriyor. Bu itibarla, kanaatimce, Tasarı, yürürlükteki Ana-

ayasa aykırı bulunuyor. Aynı zamanda cezai müeyyideleri de demokratik anlayışa uygun ceza prensiplerine nazaran çok ağırdır.

Memleketi huzurun temini karşılıklı saygıya dayanan serbest tartışma, usulünün yerleşmesine ve hükümet başta olmak üzere, herhangi bir şümme mercinin ıcratını serbestçe tenkit edebilme, bunların islâhını serbestçe isteyebilme imkânlarının tam bir şekilde mevcudiyetine bağlıdır. Tasarı ise, bu imkânları geniş ölçüde kısıtlamaktadır. Bu itibarla yeni bir huzursuzluk unsuru olmasından endişe ederim.»

«Huzur Kanunu» hakkında Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu üyesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi Mukayeseli Devlet Sistemleri asistanı MÜMTAZ SOYSAL'ın mütalâası:

Hürriyeti korumak gerekçesiyle hürriyetli kısımlara Türkiye'de ve dünyada ilk defa şahit olmuyoruz. Kapalı rejimler çoğu zaman böyle başlamıştır. Onun içindir ki, bu son «Huzur Kanunu» nup dikkatle incelemek, çıkarışındaki sahtelik ile gerekçesindeki amaçlar arasında bir bağlantı olup olmadığını araştırmak ve bambaşka niyetler için araç olarak kullanılıp kullanılacağını ortaya koymak gerekir.

Anayasa'nın 29. maddesine göre, «herkes, düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir; düşünce ve kanaatlarını söz, yazı, resim ile veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklayabilir ve yayabilir.» 22. maddenin 3. fıkrasına göre ise, «basın ve haber alma hürriyeti, ancak Millî Güvenlik veya genel ahlâkî korumak, kişilerin haysiyet, şeref ve haklarına tecavüzü, suç işlemeye kışkırtmayı önlemek ve yargı görevinin amacını uygun olarak yerine getirilmesini sağlamak için kanunla sınırlanır.» Başbakanın ve parti liderlerinin imzalarını taşıyan kanun teklifi, «Anayasa nizamını, millî güvenlik ve huzuru bozan filler hakkında» tedbir getirmektedir. Böylece, basın hürriyetinin sınırlandırılması cezaz veren hallerden olan «millî güvenlik» kavramından faydalanarak, bazı kayıtlamalara baş vurulmuş oluyor. Her şeyden önce, Anayasa'daki «millî güvenlik» kavramı ile kanundaki «millî güvenlik» kavramı arasında bir benzerlik bulunmadığı aşikârdır. Anayasa, «millî güvenlik» derken, daha çok, askeri ve inzibati anlamda, devletin iç ve dış güvenliğinde bahsetmiş olmaktadır. «millî huzur» gibi çok elastik ve her türlü baskıya gerçeklik edebilecek mahiyette bir deyim kullanılmamasından kaçınılmalıdır. Oysa, kanunun başlığında ve gerekçesinde, «millî güvenlik» deyimini sadece «millî huzur» karşılığında kullanılmaktadır. Bu, Anayasamızın verdiği bir imkânı bambaşka amaçlar için kullanmak demektir.

Anayasadaki «millî güvenlik» kavramından faydalanmayı haklı gösterecek bir durumla karşı karşıya bulunduğumuz düşünülse bile, bu noktada Anayasadaki 11. maddenin 2. fıkrasını da hatırlamak gerekir: «Kanun, kamu yararı, genel ahlâkî kanunî düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hakkın ve hürriyetin özüne dokunamaz». Bir defa, ba-

şın hürriyeti bakımından, buradaki genel kayıtlama unsurlarından ancak ikisini yani «genel ahlâk» ve «millî güvenlik» unsurlarını bahis konusu olabileceğine, «kanunî düzen» gibi daha geniş bir deyimden basın hürriyetini kayıtlamaya cezaz veren unsurlar arasında sayılmadığına dikkat etmek gerekir. İkincisi, «millî güvenlik» amacıyla yapılacak sınırlamalar da basın hürriyetinin özüne dokunabilecek mahiyette olmalıdır.

Oysa, kanun teklifinin Millet Meclisinden çıkmış şekliyle birinci, ikinci ve dördüncü maddeleri incelendiği zaman görülecektir ki, bunların hükümleri arasında, «Yüksek Adalet Divanı'nın... Karar ve hükümlerini... kötülemeğe çalışanlar», «çok partili demokratik nizamı... Zedelemeye veya tehlikeye düşürmeğe matuf olarak kötüleyenler», «husumet ve intikam hisleri doğuracak veya tahrik edecek mahiyette faaliyette bulunanlar veya propaganda yapanlar» şeklinde ibareler bulunmaktadır. Bunlardaki «kötülemeğe çalışanlar», «zedelemeye veya tehlikeye düşürmeğe matuf olarak», «mahiyette» kelimeleri çeşitli durumlara göre çeşitli kısıtlamalara uygulanmasını mümkün kılacaktır. Böyle bir müphemlik, kanun teklifine temel teşkil eden çok geniş konularda, tahlil, yorum ve tenkit imkânlarını her günün şartlarına ve siyasi havasına göre kısmak veya genişletmek gibi bir durum yaratmaktadır. Oysa, tahlil, yorum ve tenkit hakkı, basın hürriyetinin özüdür; müphem ifadelerle bu hakkın kullanılmasını imkânsızlaştırmak veya imkânsızlaştırılmasını zemin hazırlamak, 1961 Anayasamızın basın hürriyeti konusundaki felsefesine aykırı düşer. Eğer, Anayasamızın cezaz verdiği bir nok-

Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu üyesi DOĞAN AVCI OĞLU'nun «Huzur Kanunu» hakkındaki mütalâası:

Fikir hürriyetini kısıtlayan rejim adına her şey denir, hürriyet rejimi denmez. Kanun Anayasa'ya aykırıdır. Mümtaz Soysal'ın görüşlerine katılıyorum.

Eğer memleketi olağanüstü şartlar varsa, Anayasaya uygun olarak olağanüstü hâl ilân edilebilirdi. Böylece, fikir hürriyetini kısıtlama lüzumu kalmazdı. Kanun,

tedbirlerin hürriyetini sınırlamak gerekirse, bu sınırlamanın çok açık ve hürriyetin özünü teşkil eden hakları ortadan kaldırmayacak şekilde yapılması gerekir. Bu açıklığı sağlanabilmesi, belirli ve dar çerçeveli konular için nispeten daha kolaydır. Ama, Başbakanın ve parti liderlerinin getirdikleri kanun teklifindeki konular böyle olmaktan uzak; bu sebepten de haklarında açık kısıtlamalar koymak imkânsız. Herkes bilir ki, basın hürriyeti bakımından açık kısıtlamalar ortaya konmadıkça, tedbirsizlik, tedbirlilikten daha iyidir. Bunun aksini yapmak, basın hürriyetinin bambaşka amaçlar için de sınırlandırılmasına zemin hazırlamak demektir. Şimdi ki amaçlar ne olursa olsun, bu yola gitmemek gerekirdi.

Bütün bunlar işin hukuki ve pek önemli olmayan tarafı. Osmanlı İmparatorluğu devrinden beri her şeye bir fetva bulmak Türk geleneklerinden olduğuna göre, bu son tedbirleri de Anayasaya uygun göstermek deliller ve mütalâalar ile sürmek mümkündür. Ama işin bir de siyasi sağduyu meselesi var ki, bunun üzerinde önemle durmak gerekir.

22 Şubat olayları, gerçekten, bu kanunla durdurulacağı söylenen fabriklerden mi doğmuştur, yoksa daha derin sebepleri de mi vardı? Huzur tedbirlerine gitmeden önce, huzursuzluğun kaynaklarını bulmak, temel sebepleri araştırmak gerekirdi. Acaba bütün mesele, memleketi huzur bir şeyler yapılmaması, hamlelere girişilmesini isteyen sabırsız bir zümre ile, durumu olduğu gibi sürdürmek veya yavaş yavaş yollardan değiştirmek amacını güden bir zümre arasındaki aykırılıktan mı doğuyor? Bunun çaresi, kısa vadeli huzur tedbirlerine mi basırmaktır, yoksa, sabırsız kitleyi de peşinden sürükleyip hamlelere girişmek mi? Kısıtlamayı tedbirler, aslında demokratik rejimin en büyük teminatı olan ilerici kuvvetleri fikri bir kısırlık içinde bırakıp zayıflatmak sonucunu doğuramaz mı? Şu veya bu gazetesinin falanca konuyu yazmış olması temelindeki huzursuzluk unsurunun ne dereceye kadar etkilemiş olabilir. Son tedbirler bu bakımdan da, gerçek demokrasinin kimlerini istediğini, kimlerin istemediğini açıkça ortaya koymuştur. Söylenecek sözleri, ileri sürülecek görüş yolları ve savınacak davaları olanlar, basın hürriyetinin kendi hasımları aleyhine de olsa kayıtlamalarını istememişlerdir. Ama, çaresizlik ve görülmüşlük içinde bulunanlar, bu defa da, imdat strâdını huzur tedbirlerinde bulmuşlardır. Bu tedbirlerin, menfaat ve kader birliği yapan bir zümre tarafından, memleketi uzun vadede kurtaracak çözüm yollarını tartışılmasına engel olmak için kullanılmamasından korkulabilir.

Türk Üniversiteleri ve siyaset adamları, 27 Mayıs'tan önceki rejim buhranına doğru bir teşhis koyabilmek ve temelli çözüm yollarını belirtebilmek bakımından pek parlak bir sınav vermediler. O zaman danberi çeşitli yönlerde görülen fetva bolluğu bu başarısızlığın sonucudur. Türk toplumunun kaderi üzerinde söz söyleyenler, şimdi de dikkatlerini kısa ömürlü tedbirlerin miyoplüğünden kurtarıp temel meselelere çevirmelidirler.

hür fikrinden korkulduğu için çıkarılmıştır. Anlaşılınca parti liderleri, onları çok ürküten bazı çevrelerde bazı fikirlerin yayılmasından telaşa kapılmışlardır. Fakat, O fikirleri doğurucu olayları değiştirmekte aciz gösterildikçe, korkulan fikirler günden güne kuvvet kazanacaktır. Kanun, bunu önleyemediği gibi, huzursuzluğu artırmaktan başka bir işe yaramamıştır.

hikmeti vücudunu ortadan kaldırmak, Y. T.P. nin durumunu kuvvetlendirecektir. Bu sebeple, muhalefet liderleri tedbirlerin alınmasına taraftardır. Şimdiye kadar A.P. teşkilâtının taziyeleri ve koalisyonun mecburiyetleri arasında bocalayan Gümüşpala'nın ise, bugünkü şartlar altında tedbirlere ıhtıraz etmesi kolay değildi. İnönü, tedbirlerin nasıl doğduğunu şöyle anlatmaktadır. «Bu telif uzun zamandan beri parti liderlerinin yani hem iktidara ortak olan parti liderlerinin, hem de bizi mürakabe eden parti liderlerinin memleketi iyiyet günüyor şikâyetleriyle vücut bulmuştur. Bu hususu muhtelif seville-

cut bulunmuştur. Bu hususu muhtelif sevillelerle bütün parti başkanları kâfi derecede söylemişlerdir.

22 Şubat hadiselerinden sonra bu ihtiyac kat'i bir zaruret hâlinde görülmüştür. Biz 23 Şubat sabahı çıkarken parti liderleri bana (Hâdises geçtiler, tedbir alacak mısınız) diye sormuşlardır. (Bugün geçtiler, yarın tekrâr edebilir. Bu memleketin temelini sağlam bir zemine oturtmak lâzımdır) diye konuşmuşlardır.

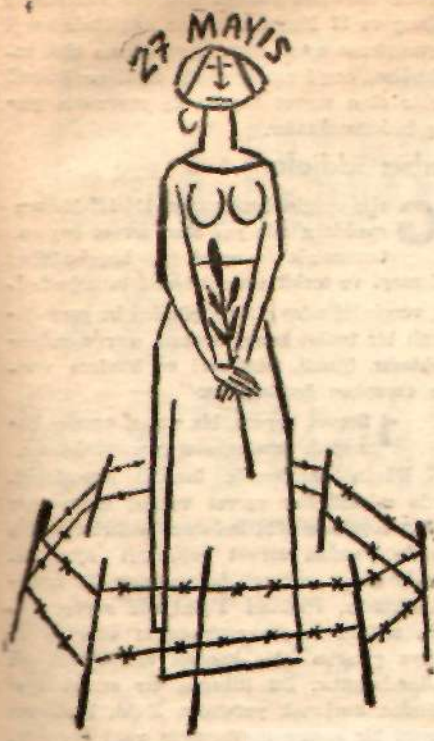
İnönü, bunun üzerine Hükümetin muvafakatini şiddetle istediği zaman, parti liderlerini toplantıya çağırılmıştır. Toplantıda «Ordunun gerçekleştirdiği 27 Mayıs ihtilâlinin megruyetiyle aleyhinde girilen açık ve ka-

patlı her türlü tahrik ve tecavüzlerin ve Anayasa nizamını bertaraf etmeye matuf hareket ve davranışların kesin olarak önlenmesi» kararlaştırılmıştır.

Bu maksatla partiler ve hükümet temsilcilerinden mürekkep bir komisyon kurulmuş ve derhal çalışmalarına başlamıştır.

İnönü tedbirleri, muhtasiran parti liderlerinin taleplerine bağlanmaktadır. Bununla beraber, Ordu şeflerinin de, 27 Mayıs megruyetiyle ilgili tedbirler alınmasını, İnönüye telkin ettikleri kanaatı, parti gruplarında yaygındır. Nitekim İnönü, Birinci Ordu Komutanından «Yeni İstanbul» gazetesinin davranışlarından ve sav-

NE UMDUK...

oların hareketsizliğinden şikâyet eden bir mektup almış ve mektubu Bakanlar Kurulunda okunmuştur.

Tedbirler Komisyonu büyük bir gizlilik içinde çalışmalarını sürdürdü. Salı gecesi toplantıya liderler de katıldı. Çekişmeli toplantı sabaha kadar sürdü.

Bölükbaşı ve Arıoğlu 27 Mayıs meşru iyeti konusunda çok sert tedbirler alınmasına taraftardı. A.P. ise, tedbirlerin uygulanmasını aleyhtar olmamakla beraber, yasa tasarlama için gayret gösterdi. C.H.P. bu konuda tarafdar kalmayı uygun buldu. Çekişme daha çok A.P. ile C.K.M.P. arasında oldu.

27 Mayıs meşruiyeti konusunda alınacak tedbirler üzerinde uzun uzun çekilgen partiler, gerçek fikir hürriyetini boğan hükümler üzerinde kolayca anlaşılabilir. Aynı gün yayımlanan A.P. grup tebliğinde, partiye yöneltilen tenkidlerin «gübheli unsurların ve bilhassa solcu kaynakların tertipleri» olabileceğini ileri süren A.P. liderleri ile büyük bir sağ partinin liderliğine geçen Bölükbaşın, hür fikri susturmak hususunda anlaşmanın güç olduğunu. Nedense C.H.P. ve Y.T.P. de hür fikrin kısılmasına ses çıkarmadılar.

Tepkiler

Basın, muhassırın 27 Mayıs meşruiyetiyle ilgili tedbirler alınacağı düşüncesiyle, haberi iyi karşıladı. Sadece A.P. yi destekleyen gazeteler tedbirlere karşı vaziyet aldı. Basının büyük çoğunluğu, tedbirlerin ilanı savundu.

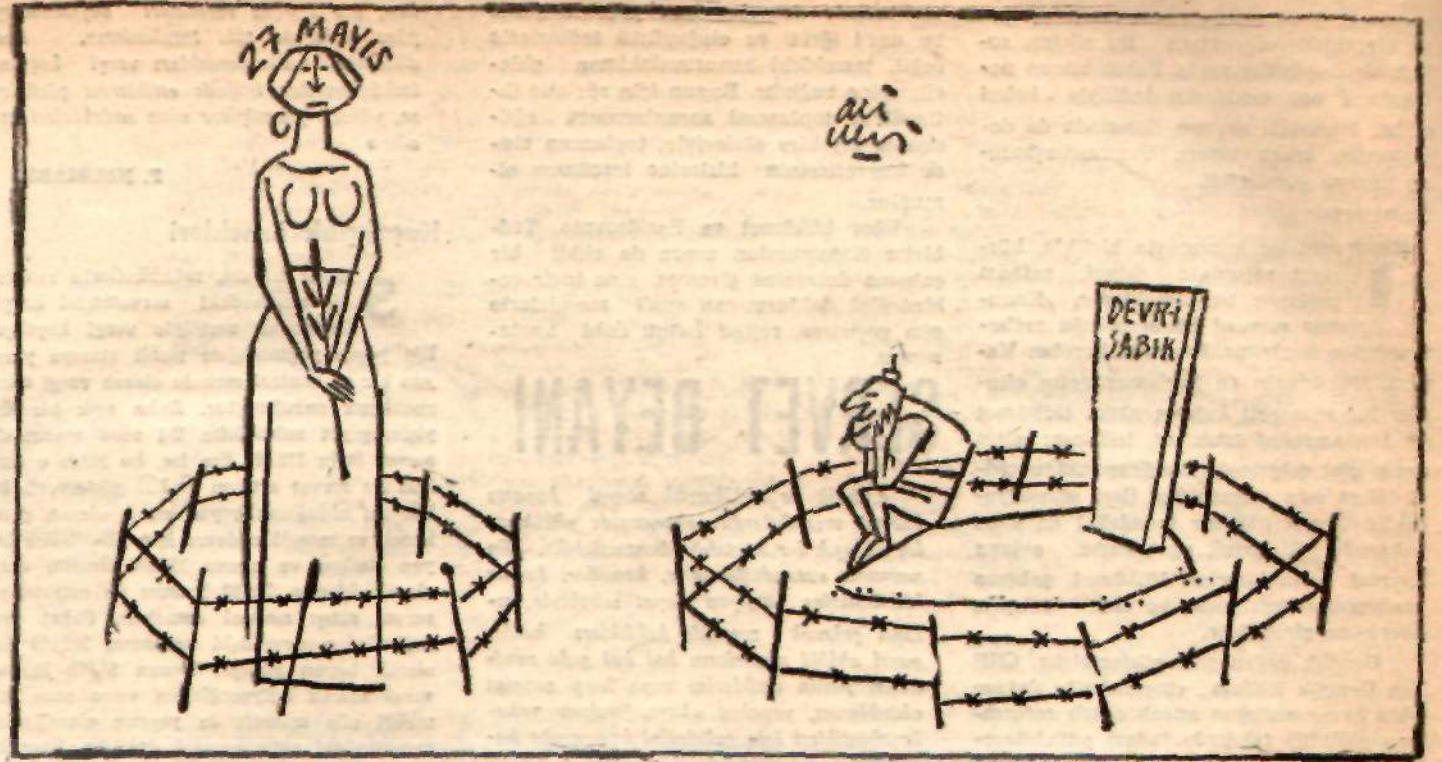
Tedbirlerin mahiyeti anlaşılır anlaşılmaz bu hava birden bire değişti, Hür Vatan ve parti organları olan Ulus ve Kudret hariç, bütün basın tedbirlere karşı şiddetli bir kampanyaya açıldı. Basın teşekkülleri sert tebliğler yayınladılar.

Gerçekten, «Gruplara arz edilmek üzere dört parti liderinin tam mutabakata vardıkları esaslar» korkunçtur. «Vatan- daşlar arasında husumet ve intikam hisleri doğuracak veya tahrik edecek mahiyette faaliyet ve propoganda yapılmaması esas», basın hürriyetini topyekün ortadan kaldıracak kadar şiddetlidir. Nitekim bu şiddetli hükümler, milletvekili ve senatörlere ağır baskı yapılmasına rağmen, gruplarda da tenkitlere yol açtı.

C.H.P. grubunda Kasım Gülek, Sunhi Baykam ve Karaosmanoğlu, tedbir fikrine karşı vaziyet aldılar. Muammer Obuz ve Rüştü Üzal sordukları suallerle, Kemal Demir ve Zeki Baltacıoğlu verdikleri önergieyle, tedbirlere aleyhtar olduklarını belirttiler.

Karaosmanoğlu «Son olaylar, hükümet vazife yapmadı da ondan oldu» fikrini savundu. Çok yakın bir maziye, A.P. ilere karşı olan sert çıkışları yüzünden koalisyonu bozmakla suçlandırılan Sunhi Baykam, Hükümetin «Kayseri» politikasını değiştirmesinden duyduğu memnuniyeti belirttikten sonra «Kanun huzur getirmez. Hatırlayın Menderes devrini. Bir sürü sahle kahraman varılacak» dedi. Kanun metni görülmedikçe gruptan prensip kararı alınmayacağı tezini savundu. Kasım Gülek «Bu kanun üşü doğar, fakat çıkarılmaları öldürür. Yasakla, gizlilikle» hiç bir şey sağlanamaz. Sözleriyle,

YÖN, 7 Mart 1962

.. NE BULDUK...

grubu karıştırdı.

Tenkidleri Sâbir Kurutlunoğlu ve İhamî Sancar cevaplandırdı. Savunma Bakanı Sancar, «gerekli tedbirlerin asgarisinin alındığını» söyleyerek, daha şiddetli tedbirlere ihtiyaç olduğunu ihsas etti. Adliye Bakanı ise «Bu tasarı ile, Anayasayı ihlâlden çok, nizami zedeleyici, köçök düşündürücü hareketleri cezalandırmak gayesini taşıdığı için, Ceza Kanunu ile yetinilmemiştir.» diyerek, tedbirlerin ne kadar kaypak, ne kadar hukuktan uzak olduğunu ortaya koydu.

Tedbirler, CKMP de de Saadet Evren ve İrfan Baran gibi hatiplerin tenkidleriyle karşılaştı. YTP de ise 25 lehte oya karşı, 11 aleyhte 24 çekimser vardı. AP de 67 taraftar, 47 aleyhtar çıktı. Bununla beraber, gruplar, kanun tasarılarını görmeden genel başkanlarına, inpa yetkisi verdiler.

Bundan sonra işler hızlı gitti. Perşembe günü sabaha kadar çalışarak, tedbirler tasarısı Cuma sabahı, ivedilik ve öncelikle Meclise geldi.

Konunun mimarları, tedbirlerin uyarıdaki şiddetli tepki karşısında, Bahri Savcı, Faruk Eren, Muammer Aksoy ve Münîr Kapan'den kurulu bir ilim heyetinin fikrini almaya uygun buldular. İlim Heyeti arzu edilen şekilde seçilmişti. Tedbirlerin Anayasaya aykırı olduğunu ileri sürmelerinden şüphe edilen Anayasa otoritesi Tahsin Bekir Balta ve Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu sözcülerinden Turan Güneş mütalââ vermeye çağırılmadı. Nitekim Tahsin Bekir Balta, tedbirlerin Anayasaya aykırı olduğunu söylemekte gecikmedi. Turan Güneş ise susmayı tercih etti. Fakat tedbirlerin Anayasaya uygunluğunu kaleme asla yazmadı.

Dikkatle seçilen ilim heyeti, tasarının Anayasaya uygunluğu fetvasını verdi. İ-

lim Heyeti, bu arada, Partilerin çeşitli şikâyetlerini iletme zorunda kaldı. A.P. «Beni D.P. nin devamı diye kötlülemesinler» diyordu. CKMP «Bana gerici demesinler» derdindeydi. CHP. nin şikâyeti ise, «Bana dinsiz demesinler» şeklindeydi.

Mecliste

Öncelik ve ivedilikle sevk edilen tasarı, B.M.M. tarafından sür'atle Adalet ve Anayasa Komisyonu üyelerinden kurulu karma komisyonu sevk edildi. Milletvekillerinin hücumuna uğrayan karma komisyon üyelerine tasarıların incelenmesi için dahi zaman bırakmadan, İnönü'nün huzurunda çalışmalarına başladı. İnönü'nün mevcudiyeti, tasarının tenkide kararlı bir çeyenin cesaretini kırdı ve onların konuşmasını önledi. İlim Heyeti de, Münîr Kapanı hariç Komisyonunda hazırды.

Ağır baskıya rağmen komisyonunda sert tenkitler yapıldı. Sonuna kadar gitmeye kararlı gözükken CHP Meclisi Byrsî Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu «Demokratik rejimin yerleşmesi hususundaki samimiyetine inandığımız ve daima açık rejimin savunmasını yapmış olan Başbakan İnönü'nün böyle bir kanun tasarısını imzalaması hayret edilecek, hafta affedilmeyecek bir keyfiyettir. Hükümetin bu sebeple istifası gerekir. Bu kanun Anayasaya aykırıdır. Daha doğrusu Tedbirler Kanunu, Anayasaya aykırılığı dolayısıyla bir ihtilâl mevzuu olarak huzurumuza çıkabilecek mahiyettedir.» sözleriyle, günün konuşmasını yaptı. Fakat Karaosmanoğlu «Sol kanada ait hangi tedbir getirilmiş» diyerek, Ceza Kanunun çok ağır hükümlerini ve tasarının her türlü fikri susturabilecek kaypak maddelerini bilmediği gibi, hürriyet anlayışının da tek tarafı olduğunu ortaya koydu.

A.P. den Abdurrahman Gülen ise

«Kendi hatalarımızı örtmek için halkı cezalandırmak olmaz» diyerek Meclisi tenkit etti. İhsan Tomuş «Az gittik, uz gittik, demokratik rejime gidemedik» dedi.

İnönü, tenkitlere, yaptığı işten emnin olmayan insanların huzursuzluğuna içinde cüzgünüz. Fakat mecburuz mecbur olmasaydık tedbirleri getirmezdik» tarzında taininkâr olmayan bir cevap verdi. Bununla beraber tasarı aleyhinde yalnız bir üye — Y.T.P. den Hüsnü Atabeyoğlu — oy kullanmaya cesaret etti. Diğer muhalif üyeler Komisyonun uzlaşmasını daha uygun buldular. Mecliste de bir çok milletvekili «sıvışmayı tercih etti. İzmire süğünen A.P. Merkez İdare Kurulu üyesi Hürrem Kubat, kaçış sebebiini safiyâne bir şekilde, şu sözlerle ortaya koydu:

«Kanun, Anayasaya aykırı. Kanuna oy vermekte kolay değil. Bu sebepten 50 arkadaşla Ankarayı terketтік. Heride Anayasayı ihlâlden, hesap vermektense, kaçmak evlâdır.»

İhtilâl bitmemiştir

Tasarı, Mecliste, partilileri taraftardan savunuldu. Fakat liderler ciddi ve inandırıcı hiç bir şey söylemedi. Bölükbaşı kendisinin ne kadar büyük bir hürriyet kahramanı olduğunu ballandıra ballandıra anlattı. Bütün kabahatleri komünistlere yükleyen Gümüşpala «En büyük Vatanî vazifesini bu kanunu imzalamakla yaptığımı» söyledi. Alican, «Anayasaya aykırı kanuna imza koymak için aklımızı kaçırmış olmamız lâzım» buyurdu. İnönü «Ordunun siyasetten uzak kalmasını istiyorsanız, bu kanunu kabul edin» dedi.

Günün en düşündürücü konuşmasını Kasım Gülek yaptı. Kasım Gülek, New York Times'da çıkan şu sözleri okudu: «İhtilâl bitmemiştir. Türkiye ekonomik ve sosyal sâhbatını düzeltilmezse, ihtilâl bitmeyecektir. 27 Mayıs ihtilâli şudur:

Harp Okulu öğrencilerinin Taksim'deki Atatürk Anıtına koydukları çelenk

«Ülkemizde demokrasinin yaşama şansı bu nev'i iğreti ve olağanüstü tedbirlerle değil, temeldeki huzursuzlukların giderilmesine bağlıdır. Bunun için sür'atle iktisadi ve toplumsal sorunlarımızı eğilmemiz gerekir» sözleriyle, toplumun zinde kuvvetlerinin hislerine tercüman olmuştur.

Sonrası

Tedbirler kanunıyla birlikte, hürriyet rejiminin ikinci safhası başlamış bulunmaktadır. Kanunun mevcut huzursuzluğu arttırmamasından korkulur. Bununla beraber Kanun, Hükümetin ve Parlamento'nun elinden bir mazerefil kaldıracaktır. Hükümet ve Parlamento, artık, af, intikam; altın devir gibi çekişmelerle uğraşmaktan ciddi işlere sıra gelmediğini ileri sürmeyecektir. Siyasal partiler memleket davalarını hakkında fikirlerini, eğer varsa, ortaya koymak zorundadırlar. Hükümet, çalışma programını açıklamalı ve ciddi çalışma devresine girmelidir.

Gençlik doğru yolu göstermiştir. CHP Ege Gençlik Kolları «memlekette devam eden huzursuzluğun ancak esaslı reformlara gidildiği takdirde tedavi edilebileceğini» açıklamıştır. S.B.F. Fikir Kulübü

«Ülkemizde demokrasinin yaşama şansı bu nev'i iğreti ve olağanüstü tedbirlerle değil, temeldeki huzursuzlukların giderilmesine bağlıdır. Bunun için sür'atle iktisadi ve toplumsal sorunlarımızı eğilmemiz gerekir» sözleriyle, toplumun zinde kuvvetlerinin hislerine tercüman olmuştur.

Eğer hükümet ve Parlamento, Tedbirler Kanunundan sonra da ciddi bir çalışma devresine giremez, yine incir çirkeğini doldurmayan sun'i meselelerle gün geçirirse, rejimî önünü dahi kurtaramaz.

SERVET BEYANI

«Ahlak ve ahlaksızlık sosyal hayatta kütleli tezahürlerdir: ekonomide ahlaksızlık bulguk bir hastalığa benzetilebilir. En namuslu vatandaşlar bile, kendileri kanun hükümlerine harfiyen riayet sebebiyle, sıkıntı çekmek zorunda kaldıkları halde, gayri ahlaki unsurların bol bol gıda maddeleri temin ettiklerini veya harp zengini olduklarını, veyahut «kaynağından» yakalanabildikleri için gelirlerini kaçırmağa imkân olmadıktan vergi yükleri arttırılır»

ken, öte tarafta verdikleri beyannamesine göre tarhiyata tâbi tutulanların, kendilerinin kullanmadıkları vergi kaçırma imkânlarından istifade ettiklerini görürlerse, yüksek prensiplere olan sadakatleri sarılsın»

F. NEUMARK

Kaçakçılık örnekleri

Servet beyanı, mükelleflerin muhtelif senelerdeki servetlerini karşılaştırmak suretiyle vergi kaçaklığı yapıp yapmadığını tespit etmeye yarayan bir otokontrol metodu olarak vergi mevzuatımıza sokulmuştur. Daha açık bir deyişle, şayet mükellefin iki sene arasındaki servet farkı 120.000 lira ise, bu zatın o sene için bu servet artışı makûl gösterecek bir kazancı olduğunu beyan etmiş olması; gerekecek ve meselâ o devre için 300.000 lira beyan etmiş ve bunun 150.000 lirasını vergi olarak ödemiş, 30.000 lirasını da sarfetmişse servet artışı normal demektir. Fakat aynı mükellef o devredeki kazancını 200.000 lira olarak beyan etmişse bunun 90.000 lirasını vergi olarak ödyeceğinden ve o sene için zarurî aile masrafı da yapmış olacağından servetindeki artış normal değildir. Eğer bu fazlalığı makûl olarak izah edemez ise, vergisi ödenmemiş servet artışının vergisini alabilmek için servet beyanından başka kontrol vasıtası yoktur.

Vergiye doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunmasının, mükellefiyeti ve vergi sorumluluğunu kaldırmıyacağı vergi usûl kanunumuzda yer almasına rağmen, gayrikanuni ve gayriahlaki kazanç sahiplerinin hiç vergi ödemedikleri bir gerçektir. Bugün dahi eski kira üzerinden kontrat yapıp, yüksek kira aldığı halde, kontrat mucibince beyanda bulunarak vergi kaçaklığı yapıldığı şikârdır. Diğer yandan senelik kazançlarını on ilâ yirmi bin lira civarında beyan ettikleri halde bilfarz büyük bir apartman yaptırıp veya satın alan ve beyan ettiği gelirleriyle mütenasip olmayan bir yaşama seviyesine sahip bulunan kişiler pek çoktur.

Maliyenin bir tetkik elemanı olarak, çeşitli şehirlerde çeşitli meslek, ticaret ve sanayi kolları üzerinde yaptığımız vergi incelemelerinde yukarıda bahsedilen anormal durumlar çoğu zaman müşahade edilmiştir. Bu cümleden olarak; kendine ait «apartman» bir katını muayenehane olarak kullanan ve bir yıl zarfında 3.000 lira (evet 3.000 lira ki ayda 250 lira demektir) beyan eden doktorlar, keza kendine ait dükkânda iki kalfa ile çalıştığı halde 457 lira yıllık gelir beyan eden terzi ve senelik satış cirosu 700.000 küsur lira olduğu halde 1500 lira gelir beyan eden zahireciler görülmüştür. Ve mesalef bu mükelleflerin vergi mevzuatımızın gediklerinden ve bilhassa servet beyanı gibi kat'i netice verici bir kontrol vasıtası olmasından istifade ettikleri anlaşılmıştır. Mükellef olarak yukarıda zikredilen vaziyeti umumileştirerek memleketimizdeki vergi ödeme durumunun fecatini ortaya çıkar. Nitekim, bir beyanatında Sayın Maliye Bakanı, Türkiye'de mükelleflerin % 38'inin yılda 1359 lira beyan ederek 215 lira ve keza % 29'unun ise yılda 5000 lira beyan ederek 763 lira vergi ödediklerini açıklamışlardır.

Şimdi, aylık ücret veya maaşı 400 lira olan 25 lira aslî maaşlı en küçük devlet memuru ve işçilerin, vergi kaçaklığı yapmadıkları için, yılda 420 lira vergi ödediklerini söylersek acaba vicdanî sızlamayanlar çıkar mı?

Vergi ahlâkı bu derece düşük olan memleketimizde servet beyanının ehemmiyetini anlayabilmek için pek büyük gayret sarfetmeğe hacet olmasa gerektir. Oysa ki ahlâk, millî ekonominin başarı şartlarından biridir. (Gerçi mükelleflerin ahlâken düşük olmalarında hiç şüphesiz devletin de dâhil olabilir. Gerçekten, devletler hukukunda onun iç ekonomi hukukunda onun kendi mükellefiyetlerini yerine getirmeyen bir devlette, vatandaşların yüksek bir hukuk ahlâkına sahip bulunacakları nasıl farzedilebilir.)

Bu itibarla, bozmuş bulunan umumî ticaret ve vergi ahlâkı karşısında, mevzuatta gerekli taddil ve yenilikleri yapmak, bilhassa vergi adaletini ve sosyal adaleti sağlaması bakımından, vergi kontrol vasıtalarından gereği kadar istifade etmek şarttır.

Türk vergi mevzuatında yer alan güvenlik tedbirleri hakkındaki hükümler 193 eayılı kanunun kabulüne kadar o derece yetersizdi ki mevzuat muavecehesinde vergi murakabe tesiriz, murakabe organları korkuluk haline gelmiş bulunuyordu. Vergi emniyeti ile ilgili hükümlerin yetersizliği kusa zamanda anlaşılmış olduğu halde, alınması

gerekli tedbirler ihtilâle kadar sür'atle alınması ve 27 Mayıs'tan hemen akabinde vergi mevzuatımız esaslı surette revizyona tâbi tutulurken, vergi emniyeti ile ilgili en önemli tedbir olan servet beyanı da mevzuata girmiş bulunmaktadır.

Asırsız iddialar

Gelir vergisi kanununun 114-115-116 no maddelerinde yer alan servet beyanı, temamiyle vergi kaçaklığını önlemeyi ve tesbit etmeyi hedef tuttuğu halde, vergiciliğimize girdiği günden bu yana devamlı bir tenkit kampanyasına maruz bulunmaktadır. Şimdi, tenkitleri ve bunlara verilen cevapları özetleyelim:

1 Servet beyanı, bir servet vergisi konacağı korkusunu yaratmaktadır.

Bütün demokratik medenî memleketlerde mükellefler servet vergisi dolayısıyla servet beyanına tâbi bulunmaktadır ve bu suretle yapılan servet beyanları aynı zamanda vergi emniyeti bakımından da kullanılmaktadır. Halbuki Türkiye'de servet beyanı sadece vergi kaçaklığını önleyici ve ortaya çıkarıcı bir kontrol metodu olarak kullanılacaktır. Bu itibarla, bir servet vergisinden korkmak yersizdir. Kaldı ki servet vergisi bir kanun mevzuatıdır, yani her şeyden önce teğrî bir tasarrufu gerektirir. O halde, teğrî organ bir servet vergisine lüzum görürse zaten servet beyanı isteyecektir. Bu servet evvelce yapılmış olan servet beyanları verginin adilâne tatbiki için mübet vesika ve mükellefler için bir garanti teşkil ettiği gibi, meselâ, bir Varlık vergisi tatbikatı komedyasına fırsat vermez. Esasen servet beyanına bu yönden tenkitte bulunanlar da gayenin, vergi kaçaklığını önleme olduğunu bildikleri halde, vergi kaçaklığına mâni olmayın diyemedikleri için servet beyanına, servet vergisi konacağı yönünden hücum etmektedirler.

2 Şahıslar, servetlerinin bilinmesini açıklamamaları istemezler ve hattâ böyle bir hareket demokratik prensiplere aykırı olur.

Bir kere vergi tatbikatında, mükelleflere ait servetin Maliye tarafından bilinmemesine imkân yoktur. Ferdin ticarî serveti, maliyeye verdiği yıllık beyannamesine ekli bilançosunda zaten mevcuttur. Diğer yandan gayrimenkul sermaye iradı sahipleri gayrimenkullerini keza maliyeye verdikleri beyannamede ayrı ayrı zikretmektedirler. Ayrıca menkul sermaye iradı sahipleri de menkul sermayelerini göstermektedirler. Dikkat edilecek olursa, geriye şahsî servetin pek az bir kısmı yani irat getirmeyen kısmı (ülkî eşya, nakit, kıymetli maden ve taşlarla irat getirmeyen menkul ve gayrimenkuller) kalmaktadır. O halde servet beyanının, sadece, servet unsurlarını bir araya toplayıp mukayese sayesinde vergi kaçaklığını önleyici gayeli bir otokontrol metodu olduğu bir kere daha anlaşılıyor.

Ayrıca, vergi mevzuatı ve bilhassa servet beyanı ile ilgili maddeler dikkatle incelenecek olursa, mükelleflerin servetlerine ait mahremiyet hükümlerinin mevcut bulunduğu ve fertlerin servetlerinin ifasının bahis mevzuu olamayacağı anlaşılır. (Meselâ; maliye memurlarının, öğrendiklerini ve bildiklerini gerek memur kaldığı müddet zarfında isaa etmelerinin yasak olduğu vergi usûl kanununun 5inci maddesinde mevcuttur.)

Servet beyanının demokratik prensiplere aykırı olacağı meselesine gelince; vergi kaçaklığını önleyeceğine ve vergi adaletini sağlamaya yardım edeceğine göre, bunun demokratik prensiplere aykırı olacağı iddia edilebilir mi?

3 Servet beyanı, servetlerin yabancı memleketlere kaçmasına ve bankalardaki mevduatın çekilmesine sebep olur.

Servet beyanının, servetlerin yurt dışına kaçırılmasına sebep olacağı yolundaki iddia mevcut gümrük ve kambyo mevzuatı muvacehesinde mümkün görülmüştüğü gibi ayrıca yurt dışına kaçırılacak servet, kaçırıldıktan memleketi istihsal unsuru olarak kullanılacaksa, Türkiye'den daha avantajlı bir zamlî rejime geçeceği söylenemez. Şayet kaçırılan servet istihlak unsuru olarak kullanılacaksa, servet beyanı mevcut değilse dahi müşahade olunan kaçmanın gerçek sebeplerini Türkiye'nin ekonomik bünyesinde ve diğer memleketlerle Türkiye arasındaki ekonomik seviye farkında aramak icap eder.

Servet beyanı sebebiyle banka mevduatlarında vukubulacağı söylenen eksilmeye gelince; kısa vâde için bu ihtimal varit görülebilir, uzunca devrelerde ve hele servet beyanının bir otokontrol metodu olduğu anlaşıldıktan sonra, banka mevduatlarının azalmasından bahsetmeğe imkân yoktur.

İlhan Selçuk

PANORAMA

«Padişahımız efendimizdi ferman... Ne dilerse o olur, ne olursa ondan olurdu.

Padişahımız efendimizin etrafına saraylılar toplanmışlardı. Saraylılar...

Yeni memleketi idare eden üstün insanlar...

Saray âdetleri, saray gelenekleri, en üstün üslup gibi başüstüne kabul edilmişti koskoca memlekette... Yükselmek isteyenler sarayın ifsanını göler, Yıldız sarayı mutfağundan semelere yemek dağıtır, İstanbullular askere gitmezdi. Anadolu ağız, İstanbul şivesini duyunca saygı duruşuna geçerdi.

Halk... Yani esirler; memur ve asker... Yani emrîkulu; derebeyleri ve ağalar...

Yeni imtiyazlılar, iktidara el pençe divandı. İktidardaki adam da bildiğiniz gibiydi; Saray adamı.

Kurtuluş Savaşı Anadoludan başlamıştır. Anadolu, İstanbulu kurtarmak durumuna geçti. Bu önceliğin gururudur payitaht İstanbul, başkent Ankara yapan. Anadolu ilk defa kudretinin şuuruna varıyordu. Saltanat çürümüşü. Atatürk tıraşının ucuyla bir fiske atı yüzlerce yıllık sarayın masallaşmış duvarlarına... O, yüksek gibi görünen surlar toz gibi dağıldılar. İktidar askerlere ve memurlara geçmişti.

Türkiye Cumhuriyeti aydın asker ve memur sınıfının, saray aristokrasisini devirip iktidarı ele alması demektir. Bu iktidar halka yönelmişti... Onun için halkçıydı. Bu iktidar yirminci yüzyıla yönelmişti... Onun için devletçiydi. Bu iktidar akıl ve bilime yönelmişti... Onun için devrimciydi.

★

Birinci Cumhuriyet, San Fransisko konferansına kadar sürmüştür. İkinci Cumhuriyetin başlangıcını 27 Mayıs sananlar aldanyorlar. İkinci Cumhuriyetin tohumları 1946 yılında atılmış, meyveleri 1950 de derlenmiştir.

Bu gerçekten ikinci Cumhuriyetti. Hiç benzemiyordu birinciyeye... Çünkü bu Cumhuriyet halka değil, ağalara yönelmişti. Çünkü bu Cumhuriyet devletçiliğe değil, liberalizme yönelmişti. Çünkü bu Cumhuriyet devrimciliğe değil, muhafazakârlığa yönelmişti.

Birinci Cumhuriyet saray adamını uzaklaştırıp, asker ve memur aydını iktidara getirmişti. İkinci Cumhuriyet asker ve memur aydını uzaklaştırıp, ağaları iktidara ağaların iktidarı dış yardımların bereketli yağmuruna raslar. İşte bu yağmurların getirdi.

suladığı topraklarımızda o zamana kadar bizde yetişmeyen bir çiçek boy atır:

İş adamı.

İş adamının boy atığı yerde, işçi de boy atar. İş adamı işçiyi yarattı. Türk toplumunun çehresi hızla değişiyordu. Saraylar şehri İstanbul, gecekondu şehir İstanbul, oluyordu...

★

27 Mayıs ikinci Cumhuriyete bir şans vermiştir. İktidar gene ağa ile iş adamında. 13 Ekim seçimleri ihtilâle boşalan koltuklara aynı yolun yolcuları için bilek kestir. Bunlar memleketi yönetmek ve yükseltmek sorumluluğunu yüklenmişlerdir. İddiaları:

— Bu memleket 1950-60 yıllarındaki usullerle kalkar!

Çünkü bugünkü iktidar dünkü iktidardan farksızdır. Bir baş meseledir bu...

Kafa değişmedikçe ne değişir? Ne 27 Mayıstan sonra, ne de 15 Ekimden sonra değişmiştir bu kafa? Değişmesi için de bir sebep yoktur. Atatürk ihtilâlinde saray yıkılmıştı.

27 Mayısta ne yıkıldı?

Bu kafanın değişmesi için Türk demokrasisinin usaklarında bir şans var. Bu şans kullanılabilirse ne âlâ!..

Bu şans, çalışanların Türk parlamentosunda söz sahibi olabilmeleri şansıdır. Türkiye'nin sosyal yapısı saraylardan gecekonduya döndü. Ama bu gecekondu, şimdiye kadar, çalışanlardan kaç kişi yolladı parlamentoya?

İsterse yollayabilirdi. İstemek için şuurlanmak gerekir. Şuurlanmak demek çalışan olduğunu idrak etmek demektir. Asker, memur, işçi, ırgat, gazeteci, avukat, doktor, hama, tezgâhlar... Bunların hepsi çalışan... Ve sayıları çalıştıranlardan çok büyük... Sayısı büyük olanların şursuzluğu, iktidarı götürüp sayısı küçük olanın şursuzluğuna teslim etmiş. İşte bugünkü Türk demokrasisinin hazka manzarası!..

★

Devletçilik, devrimcilik, halkçılık...

Çalışanlar, bu memleket iktidarında söz sahibi oldukları gün, Türkiye Atatürk ilkelerine yeniden kavuşacaktır. Gerisi boş laf...

Bunun dışında bir demokratik düzen yakuz Türkiye'de değil, dünyanın hiç bir memleketinde ne devrimci, ne halkçı, ne de devletçi olabilir.

İKTİSADİ GELİŞME VE SİSTEMLER

Topluşsal ilimleri fiziksel ilimlerden ayıran başlıca özellik, toplumsal çevre tarih içinde sürekli bir evrim ve memleketten memleket büyük bir değişiklik gösterdiği halde madde için henüz böyle bir özelliğin tesbit edilmiş olmasıdır. Bu özellikten ötürüdür ki bir fizikçi ilgilendiği bilim dalının nasıl bir toplum düzeni içinde geliştiğine bakmaksızın teorinin ilkelerini alıp kullanabileceği halde bir toplumbilimci için aynı imkân varit değildir. Toplumbilimler belirli bir tarihsel evrim sonucu ortaya çıkan toplumsal çevre ile ilgili gerçeklerin soyutlaştırılmış münasebetlerini tarif eder. Tarihsel evrim veya toplumsal çevrenin gerçeklerine bakmaksızın ve çeşitli memleketler arasındaki büyük farkları gözönünde tutmaksızın toplumsal ilimleri tıpkı fiziksel ilimler gibi kullanmak toplumbilimciyi büyük hatalara düşürebilir.

Toplumbilimlerin bu ayrıca özelliğine rağmen, bugün iktisadın gelişmiş memleketler diye sınıflandırduğumuz Batı dünyasına dahil memleketlerin tarihsel evriminde içinde pek belirli bir yer kaplayan «kâpitalizm» ve «sosyalizm» gibi doktrinler çoğu zaman Türkiye gibi geri kalmış memleketlere de olduğu gibi uygulanmak istenmektedir. Oysa, bu iki sınıf dahil memleketlerin düzenini belirleyen gerçekler o kadar farklıdır ki doktriner anlamı ile ne kâpitalizmin ve ne de sosyalizmin geri kalmış dediğimiz çeşitli memleketlerde toplumsal çevreyi tarif veya iktisadî gelişmeyi sağlamak için olduğu gibi uygulanması mümkün değildir.

Doktriner anlamı ile iktisadî sistemlerin geri kalmış memleketlere uygulanamamasının sebebinin öyleyse toplumsal düzenlerinin ayrıca gerçeklerinde aramak gerekir. Bu ayrıca gerçek istihlal tekniği midir? Sanayi inkişabından sonra İngiltere ve diğer Batı Avrupa memleketlerinde kullanılan istihlal tekniğinin bugün Türkiye'den pek farklı olmadığı, hattâ Türkiye'de belki daha da ileri bir istihlal tekniği kullanıldığı veya A.B.D. ve Sovyet Rusya'nın istihlal tekniği bakımından birbirinden pek te farklı olmadığı gözönünde tutulursa, bu soruya kesin olarak «hayır» diye cevap verebiliriz. İstihlal tekniği geri kalmış memleketleri ayrı bir sınıfa koymak için yeter bir takas değildir.

Batının farkı

Diğer taraftan, Sanayi inkişabı sırasında dahil İngiltere ve onu takip eden diğer Batı Dünyası memleketleri de bugünün geri kalmış memleketlerinde bulunmayan davranış özellikleri ve toplumsal müesseseler göze çarpmaktadır. Söz konusu davranış özellikleri ve toplumsal müesseseler sadece geri kalmış memleketleri ileri sanayi memleketlerinden ayrılmakla kalmayıp, aynı zamanda «kâpitalizm» dediğimiz iktisadî sistemin de temelini teşkil etmektedir. İkinci Dünya Harbinden sonra geri kalmış memleketlere karşı uyanık ligye rağmen elimizde bu toplumların davranış özellikleri ve müesseselerine dayanan bir teorik kalıp mevcut değildir.

A. Smith ve D. Ricardo ile teorik bir çerçeve kazanan

kâpitalist sistem, fertlerin davranışları itibarıyla «hedonist» oluğu, müteebbisin nakdi kârını azamileştirmeye çalıştığı ve her malın piyasada tek bir fiyat üzerinden mübadele edildiği, devletin piyasaya müdahalesinin asgari seviyede bulunduğu bir iktisadî düzendir. Bu müesseseler ve davranış özelliklerinin gerçekten bulunduğu Batı toplumlarının kâpitalist düzen içinde gelişmesi ise bir tarihsel evrimdir ve bugün hiçbir tekrardan yaratılmayan şartlara bağlanabilir. Gerçekten, hedonist davranışın yerleştiği Batı ülkeleri memleket içinde geniş çapta işçinin ve memleket dışında deniz-agrı ülkelerin sömürülmesi, istihlal edilen mallar için büyük sürüm piyasaları yaratılabilmesi, elverişli ticaret hadleri gibi pek özel imkânlardan yararlanabilmiştir.

Doktriner Sosyalizmin gelişmesi

Diğer taraftan doktriner sosyalizmin gelişmesi ise yine kâpitalist düzenin bir tarihsel evrimine dayanır. Klâsik iktisat teorisinin bir devamı olan K. Marx ve Marxçı teorinin de tarif ettiği kâpitalist toplumun kendisidir. Sadece Marxçı teori aynı gerçeğin diğer bir yönünü aksettirmiştir. Marxçı müteebbislerin nakdi kâr için çalıştığı ve istihlal vasıtalarının sınıf inhisarlarında bulunduğu kâpitalist müesseseler ve davranış özelliklerine sahip kâpitalist düzenin gerçek olan diğer bir yönünün açıklanmasından başka birşey değildir. Hedonist davranış ne kadar kâpitalist düzene atışta sınıf mücadelesi de aynı derece de kâpitalist düzene atışta. Batıda doktriner sosyalizmin gelişmesini ferdiyetçi kapitalizm ve kapitalist müesseselerin yol açtığı ücretle çalışan sınıfların istismarı ve sınıf mücadelesi teşkil etmiştir. Bu mücadelenin dayandığı kâpitalist müesseseler ise çalışan nüfusun ezici çoğunluğunu ücretle çalışan işçilerin teşkil etmesi ve diğer

Ankara'da iş arayanlar (Fotoğraf: Fikret Otyam)

taraftan istihlal vasıtalarının sınıf inhisarında bulunmasıdır. Zaman içinde her iki doktrin birbirini o derece etkileyebilmiştir ki kâpitalizm bir hayli sosyalleşmiş, sosyalizm ise kapitalleşmiştir. Gerçekten de, İsviçre olduğu gibi sosyalist bir parti iktidara geldiğinde istihlal vasıtalarını devletleştirmeğe gitmeden, kâpitalist müesseselere dokunmadan programını yürürlüğe koyabilmektedir. Diğer taraftan, A.B.D. gibi en liberal eğilimli bir kâpitalist ekonomi konjonktür dalgalarını hafifletmek için geniş çapta devlet müdahalesini kabul etmekte, sosyal güvenlik teşkilâtı sayesinde çalışanlara gerçek iktisadî bağımsızlığı verebilmektedir. Ne doktrinindeki şekli ile ve ne de tarihsel evrim sonucu bugün Batı memleketlerinde eriştiği şekil ile kâpitalizm ve sosyalizmin Türkiye gibi geri kalmış bir memleketeye olduğu gibi uygulanması pek açıktır.

Türkiyenin Durumu

Türkiye ve benzeri geri kalmış memleketlerde fiili durum kâpitalizmin ilk çağlarından daha pek farklı bir bünye çizmektedir. Ücretle çalışan işçi genel nüfus içinde ancak % 10 kadardır. Beyannamele mükelle-

fin memleketimizde kâpitalist kesim gösterişini kabul ederek bunun sayısını sadece 200.000 kadardır. Son yıllarda devlet eyle yapılan yatırımlar genel yatırımlar içinde 2/3'e kadar yükselmiştir. İktisadî devlet teşekküllerinin yatırılmış sermayesi ise 50 milyar T.L. tahmin edilmektedir. Çizdiğimiz bu tablo için % 70-80'i ücretle çalışan, istihlal vasıtaları mülkiyeti sınıf inhisarında bulunan ve devlet müdahalesi asgari seviyede tutulan kâpitalist memleketlerin bağlanacağı durumundan çok farklıdır. Diğer taraftan, toplumun geniş bir kesimi henüz «kâpitalizm-öncesi» diyebileceğimiz bir düzen içindedir. 3 milyon üstünde gizli işsiz, bulunduğu tahmin edilen ve birçok bölgede feodal münasebetlerden kurtulmuş tarım kesimi, yine geniş çapta gizli işsiz barındıran hizmetler kesimi, ve patron-çırak münasebetinin süregeldiği «malat-hane» istihlal teşkilâtlanmasında hakim yapımı henüz kâpitalist olmadığını göstermektedir. Oysa, iktisadî gelişmeyi sür'atlendirmek için bu katlanış müesseselere esneklik vermek ve piyasa düzeninin kolayca tasfiye edemediği bu müesseseleri tasfiye etmek gerekmektedir. Bu ise, doktriner sosyalizmin mücadele vasıtaları için gerekenden çok farklı bir devlet müdahalesi ve geri kalmış bir toplum düzenine uygun devletçilik anlayışına ihtiyaç gösterir.

Ücretle çalışan işçi kütlesinin kâpitalist kesim karşısında mücadele vasıtaları sendikalaşma, toplulukla sözleşme ve grev hakkı gibi bütün demokratik Batı memleketlerinde kabul edilmiş olan demokratik haklarıdır. Yeni Anayasamıza da bunları kabul etmiştir. Ancak, unutmamak gerekir ki söz konusu sosyal haklar faal nüfusun sadece % 10'unu ilgilendirmektedir; bugünkü iktisadî imkânlarla da, işçi sınıfına eşit pazarlık kuvveti vermekle beraber, refahını yükseltmekte çok büyük bir rol oynayacaktır. Birkaç yüzyıllık sür'atli bir kâpital biriktirminden sonra Batı kâpitalizminin işçi kütlesine verebildiği refahı Türkiye'nin çizim imkânlarından beklemek sağduyuya aykırıdır. Belki de sendika geri kalmış bir ekonomi düzeni içinde sadece ücret artışı ve daha iyi çalışma şartları için eşit pazarlık kuvveti sağlayacak bir teşkilât değil aynı zamanda bu imkânları işçinin elde edebilmesini gerçekleştirecek bir eğitim-öğretim merkezi olmalıdır. Denge seviyesinin üzerindeki ücret hadleri çalışanların sayısını sınırlandırmaya, işçi verimindeki artışın üzerindeki ücret artışına enflasyona yol açacağına göre, bu yolla işçi refahında sağlanabilecek yükseliğin tavanına pek çabuk erişilecektir. Kesacası, kâpitalist kesimde çalışan ücretli işçi azınlıkta olduğu gibi Batı ülkelerindeki demokratik mücadele vasıtaları refahının artabilmesi imkânı da pek geniş değildir.

Toplumun henüz kâpitalist kesime girmemiş ve katlanış müesseseler içinde yaşayan kesimlerinde ise söz konusu vasıtalarından yararlanma imkânı aşağı yukarı vardır. Bu kesimlerde kâpitalist davranış özellikleri ve kâpitalist müesseseler gelişmediği için kâpitalizme karşı kullanılabilecek mücadele vasıtaları da söz konusu olmaz. Bu kesimlerdeki yaygın sefalet bir ücretli işçi istismarı değil fakat geri kalmış bir iktisadî bünyeden doğmaktadır. İktisadî gelişme ise bu yapının değiştirilmesi, donmuş müesseselerin tasfiyesi, çalışma veya az çalışma yönünde olan tercihlerin çabasına doğru yönetilmesini gerektirmektedir.

Devletçilik bizde bugüne kadar bu alana hiç el atmamıştır. Sosyalist veya sosyalizm eğilimli cereyanlar daha çok doktriner sosyalizmden ilham alınmakta ve kâpitalist düzendeki memleketlerle geri kalmış Türkiye arasındaki farkı gözönünde tutmamaktadır. Oysa, devletçilikle vermek istediğimiz yeni anlam herşeyden önce iktisadî gelişmeyi gözönünde tutmalı ve bunun için gerekli bünye değişimlerini gerçekleştirecek nitelik kazanmalıdır.

Kâpitalizm öncesi düzende yaşayan tarım kesiminde yaygın az çalışma haline bir çare bulmak, donmuş toprak münasebetlerini değiştirerek bu kesime bir dinamizm vermek için devletçilik, ekonominin bir kesiminden diğeri kesimine gelir aktarmasını sağlayacak bir devlet müdahalesinden farklı olarak bütün ekonominin hız kazanması demek olacaktır. Bugün Türkiye'de ekonominin bir kesiminden diğeri gelir aktarmalarıyla bütün ekonominin kazanacağı önemli bir refah artışı beklenmemekle beraber, yeni bir devletçilik anlayışı içinde çok şey olabilir.

Bizce devletçiliğin bu konuda neler yapabileceği ve yapabileceklerini nasıl gerçekleştireceği üzerinde durmak ve düşünmek, yapılabileceklerin uygulanmasını sağlamak düşüncesi ve tatbikatı doktriner kâpitalizm-sosyalizm münasebetlerinden çok daha faydalı alanlara yönelmiş olacaktır.

Gülten Kazgan

Kaldı ki, servet beyanının kabulünden bu yana mevduat hacminde önemli ve devamlı bir düşme görülmüştür.

4 iktidar milletvekili

Servet beyanının aleyhindeki iddialara verilen cevapları kısaca belirttikten sonra, şimdiki de, bir mecliste ki sohbet sırasında fikirlerini zordığımız 4 kişilik milletvekilinin servet beyanındaki düşüncelerini temas etmek isteriz. Milletvekilleri servet beyanının kaldırılması hakkında Büyük Meclise getirilecek olan kanun teklifine müsbet oy kullanacaklarını peşinen ifade ederek, görüşlerini aşağıdaki sebeplere dayandırmaktadırlar.

a) Varlık vergisi dolayısıyla Halk Partisinin yıllarca evvel sarsılan prestijini kurtarmak.

b) Yapılmış olan servet beyanları samimi olmadığından, bugün için kaldırıp 4-5 sene sonra yeniden koymak.

c) Banka mevduatlarında vukubulan esaslı eksikliği önlemek.

Dikkat edilecek olursa servet beyanının red sebepleri içinde politik olanı da mevcuttur. Hemen belirtmek icap eder ki, garip bir oy avcılığı, servet beyanının kaldırılması için sebep göstermek, bazı milletvekillerinin memleket meselelerini ele alış şekillerini ifade etmesi bakımından elem vericidir. Kaldı ki, servet beyanı kaldırılrsa ve

Halk Partisi bunu desteklese dahi kazancı ne olabilir?

Yapılmış olan servet beyanlarının samimi olmadığı iddiasına gelince; bu ihtimal, vergi kaçakçılığı hastalığını iptilâ haline getirmiş mükellefler için varit görülebilir. Fakat, bu sebep servet beyanının reddi için değil, olsa olsa islah ileri sürülebilir.

Öte yandan samimi olmayan beyanlar hakkında, mevzuatımızda ceza hükümleri mevcuttur. Ve hattâ emsal beyanda bulunmayanlar için 213 sayılı vergi usul kanununun 371 inci maddesi ve «işlah ve pişmanlık» maddesinin tıbbiki düşünülebilir ki esasen, Vergi Reform Komisyonunun raporunda zikredildiği üzere, servet beyanında da «işlah ve pişmanlık» hükümlerinden faydalanılması, komisyon tarafından ekseriyetle kabul edilmiştir.

Diğer taraftan servet beyanlarının bugün için kaldırılması ve ileride tekrar konması lâzım geldiği ifade edildiğine göre milletvekillerinin, metodun faydasını anlamış buldukları anlaşılıyor. Fakat bunca yıldır gerek ihtisas elemanları ve gerekse ilim adamlarının çalışmaları ve didinmelerine rağmen mevzuatımıza sokulamamış ve nihayet tarafsız bir idarede ehemmiyeti takdir edilebilmiş olan bu müesseseyi, ilerideki yıllarda nasıl gerçekleştirebiliriz? Bu bakımdan, kendisinden beklenilene dahi ilk tatbik yılında vermeli olan servet beyanını milletvekillerinin hattâ

şiddetle desteklemesi gerekmektedir.

Servet beyanının, banka mevduatlarında azalmaya sebebiyet vereceği hakkındaki iddiaya yukarıda temas edilmiştir. Ayrıca, burada şunu ilâve etmek icabeder ki, banka mevduatlarında vuku bulan azalma sebebinin servet beyanında değil, ihtilâlden sonra devam eden bir takım hadiseler ve bilhassa memleketin bir türlü gerçekleştiremeyen huzurda aramak doğru olur.

Görüldüğü ki, servet beyanının kaldırılması için ileri sürülen sebepler, gerek ilmi gerek tatbiki olarak vergicilikte bir kıymet taşımamaktadır. Ve tamamıyla hissi düşünce ve davranışların ifadesidir.

Şimdi de kısaca servet beyanının faydalarını belirtmeğe çalışalım.

1 Servet beyanı vergi kaçakçılığını,

mühim miktarda, önleyici tesir icra eder. Nitekim, konulduğu tarihten bu yana, 1960 yılındaki ekonomik durgunluğa rağmen 1961 Mart ayında beyan olunan gelirlerde, bir evvelki yıla nazaran önemli bir artış müşahade olunmuştur. Bu artışta Millî Korunma Kanununun ilgası bahisnevzuu olmaz. Çünkü, mezkûr kanunun ilgasından sonra hem pek kısa bir zaman geçmiş hem de fiatlar da önemli bir artış görülmüştür.

2 Servet beyanı vergi kaçakçılığını tebit etmeğe yarar.

3 Servet beyanı mükelleflerin vergi kaçakçılarını önleyeceği için psikolojikman, memleketin vergi ahlak ve ticaret ahlakını tesvüsüne yardım eder.

4 Servet beyanı vergi kaçakçılığını önlediği için vergi adaletini sağlar.

5 Servet beyanı, mükellefleri, vurgunculuk ve kolay zengin olma yollarını aramak yerine, normal ticari davranışa sevk eder.

Konuyu bitirmeden önce şunu da belirtelim ki, devlet memurları, memuriyette girişinde ve memuriyette kaldığı müddet zarfında muayyen fasıllarla bütün mallarını beyan etmekte yani servet beyanında bulunmaktadırlar. Devletin giderleri ve gelirleri yönünden memurların statüsünü önlemeye matuf, bu mal beyanının, vergi kaçakçılığını önleme ve tesbit etme bakımından ticaret erbabına tatbik edilmesinden daha normal ve adil bir şey olabilir mi?

Memleketimiz iktisadiyatında ve vergiciliğimizde servet beyanının hâiz olduğu ehemmiyetin, her şeye rağmen teşrii organ ve umumî efkâr tarafından anlaşılacağından emin bulunuyoruz. Servet beyanına yöneltilecek hücumlar sağduyu karşısında meşhûp olmaya mahkûmdur.

Necmi KARAKULLUKÇU

(Hesap Uzmanı)

SIYASİ NOTLAR

Kabine

Hükümetin, maziden medet umanlarla ilgili politikasında, 180 derecelik bir dönüş yapması üzerine, kabinede değişiklik yapılacağı söylenileri arttı. Meselâ Fevzi Lütfi Karaoğlu, açıkça hükümetin istifasını istedi. Karaoğlu «Açık rejimi savunan hükümet, kapalı rejime gittiği zaman yerini terkeder» dedi. C.H.P. Merkez İdare Kurulu Üyesi Turan Güneş, Hür Vatan'da yazdığı fıkralarla, iktisadi kalkınmayı yürütecek ehliyet ve dinamiklerden mahrum bulunan kabinenin çekilmesini isterler istedi. İnönü'nün, Fevziye ve Paksüt'ün müşavirliklerine dayanan «kapalı bir kabine» kurmasından şikâyet eden C.H.P. ileri gelenleri, bu görüşü paylaştılar. Başında çeşitli söylentiler çıktı.

Kabine'nin dâvelarımızın ele alınışında gereken dinamizmi gösteremediği doğrudur. Kabine üyelerinden hiç biri, Çalışma Bakanı Bülent Ecevit hariç, halk efkârında gereken ilgiyi ve ümidi yaratamamıştır. Yalnız, mevcut şartlar altında değişmez Başbakan olan İnönü, bakanlarını değiştirse de, durumun değişeceğine inanmak çok güç. Kabine'nin temel zaafı, bir kalkınma felsefesine, bir kalkınma görüşüne sahip olmamasından ileri geliyor. Bakanlar değişse de, bu durum kolay kolay değişmeye benzemiyor. Mevcudu muhafaza bakımından ideal bir lider olan İnönü, cesur hamlelere girişecek nitelikte görünmüyor. İnönü'nün, çalışma arkadaşlarını seçerken kullandığı ölçü de ümit verici değil. İnönü'nün ölçüsü, «Ben herkesle çalışırım, herkesle geçinirim» şeklinde. Bu sebeple İnönü, işe adam arama ihtiyacını duymuyor, elinin altındakiyle geçinip gidiyor.

İnönü, üstelik kendi aralarında gül gibi geçinip giden, fakat ciddi bir çalışma temposuna giren kabinesinden memnun. Bu durumda Kabinede değişiklik olması zaafı ihtimal. Nitekim Başbakan Yardımcısı Âkif İyidoğan haftanın sonunda şu açıklamayı yaptı: «Kabinede herhangi bir değişiklik bahis konusu değildir. Kabine tam bir dayanışma içindedir. Kabinede aynı partiden 22 kişi olsaydı, belki anlaşmazlık çıkardı. Fakat hiç bir anlaşmazlık yok.»

22 Şubat'ta dair

Bakanlar, Meclis koridorlarında sık sık 22 Şubat hikâyelerini anlatıyorlar. Bir bakan, bu konuda şunları söyledi: «Kökte toplantıydık. İçeri Nâzar Zeytinioğlu girdi. Telaşlı ve heyecanlıydı. Muhafız Alayının, 22 Şubatçılara itihak ettiğini açıkladı. Sıvırı Binbaşısı Fethi Güran, Muhafız Alayını ele geçirmiş ve köşkü sarmıştı. Elimizde hiç bir birlik yoktu. Kuvvetimiz 40-50 Hava subayı ve 30 erden ibaretti. Jetlere, 22 Şubatçıların üstlerinden geçin, gösteri yapın emri verilmişti. Fakat, bu bir blöfen ibaretti.»

Henüz hiç bir şey halledilmiş değil. Her taraf, aynı sebeplerden gelen köklü bir memnuniyetsizlik mevcut. Kanun çıkartmakla, yasaklarla hiç bir şey çözülemez. Bu şartlar altında vazifeye nasıl devam edeceğim, bilmiyorum.»

22 Şubat ve Kurultuğu

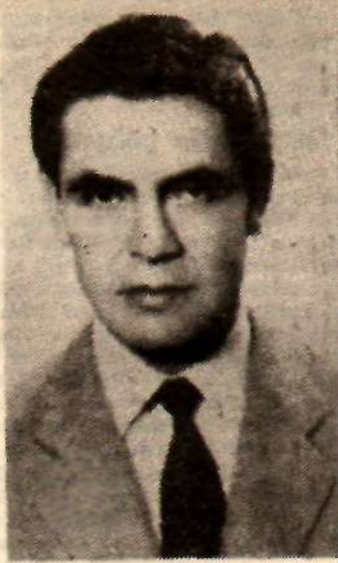
Kasım Gülek'e cevap vermek için C.H.P. Grubunda söz alan Adliye Bakanı Sahir Kurultuğu 22 Şubatın sebepleri hakkındaki görüşünü açıkladı. Son kanunun mimarı olan Kurultuğuna göre olayda iktisadi sebepler rol oynamıştır. Adliye Bakanı tezini,

şu sözlerle savundu: «1943 ve 1946 yıllarında da bu memlekette mağara devri yaşayan insanlar vardı, fakat ihtilâl olmadı. 22 Şubat hareketini, iktisadi şartlara bağlamak hatırdır. Bu memleketin şartlarını bilmemektir. Bu olsa olsa gımal komşumuzun işine yarayacak bir görüş tarzıdır.»

Kurultuğu'nun konuşması, meseleleri ne kadar safiye ele aldığımızı, meselelerimizi anlamakta ne kadar aciz gösterdiğimizin yeni ve açık bir delilidir.

İktisadi meseleleri ön plana geçirmek, iktisadi dâvelarımızı çözmeye çalışmak, gımal komşumuzun hiç te işine gelmez. Şimal komşumuz, maksatlarını gerçekleştirmek için, ekonomik meseleleri yokmuş gibi davranan bir Türkiyeyi tercih eder. Komünizm, sosyal ve ekonomik dâvelarımızı çözemiyen memleketlerde en elverişli gelişme zeminini bulur.

22 Şubatın sebeplerine gelince, bütün buhranlar gibi onu da temelinde iktisadi sebepler yatmaktadır. Farzedelim ki hareketin idarecileri, koltuk kapamak peşinde olan muhteris kimselerdir. Bu bile, olayın temel sebebinin iktisadi olduğu gerçeğini değiştirmez. Memleketimiz, gittikçe genişleyen iktisadi ve sosyal dengesizlikler içinde bozulmaktadır. Bu dengesizlikleri gidermek için ciddi bir gayret gösterildiğine inananların sayısı gittikçe azalmaktadır. İktisadi alandaki aczin sebebiyet verdiği bu inanç buhranı, memnuniyetsizliği arttırmakta, değişiklik arzusunun kuvvetlendirmektedir. Böyle bir ortamda, macera heveslileri de tüpki gerçek liderler gibi, insanları peşinden sürükleyebilir. İktisadi mesele-

Fethi Güran

re çözüm yolu bulmakta yine aciz gösterilirse, yeni buhranların ortaya çıkacağı kesin şekilde söylenebilir.

İnsanların mağaralarda yaşamaları, ihtilâl sebebi değildir. İhtilâller, mağarada yaşayan insanların, mağarada yaşamaktan kurtulabileceklerine inandıkları gün patlak verir. Veya toplumun zinde kuvvetleri, insanların mağaralarda yaşamalarını haksızlık olduğunu ve bunun değiştirilebileceğine inandıkları gün, ihtilâl ortamı doğurur demektir.

İhtilâli önlemenin çaresi ise baskı yapmak, yasaklar koymak değildir. Çare, insanları mağaralarda yaşamaktan kurtarmaktır.

Kurultuğu'nun görüşü, kabine'nin diğer üyeleri tarafından da paylaşıyorsa, en kötü ihtimallere hazırlanmak lâzımdır.

Özel teşebbüsçülük

Cavit Oral'ın Ziraat Bakanlığı, son günlerde özel teşebbüsçülüğün çok ilgi çekici bir örneğini verdi. Mesele, gübre ihtaliyle ilgilidir.

Zirai Donatım, çiftçiye ucuz gübre verebilmek endişesiyle, bakanlığa bir teklif yapmıştır. Teklifin gerekçesi şudur: «Her firma çok az miktarda gübre ihtal ediyor. Bu yüzden maliyet yükselecek oluyor. Halbuki Zirai Donatım, 80 bin ton gübre ihtal edecektir. Enebi firmalar, fazla mal alacağı için, Zirai Donatım gübreyi ton başına 1,5 dolar ucuz veriyor. İhtilâli biz yaparsak, çiftçiye gübreyi ucuz satmak mümkün olacak.»

Ziraat Bakanlığı çiftçiye ucuz gübre sağlamayı hedef tutan bu teklifi, «Bir kag ihtilâli firmaların huzurunu kaçırmamak için olacak» reddetmiştir. Bunun adı da, özel teşebbüs teşviki...

Kiracılar

Ankaradaki kiracıların gayretiyle, «Kiracıları Koruma Derneği» kurulmuş üzere. Dernek gündelik Ankarada kurulacak, gereken ilgiyi görürse İstanbul ve İzmirde şubeler açacaktır.

Derneğin bir ihtiyaca cevap verdiği ortadadır. Bir çok dar gelirlinin aylık kazancının yarısını, ev kirasına vermek zorunda kal-

ması, yeryüzünde eğne az rastlanırsa bir skandaldır.

Millî Birlik Komitesi, 14'lerden Mustafa Kaplanın gayretiyle, kira meselesini ciddi bir şekilde ele almıştı. Fakat bu iş, Kaplan'ın Lizbon'a gitmesiyle durdu. Bir basın toplantısı sırasında, bu konuda fikri sorulan Başbakan İnönü ise, sualı çok sudan bir cevapla geçiştirdi.

Dernek, Hükümeti, kira meselesini ele almaya zorlayabilirse, faydalı bir rol oynayabilecektir. Yalnız kira meselesine sıkı sıkıya bağlı olan, arsa spekülasyonunun önlenmesi dâvasını da ele almak lâzım. Zira arsa için gözmedikçe, kira dâvasına tatminkâr bir çözüm yolu bulmak çok güç.

Bütçe oyunları

Mallî yılın bitişini heyecanla bekleyen eski Maliye Bakanı Kemal Kurdağ, rahat bir nefes aldı. 1961 Bütçesi, Merkez Bankası kaynaklarına başvurmadan kapanmıştı. Böylece, Kemal Kurdağ 1961 yılı başında verdiği sözü yerine getirmiş oluyordu. Bununla beraber, eski Maliye Bakanı, son zamanlarda heyecanlı günler geçirdi. 1961 Bütçesinden ödenek üzere, portesi 400 milyon lirayı aşan ek ödenek kanunlarının lüzumlu lüzumsuz çıkarılması, eski Maliye Bakanını endişelendirirdi. Fakat buna rağmen 1961 Bütçesi, Merkez Bankasına gitmek zorunda kalmadı.

Çabartıca verilen ek ödenek kanunları, önümüzdeki aylarda hazine açığını arttırarak tesirini gösterecek.

Ulan put, yerim seni!

Bizde kişiler de, olaylar da, kurumlar da bir gecede patlatılır. Tevfik Fikret'in dediği gibi: «Beşerin böyle dalâletleri var.» «Putunu kendi yapar, kendi tapar.» Ama, ya sonra? Sonra ne yapar putunu?

Vaktiyle arabanın birini putunu burmadan, hani şu yenilecek burmadan yapmış. Yapanız ve evinin başköşesine oturtmuş. O zamanki put, bugünkü Tanrı yerine geçtiği için, başlanmış adam, gece-gündüz, burmadan putunun karşısında dikilip yalvarmağa: «Putum bana şunu ver, putum bana bunu ver. Putum beni şöyle yap, putum şunu böyle yap...»

Günler, aylar, yıllar geçmiş, putta ses yok. Adamın da bir ehramı iki olmamış. Birgün kızmış adam:

— Bana bak put, demiş, vallahi yerim seni!

Putta gene ses yok. Adam ürkmüş önce:

— Affet beni putum, sana karşı günahtan işledim, demiş.

Putta ses yok. Adam başlanmış gene yalvarmağa:

— Putum, bana şunu ver! Putum, şunu şunu ver...

Putta ses yok.

Adam kızmış:

— Ulan put, vallahi yerim seni!

Putta şit yok.

Adamağış o kızmışlıkla putunu kurmuş ve kenal-i ciddiyetle yemiş. Ağzını ehramına sildikten sonra:

— Oh, demiş, gımdî dileğimi yerine getirdin iştel.

«Uyu sevdiğim, uyu!»

CHP 1950'den 1960'a kadar «iktidar» dedi durdu. Biz de sandık ki, bildiği birşey var, bir hazırlığı var, memleket için iyi şeyler yapacak. Meğer sayıklıyormuş!

Bir 27 Mayıs oldu. CHP, yine iktidar demeye başladı. Biz de sandık ki, CHP'nin büyük çapta bir hazırlığı var, memleket için dişe değer birşeyler yapacak. Meğer sayıklıyormuş!

Nihayet seçim günü gelip çatı ve CHP, iktidara ulaştı. O-hoooo, CHP, hâlâ uyuyor!

Bir içki meclisinde, adamın birinin kadehine sinek düşer. Adamın da kafası iyiden çilâh. Rakımın da gerisi yok. Adam kadehi eline alır, bu yana eğer, şu yana eğer, sinek içinde kapkara yatıyor. Rakıyı dökse, bir türlü... Sineği çıkarsa, bir türlü... Sonunda yumur gözünü ve kadehi diğer tepesine:

— Hadi, der sineğe, bekle ki sabah ola...

Açık mı, kapalı mı?

İnönü:

— Onyediyıldanberi kapalı rejim şartlarını bırakıp «açık rejim» e ulaştık, dedi.

Sözünü bitirmeğe kalkmadı, ardından bir 22 Şubat geliverdi, Hocoop, gelisin ardından «Tedbirler Kanunu!»

Eyyvallah! Yine mi vuslat bahara kaldı? Yine mi kapandı pencereler?

Korkarım, Paşa açık verdi!..

Budak deliği

Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi profesörlerinden Dr. Selâhattin Erbakan, bir gözü kör, 36 yaşında bir adama bir ölü'nün gözünü takmış ve adamın görmesini sağlamış.

Doktoru da, hastasını da kutlarız. Yalnız, bir ricamız var doktordan: Acaba şu bizim budak deliği gözü politikacılarımıza da birer göz takamaz mı? Takın da, ölü gözü takan. Ölü'nün ölüsünün gözünü takın. Biz ona da teşekkür.

Budur bunun çâresi!

Tedbirler Kanunu çıkarılıyor. Yani, 27 Mayıs'ı ve demokrasiyi koruma kanunul.

Ah, neler gelmiyor insanın aklına, neler!.. Takrir-i Sükûn Kanunları, Ceza Kanunu'na sokuşturulan fasit maddeler, DP'nin Tahkikat Komisyonu ile ilgili kanunu, Heykel Koruma Kanunu vs... vs...

Sair boşuna dememis: «Üşüyorsan beline tabanca tak!»

Budur bunun çâresi!

Yalnız, kanunlarla korunmayan bir işimiz, bir günümüz, bir eserimiz ol-

mayacak mı bizim hiç? Hani, merak ediyor insan...

Oysa biz, demokrasi ve 27 Mayıs, haklarımızı koruyacak sanıyorduk. Demek onların da korunmaya ihtiyacı vardı. Pekil, acaba Tedbirler Kanunu'nu da koruyacak bir kanun düşünülüyor mu?

Gene halka dönelim:

«Et kokarsa tuz atılsın. Ama, ya tuz kokarsa?»

Hadi canım sen de, tuz kokar mı?

Hımmm..

AP Genel Başkanı Gümüşpala, 22 Şubat olayı için:

— Diktatör rejimi kuracak teşebbüs, diyor.

Hımmm... Anlaşıldı Vehpî'nin kerrakesi. Demek bu hareket, AP'ye karışmış!

Dört parti lideri de diyor ki:

— Bu işi solcular dürtüklüyorlar.. Hımmm... Ne kaldı anlaşılacak?

Maksat koalisyon kurtulsun!..

Seçmeler

Başbakan:

— En önemli eksiklerimiz, bütün halkın vergilere adil ölçüler içinde iştiraklerinin temin edilememiş olmasıdır.

Kasım Gülek:

— Sebepleri izale etmeden tedbir almak faydasız. Yasakla birşey temin edilemez. İktisadi tedbirler alınmazsa, yeni ihtilâller olacaktır.

Parti liderleri deklarasyonunun 3. maddesi:

— Vatandaşlar arasında husumet ve intikam hisleri doğuracak veya tahrik edecek mahiyette faaliyet ve propaganda yapılmaz.

Deklarasyonun E fıkrası:

— Bir partinin «acaba hangi parti?», feshedilmiş DP'nin devamı olduğunun iddia edilmesi yasaktır.

Başbakan:

— Arzî vergisi bu yıl da alınacaktır.

Gümüşpala:

— Az kalsın diktatörlüğe gidiyorduk.. Halk:

— Nere gidiyoruz, Allahakıma?

Hüseyin Korkmazgil

Kalkınma programı

I. ARAYIŞ

Doğan Avcıoğlu

Çıkmaz

Çıkmazdayız. Siyasi olsun, İktisadi olsun, sosyal ve kültürel olsun, her alanda çıkmazdayız. Siyasi bakımdan çıkmazdayız: On yedi yıldır, «Çift meclisli, Anayasa mahkemeli ve bol hukuki teminatlı bir siyasi sistem kurulumu, meselelerimiz hal yoluna girecektir» dedik. Bugün bunları elde ettiğimiz bir sırada meselelerimizin hal yoluna girmekten ne kadar uzak olduğumu görüyoruz. Üstelik, hürriyetlerin ölçsüz şekilde kısıldığını, hem de hürriyetleri korumak için kısıldığını, demokrasî şampiyonu liderlerin ağzından, yıllardır özenen rejimin daha ilk aylarında, iştebiliyoruz.

İktisadi bakımdan çıkmazdayız: Ölmemek için, her yıl artan miktarda buğdaya, dış yardımı muhtacı. Ekonomi, nüfus artışının gerektirdiği ihtiyaçları karşılamakta bile güçlük çekiyor. Bölgeler arasındaki eşitsizlikler genişliyor. Plan deniyor, fakat plana bir yön ve imkân verilmiş değil. Belli bir iktisadi görüş ve politika yok. Cesur hamlelere olan ihtiyaç da, anlaşılabilir olmaktan çok uzak. Ürkek, perakende tedbir, belli bir bütünün parçası olmadığı için ruhsuz ve mânâsız kalıyor.

Sosyal bakımdan da, gelir dağılımı son derece kötü. Gecekondular, büyük bir tahdit halinde genişliyor. Küllerin yavaş yavaş ve adaletsizliklere isyanı, şimdiye kadar görünmemiş yeni bir huzursuzluk kaynağı olarak ortaya çıkıyor.

Meselelerin gittikçe vahamet kazanması ve bunların çözülmesi yolunda en ufak bir belirtinin görülmemesi, toplumun zinde kuvvetleri arasında, güvensizlik, kötümserlik ve öfke yaratıyor. Çıkmazdan kurtulmak için yeni bir yol bulma zarureti etrafında birleşiyor. Fakat nasıl? Bu yazı serisinin böyle bir iddiası yok. Sadece, tartışılabilir zemin teşkil etmek üzere, bir politika bulmaya çalışacağız.

Yeni bir insan tipi

Devamız, Atatürk'ün belirttiği üzere, çağdaş uygarlık seviyesine hızla ulaşmaktır. Bu hedefe götüren başlıca yol ise, hızlı iktisadi kalkınmadır. Hızlı iktisadi kalkınma, sosyal yapıda, entüsyonlarda, davranışlarda sağlık, eğitim v.s. alanlarında büyük hamlelere ihtiyaç göstereceği ve onlar üzerinde geniş değişikliklere yol açacağı için, çağdaş uygarlık seviyesine erişme ve kalkınma kavramları aynı anlamda kullanılabilir. Nitekim bazı iktisatçılar, kalkınmayı «yeni bir insan tipi yaratmak» veya «zirai nüfusu toplam nüfusun yüzde 15 ine indirmek» şeklinde tarif ederek, bünye değişikliklerinin önemini belirtmeye çalışıyorlar.

Kalkınma, güç ve mahiyetli iyi anlaşılmalı bir meseldir. Bir defa iktisadi olmayan faktörleri de içine alan genel bir kalkınma teorisi henüz mevcut değildir. Sosyal ilimler, son 20 - 30 yıl zarfında görülen büyük ilerlemelere rağmen, bu sahayla erişmekten henüz çok uzaktır. Ayrıca Batı iktisadi düşüncesi, az gelişmiş memleketlerin meselelerine yeteri kadar ışık tutmamaktadır. Az gelişmiş memleketler için, Batıdaki farklı bir iktisat teorisi ise, yeni yeni inşa olmaktadır. Bu yoldaki çalışmalar, bazıları hâlen tartışılan, bazıları kabul edilen kısmi teoriler ortaya koymaktan öteye gitmemiştir. Ne var ki, bu kısmi teoriler de, Batı memleketlerinin az gelişmiş memleketlerle olan münasebetlerinde ölçü olarak alınmamaktadır.

Milletlerarası iktisadi teşekküllerin az gelişmiş memleketlere karşı gösterdiği anlayışsızlığın ve dış yardımlardaki başarısızlığın sebeplerinden biri, az gelişmiş memleketlerin farklı bir ekonomiye sahip bulduklarının hâlâ anlaşılmasını olmasındır. Kısaca genel bir kalkınma teorisinin mevcut olmaması ve Batı iktisadi düşüncesinin yeterince kalışı, kalkınma davasının karanlıkta, el yordamıyla yürütülmesine yol açarak, güçlükleri artırmaktadır.

Batıdan niye ayrılıyor?

Kalkınma esasen çok güç bir iştir. Az gelişmiş ülkeler, bugün, Batı memleketlerine nazaran çok güç şartlar altında kalkınma davalarını yürütmekte zorlandıklarıdır. Bu güçlükler, farklı metodları zaruri kılmaktadır.

Halbuki memleketimizde sık sık görülen bir düşünce tarzı, Batı kopyacılığıdır. «Batıda şu iş şöyledir. Batı şöyle kalkınmıştır. Biz de öyle yapmalıyız» şeklinde fikirler sık sık iştilir ve uygulanır.

Bu tarz basamaklı düşünceler, fakir memleketimizde çok pahalıya mal olmaktadır. Bu sebeple Batının hangi şartlar içinde kalkındığını, bizde hangi durumda bulunduğumuzu, her meselenin ele alınışında hatıra tutmak lâzımdır.

Batı memleketleri çok müsait şartlar altında, fakat buna rağmen yavaş ve ıstıraplı şekilde kalkınmalarını tamamlamışlardır. Bu şartlar üzerinde biraz durmak faydalıdır.

Kalkınmanın temel şartı fazla tasarruf, fazla yatırımdır. Batı memleketleri bu bakımdan, çok elverişli şartlara sahip olmuşlardır.

İktisadi bakımdan İleri memleketler gelişmeye başladıkları tarihlerde, bu günkü az gelişmiş memleketlere nazaran daha fakir olmaları bile, (Phyllis Deane tarafından yapılan hesaplar, İngilterenin XVIII. yüzyıldaki gelirinin, bugünkü Arjantin ve Şili seviyesine yakın olduğunu gösteriyor ki Arjantin'de adam başına gelir 40, Türkiye'de 210 dolardır.) etraflarındaki memleketlere nazaran, nisbi olarak zenginlerdir. Ayrıca ulaştırma imkânlarının gelişmiş memleketler, kalkınma memleket hayat seviyesini düşüktür tutmak imkânını veriyor, dış memleketlere hayat seviyesini düşüktür tutmak imkânını veriyor, dış memleketlerdeki hayat seviyesini bilmeyen halk, bu durumu kolayca rıza gösteriyordu. Bugün şartlar tamamıyla değişmiştir. Dünya küçülmüş, İleri memleketlerin hayat tarzı ve konforu, Afrikadan en geri memleketlerine dahi az çok girmiştir. Otomobil, radyo ve buz dolabının mevcudiyetli bilinirken, fakir memleket halklarının hiç de değilse bir kısmının istihlakının bu maddelere yönelmesini önlemeye imkân yoktur. Bundan başka, az gelişmiş memleketler hükümetleri, memleketin fakirliğini gözünde tutmadan, idare cihazını, or-

duya en modern teçhizatla donatmaya haklı olarak gayret etmekte idirler. Yirminci asırda kılıç kalkan kullanan bir ordu elbette ki düşünülmez. Fakat bu yüzden az gelişmiş memleketlerin millî gelirlerine binen yük İleri memleketlerle mukayese edilinceye kadar ağırdır. Medeni hayatın icaplarının ve modern devletin millî gelire yüklediği bu yükler, tasarrufları azaltarak kalkınmaya baltalamaktadır. Halbuki XVIII ve XIX asırda Batı memleketleri, basit bir idare cihazına ve az masraflı bir orduya sahiptiler. Kraliçe Victoria dahi İpekliye itibar etmiyor, pamukluyla yetiniyordu.

İhtiyaçların mahdud oluşu kadar, dini inançlar da, tasarrufu ve yatırımları teşvik etmekteydi. Weber ve Tawney'nin gösterdiği üzere, püritanizm tasarrufları artırarak, teşebbüs ruhunu kamelâyarak, kalkınmayı kolaylaştırmıştır. Püriten, cennete götüren yolu, yeryüzünde çok çalışarak para kazanmak ve başarıya ulaşmak, fakat lükste ve ifratın kaçınmak olduğuna inanmıştır. Az gelişmiş memleketlerde durum aksidir. Zengin Batılılar gibi yaşama arzusu kuvvetli, teşebbüs ruhu zayıftır. Bu yüzden gelirdaki artışların önemli bir kısmı tasarrufu artırmadan ve dış istihlâke yönelmektedir.

Diğer taraftan az gelişmiş memleketlerdeki vergi politikası ve sosyal politika, tasarrufu, dolayısıyla yatırımları baltalamaktadır. Şöyle ki, İhtiyarlık, sağlık sigortaları, 40 saatlik çalışma haftası Batıda sanayileşme tamamlandıktan çok sonra ortaya çıkmıştır. Sendikalar sanayileşmeden sonra kuvvetlenmiştir. İngilterede ilk yılında ücretler son derece düşüktü ve sanayileşmenin ilk safhasında daha da düşmüştür. Sanayi işçisi ziraat işçisinden çok daha az kazanıyordu. Dickens'in romanları, 1839 Fransızda bazı hamiyetsever insanların hatıratı o tarihlerde Batıdaki işçi sefaletinin tüyler ürpertici hikâyeleriyle doludur. Ve o zaman iktisadi teorisi, bu sefaletin kazanılmaz birşey olduğunu söyleyerek, dindar müteşebbislerin vicdanını rahata kavuşturuyordu. İşçilerin iyiliğini düşünen Malthus'un bütün yapabildiği, onlara evlenmekten kaçınmayı ve kadınlardan uzak durmayı tavsiyeden ibaretti.

İnsani bakımdan ne kadar gaddarca olursa olsun üretlerin düşüklüğü, kârları, dolayısıyla tasarrufu ve yatırımları arttırmıştır. Türkiye'de ve diğer az gelişmiş memleketlerde durum tersinedir. Kalkınma safhasında, sendikaları kuvvetlendirmek, sosyal sigorta masraflarını arttırmak ve devlet müdahalesiyle işçi ücretlerinin düşmesini önlemek zorundayız.

Keza, Batı memleketlerinin sanayileşmesi sırasında mevcut vergi sistemi, geliri fakirden zengine aktaracak mahiyettedir. Gelir ve veraset vergileri mevcut değildir. Bütçe masrafları, sübvansiyonlar ve nakliye kolaylıkları v.s. şeklinde, yüksek gelire sahip sınıfların ve müteşebbislerin menfaata uygun sahaları yöneliyordu.

Yüksek gelir sınıfları en fazla tasarruf yapan sosyal gruplardır. Vergi yoluyla, alçak gelir gruplarının geliri artırılır, artan gelir istihlâke yönelereceği halde alçak gelir sınıflarından yüksek gelir gruplarına yapılabilecek bir transfer, tasarrufu artırarak, müteşebbisleri fazla yatırım yapmaya teşvik etmiştir. Kütlelerin, iktisadi gelişme seviyesi ne olursa olsun, XX. yüzyılda buna rıza göstermesi beklenemez. Bundan başka Batı memleketlerinin hepsi, sanayileşmelerini, demokratik bir rejim altında yapmışlardır. Batıda geniş halk kütelleri oy hakkını ancak XX. asırda elde etmişlerdir. Take-off sırasında oy hakkını yüksek ve orta sınıflara mahsus bir İhtiyardı. Oy hakkının mahdud kimselere verilmesi, kütlelerden gelen istihlâki artırıncı taleplere kolayca karşı koyma imkânını vermiştir. Aslında XIX. asır Batısında İktidar, hemen hemen tamamıyla iş çevrelerinin elindeydi. İktisadi kalkınmada baş rolü oynayan iş çevreleri, İktidarı kendi menfaatleri açısından istedikleri gibi kullanmışlardır. Fransada ücret artışı isteyen işçiler, Üçüncü Cumhuriyet devresine kadar, ekseri halde, kurşun ve süngü ile mukabele görmüşlerdir. İnsani bakımdan ne kadar acı olursa olsun, bu durum iktisadi kalkınmayı kolaylaştırmıştır.

Halbuki Türkiye ve diğer bazı az gelişmiş memleketler sanayileşme ve iktisadi kalkınma gayretlerinin daha ilk devresinde, genel oyu tamamlamışlardır. Halkçılık ilkesini benimsiyen bir memleket ise genel oydan vazgeçemez.

Az gelişmiş memleketlerin büyük handikaplarından biri de hızlı nüfus artışı ve zirai reformdan önce sanayileşmeye başlamış olmalarıdır.

Kalkınma sırasında, İngiltere nüfusu son derece düşüktü, 1800 yıllarında İngilterede nüfus, 13 milyonu aşmamaktaydı. Nüfus artışı nisbeti yavaştı. Ancak sanayileşme ilerledikten, bunun sonucu gelirler arttıktan sonra nüfus artışı süratlenmiştir. Böylece nüfus artışı kalkınmayı destekleyen bir önül olmuştur. Ayrıca sanayileşmeden önce, Avrupa'da, arazi sahiplerinin ortakları koruması şeklinde vakubulmuş «zirai istihlâk» hareketi zirai produktivitenin artmasını imkân vererek sanayileşmeyi kolaylaştırmıştır. Sanayileşmede zirai verimi arttırmıştır.

Memleketimiz, bu âhenkli gelişmeden mahrum kalmıştır. Az çok sanayi de kurmuş olsa, Türkiye'de, işgücünün bolluğu yüzünden düşük verimli bir zirai mevcuttur. Nüfus patlaması sanayileşmeden evvel ortaya çıkmıştır. Hızlı nüfus artışı, ziraate toprakların ağır bölünmesine, adam başına veriminin düşmesine ve gizli işsizliğin artmasına sebep olmuştur. Bu tarz bir zirai artışı gizli işsizlik ve hızlı nüfus artışı, az gelişmiş memleketlerin ilerlemesini önleyen en büyük engeldir.

Diğer taraftan hızlı nüfus artışı, doğum ve ölüm nisbetlerinin yüksek oluşunun neticesidir. Bu durum, prodüktif olmayan ufak yaşdaki nüfusun çoğalmasına sebebiyet vermektedir. Ayrıca ölüm nisbetlerinin yüksekliği, bir sürü masraf yapıldıktan sonra, bir çok insanın verimli çağa gelmeden önce veya geldikten bir müddet sonra ölmesine sebep olmaktadır. Bu durum tabiiyatıyla demografik yatırımları verimlili azaltmakta, tasarrufu baltalamaktadır.

Bundan başka ailenin yapısı da bir mania teşkil etmektedir. Bizde ve diğer birçok az gelişmiş memleketlerde hâkim olan aile tipi, amca, dayı, büyükbaba, gelinli v.s. olan kalabalık aile tipidir. Batı aile tipi, karı, koca ve çocuklardan ibarettir. Kalabalık aile tipi, sorumluluk duygusunu azaltmaktadır. Kalabalık ailede, karı koca için fazla çocuğa sahip olmak bir yük değildir. Bir fazla boğaz o kalabalıkta kaybolup gitmektedir. Sonra fazla çalışıp, fazla kazanmak için de bir sebep yoktur. Kazanç, doğrudan doğruya kendisine (karısına ve çocuğuna faydalı) alınmakta, aileye gitmektedir. Az çalışın ile çok çalışın için durum aynıdır. Tasarruf yapmaya tabii ki lüzum yoktur. Halbuki Batıda hâkim olan ufak aile tipi, sorumluluk duygusunu artırarak, az çocuk yapmaya, çok çalışmaya ve tasarrufu sevk etmektedir ki bunların hepsi iktisadi kalkınmayı kolaylaştıran davranışlardır.

Bütün az gelişmiş memleketlerin karşılaştığı diğer temel bir mesele, kalkınma gayretine çerçeve teşkil eden milletlerarası muhit ile münasebetleridir ortaya çıkmaktadır. Bugünkü İleri memleketler gelişmeye başladıkları zaman, etrafları tekelik bakımdan onlardan geri memleketlerle çevriliydi. Bugün az gelişmiş memleketler teknik bakımdan kendilerinden çok daha İleri bir muhitte gelişmeye çalışmaktadır.

Bu durumda, çok zengin tabii kaynaklara sahip olmadıkça, (Devlet Planlama Teşkilatının çalışmaları, çok zengin kaynaklara sahip bulunmadığımızı göstermektedir.) Nüfus fazlalığının ağırlığına hisseden az gelişmiş memleketler, İleri memleketlerle sanayi mamulleri bakımından rekabet edemeyeceklerdir. Diğer taraftan eksansif zirai yatırımları Avustralya gibi az nüfuslu yeni memleketlerle zirai maddeler alanında rekabet etmek çok güçtür. Yeni memleketlerde adam başına zirai istihlâk, nüfus fazlası bulunan az gelişmiş memleketlerden 5 - 4 misli fazladır. Bu memleketlerin milletlerarası pazarlarda tutumabilmeleri, İleri memleketlere nazaran sanayide son derece düşük ücret ödemeleri ve ziraatte de, keza çok düşük ücretli az sermaye kullanan işletme yollarına gitmeleri sayesinde mümkün olmaktadır.

Diğer taraftan az gelişmiş memleketlerin sattıkları belirli miktarlarda mol karşılığı olarak, gittikçe daha az miktarda ithalât yapabildikleri yani ticaret hadlerinin onların aleyhine döndüğü, umumiyetle kabul edilmektedir.

Son yıllarda İleri Batı ekonomilerinin ucuz alıp, pahalı satmak yüzünden sağladıkları avantajlar, dış yardımlarla verdiklerini aşmaktadır.

İleri memleketlerin kalkınmaları sırasında durum bunun tam tersi olmuştur. Sanayi istihlâki tekelini elinde tutan memleketler, dünyanın dört köşesinden ham madde ve gıda maddelerini, çok avantajlı bir şekilde (hattâ kendi ziraatlarının sağladığından çok daha avantajlı bir şekilde) İthal etmişlerdir. Bu sebeple, sanayi mamullerini zirai memleketlerle mübadele etmek onların menfaatine olmuştur. Zirai maddeler ithalâtın avantajlı oluşu, onları daha fazla sanayileşmeye itmiştir.

Diğer taraftan, sanayi mamulleri karşılığı, gerekli gıda ve ham maddeyi hudutsuz olarak İthal imkânı, yatırımların doğurduğu enflasyonist temayülleri az çok önlemeyi kolaylaştırmıştır.

Gıda ve ham madde ithalâtındaki sonsuz elistikiyet, gelişmeye devrelerini uzatmış, kriz ve durgunluk devrelerini kısaltmıştır.

Az gelişmiş memleketlerde ise, dünya çapında umumi ekspansiyon devreleri hariç, yatırımların sebebiyet verdiği enflasyonist temayüller, ihracatı azaltıp, İthalâtı artırarak, tediye açıklarına sebebiyet vermektedir. Bir müddet sonra bu memleketler, ya gelişmeyi yavaşlatan deflasyonist tedbirler almaya, ya paralarını devalüe etmeye, ya enflasyon devrelerinde nasıl içlediği çok iyi bilenen kam-biyo tahditlerine başvurmak zorunda kalmaktadırlar. Bu yüzden yatırım programlarını derhalatır, çok yavaş kalkınmaya veya kalkınmaktan vazgeçmeye rıza göstermektedir.

Halbuki az gelişmiş memleketler, İleri memleketlerle aralarında mevcut mesafeyi kapatmak için onlardan çok daha hızlı bir gelişme temposunu devam ettirmek zorundadır. Bunun önemini anlamak için, basit bir örnek alın. 1933 te Birleşik Amerika'nın adam başına geliri 2000 dolar, Güney Amerika'nın 248 dolardır. Farzedelim ki Güneyde adam başına gelir yılda % 2,4 gibi küçümsenemeyecek bir nisbette artmaktadır. Bu durumda Güney Amerika'da adam başına gelirin Kuzey komşusuna gelirin üçte birine, yani 666 dolara erişmesi için 42 yıl lâzımdır. Fakat bu arada, Birleşik Amerika'da da adam başına gelir yüzde iki nisbetinde artmaktadır. Bu takdirde Güney Amerika'da adam başına gelirin, Kuzey komşusuna gelirin üçte birine erişmesi için tam 252 seneye ihtiyaç olacaktır!

Türkiye bakımından da nüfus yüzde 3 nisbetinde artışına göre, sadece Birleşik Amerika'yla aradaki mevcut mesafeyi muhafaza edebilmek için millî gelirin yılda ortalama yüzde 5 nisbetinde artması lâzımdır. Aradaki mesafeyi çok uzunca bir devrede de olsa kapatmak millî gelirin yüzde 5 in üstünde artmasıyla kabul olacaktır. Ekime müsait toprak kalmadığı, zirai verimlerin düşme temayülü gösterdiği düşünülürse, önümüzdeki yıllarda millî gelirden yüzde 5 in üstünde bir artış sağlamak herhalde çok çetin bir iş olsa gerektir.

Görüldüğü gibi, diğer az gelişmiş memleketler gibi, Türkiye de, güç ve Batı memleketlerinden çok farklı meselelerle karşı karşıyadır.

Batı kalkınmasını kolaylaştıran şartlar mevcut değildir. Aksine aleyhtedir. Dış yardım imkânları bile, geçen yüzyıla nazaran fazla parlak sayılmaz.

Gerçi bir zirai, hızlı nüfus artışı, gizli işsizlik, düşük gelir seviyesi, kalkınmayı kolaylaştırmayan psikolojik ve sosyolojik şartlar, gelişmeyi güçleştiren bir milletlerarası ortam, kalkınmayı gerçekleştirmek için Batıdaki farklı görüşlere ve metodlara ihtiyaç göstermektedir. Ayrıca, halk hâkimiyetini gerçekleştirme vasıtası olan genel oydan vazgeçmek ve kütlelerin istismarı pahasına kalkınmayı yürütmek düşünülmez. Demokrasi ve sosyal adalete kalkınmanın, iki temel dayanağı olacaktır.

Devletçilik ve halkçılık, Batı memleketlerinden farklı durumun, tabii sonuçlarıdır.

YÖN

Cevap Veriyor

BİLDİRİ

YÖN'ün birinci sayısındaki Orta Bildiri yayınlandıktan sonra yüzlerce mektup aldık. Bunların çok büyük bir çoğunluğu Bildiri'deki esasların benimsendiğini bildirmek ve imzalara imza katmak amacıyla yazılmıştı. Bazı noktaların açıklanması şartıyla imzalarını Bildiri'nin altına koyacaklarını söyleyenler pek azdı. Hele, Bildiri'deki fikirlere katılmadıklarını, tam aksi düşüncede olduklarını belirten ancak iki üç kişi çıktı. Bildiri'ye karşı cephe alanların çok büyük bir kısmı, fikirlerini açıkça ortaya koyup tartışma alanına gelecek yerde, başka yayın organlarından çamur atma kampanyasına girişmeyi tercih ettiler.

1. Buhran neden doğdu?

Bir buhran içinde bulunduğumuzu herkes kabul ediyor. Fakat buhranın sebepleri üzerinde görüşler farklı. Buhranı, siyasi, iktisadi, ahlaki ve sosyal sebeplere bağlayanlar var.

Bir sosyal olayı tek bir sebebe bağlamak yanlıştır. Çeşitli sebepler, aynı zamanda ve birbirlerine karşılıklı etki göstererek rol oynar. İçinde bulunduğumuz buhranda da, ahlaki, siyasi ve sosyal sebeplerin rol oynamadığını, bunların ekonomik duruma tesir etmediğini söylemek mümkün değildir. Yalnız buhranın temel sebebinin ekonomik olduğuna, ekonomi alanında gösterilen aczin yarattığı dengesizliklerin buhranı körüklediğine inanıyoruz.

Milli gelirin çok düşük seviyede bulunması ve adaletsiz dağılışı, nüfusun çok hızlı artışı hiç bir ihtiyacımızın nüfus artışıyla karşılanmadığına, kısıtlı gelirlerin daha iyi bir hayat seviyesine ulaşmanın mümkün olduğunu anlamaları ve onu istemeleri, buhranın temel sebebidir.

Sosyal adalet içinde hızlı kalkınma sağlandığı takdirde, siyasi ve ahlaki sıkıntılardan kolayca çözüleceğine eminiz.

2. Hedefler ve araçlar

Bildiri üzerinde fikirlerini ve müta-lâalarını bildiren okuyucularımızdan bazıları, belirtilen hedeflerle yüzde yüz mutabık olduklarını söyledikten sonra, bu hedeflere varmak için neler yapmak gerektiğinin açıkça ortaya konmadığını, çeşitli konularda kullanılacak hareket düşünceleri bakımından bir vuzuhsuzluk bulunduğunu yazmaktadırlar.

Herşeyden önce surasını belirlemek gerekir ki, yüzülliği aşkın imzayla yayınlanan vesika nihayet bir «bildiri» dir. Bütün bildiriler gibi, bunun da ağırlık noktasını hedefler üzerinde toplaması, hedefleri mümkün olduğu kadar açık bir şekilde ortaya koymağa çalışması tabii karşılama-lıdır. Bu hedeflere nasıl varılacağı, belli konularda neler yapılacağı, hangi saf-halardan geçileceği, ne gibi tedbirler alınacağı, aslında uzun çalışmalarla ve dikkatli incelemelere lüzum gösteren bir şeydir. İşte, YÖN, bu amaçlarla çıkmaktadır. Belli hedefler ortaya konmuştur, fakat bunlar kuru kâf olarak bırakılmış değildir. YÖN'ün ilk sayılarında beri takip eden okuyucularımızın bu konulardaki tereddütlerinden yavaş yavaş kurtulduklarını sanıyoruz. Toprak reformu, rejim davası, kalkınma programı gibi konular teker teker ele alınmakta, enine boyuna tartışılıp çözüm yolları ortaya konmaktadır. Bütün bunlar Bildiri'de bir iki cümleyle kesilip atılıyorsa, okuyucuların işte asıl o zaman tereddüte düşmeleri haklı görülebilir. Türkiye'nin sosyalist yollardan kalkınması, bir iki par-ka sözle başarılabilecek bir iş değildir. Ama, şimdiye kadar yapılanların çoğu bundan ibaret kabuğu, meselelerin içine ve derinliğine girilmemiştir. Türk sosyalizmi-nin «salon sosyalizmi» diye damgalanma-ya çalışması da bu noktadan doğmak-tadır. YÖN, bundan sonra da, iktisadi

Bildiri hakkındaki lehte veya aleyhte düşün-celerini bildirmek lütfunda bulunan okuyucularımıza burada teşekkür etmeyi zevkli bir ödev sa-yıyoruz. Mektupların hepsini tekrar gözden geçi-rerek, başlıca itiraz ve tereddüt noktalarını belli başlıklar altında toplamağa ve bunlara mümkün olduğu kadar kısa cevaplar vermeğe çalıştık. YÖN'de şimdiye kadar yayınlanan yazıların bu itiraz ve tereddüt noktalarını giderecek yazılar olmasına dikkat etik ve bundan sonra da edece-ğiz. Türkiye'nin meselelerine çözüm getirebilecek olan yolun ancak serbest ve olumlu tartışmalar-dan geçtiğine inanıyoruz.

ve toplumsal kalkınmamızın her alanında-ki meseleleri sosyalist açıdan incelemeye ve sütunlarını bu yoldaki gayretlere açık tutmağa azimlidir. Bu bakımdan, hedef-lerin hiç değilse tam bir açıklıkla ve geniş bir kütlenin katılımıyla ortaya konabil-miş olması, doğru metodlara varılabilmek için hiç de küçümsenecek bir başarı değil-dir. Türkiye'de şimdiye kadar meseleler üzerine tam bir dikkatle eğilinememiş ol-ması, hedeflerin neler olduğu üzerinde henüz bir fikir birliğinin doğmamasından ileri geliyordu. Sosyalist açıdan ortak amaçlar ortaya konduktan sonra, doğru metodlara varılabilmek kolaylaşmış olma-kta-dır.

3. Devletçilik

Bazı okuyucularımız, yeni devletçi-liğin Türkiye'de şimdiye kadar uy-gulanmış olan devletçilikten farkını soruyorlar.

Yeni devletçilik, çeşitli safhalar ve tereddütler geçiren, halkçılık ilkesini zaman zaman unutan ve modern iktisat görüşüne yer vermeyen bir devletçilik anlayışı değil-dir.

Devletçilik, memleketimizde, belli bir felsefeye dayanmadan, olayların zoruyla or-taya çıkmış ve «hiç yoktan iyi» bir metod olarak memleket kalkınmasında önemli bir rol oynamıştır. Özel teşebbüsün başarı ka-zanan idarecilerin çoğu, devletin yetiştirdiği yüksek memurlardır.

Özel teşebbüs bugün de, iktisadi kalkın-mada önemli bir rol oynamadığı için, yatırımların çok büyük bir kısmı devlet eliyle yapılmaktadır. Yalnız 1945 ten beri, devlet adamları özel teşebbüsçülük türküsel oku-maktadırlar.

Devlet teşebbüsünün bugün, en büyük zâfi budur. Devlet teşebbüsü, ona inanan-yan siyasi temsilciler elinde, beklenen ba-şarıyı gösterememektedir. Özel teşebbüsçü-ler ve bazı politikacılar tarafından ustaca yürütülen bir propaganda da, devlet te-şebbüsünü haksız şekilde, kötü göstermek-tedir.

Devlet teşebbüsünün zarar ettiğini ileri süren özel teşebbüsçüler, devlet işletmelerini-nin meselâ kömür ve elektriği, kendilerini geliştirmek için zararına sattığını unuttular. Kömür ve elektrik fiyatlarının normal bir seviyeye getirilmesine şiddetle karşı korlar. Devletin işçilerine, onlardan çok daha yüksek bir ücret ödediğini, onlardan daha ucuz fiyatla, daha kaliteli mal sattığını görmek istemezler. Devlet sermayesiyle, özel teşebbüs lehine kurulan işletmeleri ha-tırlamazlar. Devletin sosyal bakımdan ö-nemli, fakat kâr sağlanmayan işlere de girme-k zorunda bulunduğunu düşünmezler. Politikacıların, devlet teşebbüsünü, parti-zanlarına iş sağlama kapısı olarak kullandığını gözönünde tutmazlar.

Daha bir sürü sebep, özel teşebbüsten çok daha verimli şekilde çalışabilecek olan devlet teşebbüsünden beklenen verimin alınmasını önlemektedir. Kalkınmanın an-cak devlet teşebbüsü eliyle yürütülebi-leceğini anlamış ve başarısını ona bağlanmış bir iktidarın elinde, devlet teşebbüsünü kolayca verimli işler hale getirilebileceğine inanıyoruz. Bu meseleyi ileriki sayılarda uzun uzun inceleyeceğiz.

Yeni devletçilik, bugünde mevcut olan,

fakat ona inananmış ve iktisadi bir felse-feden mahrum iktidarlar elinde beklenen verimi vermeyen devletçiliği, rasyonel işler hale getirmektedir. Modern iktisat ilminin ve olayların da gösterdiği gibi, az gelişmiş ülkelerde devletçilik, hızlı iktisadi kalkın-mayı sağlamanın, ortaçağdan kalma iktisadi yapıyı değiştirmenin, sosyal adaleti ve de-mokrasiyi gerçekleştirmenin, çağımıza uygun en kestirme yoldur. Yönde çıkan ve çı-kacak olan çeşitli yazılar bunu isbata çalış-maktadır.

4. Eğitim

Bazı okuyucularımız eğitime ve genel olarak manevi değerlere önem ver-mediklerini ileri sürdüler. Bildirinin marksist olduğunu iddia eden fıkrâ yazar-ları bile çıktı.

Bildiride, ağırlık merkezini istihsal ar-tışı teşkil ettiği için, ilk bakışta eğitime ve manevi değerlere önem vermediği düşü-nülebilir. Fakat Bildirinin marksist oldu-ğunu söylemek, haksız bir iddiadır. Gerçi sosyal olayların ekonomik temelleri üzerine dikkatli çeken ilk düşünür Marks olmuştur. Ama, siyasi ve sosyal dâvalarımızın istihsal seviyesi yükselmedikçe çözümleneceğini söylemenin Marksizm ile hiç bir ilgisi yok-tur. «İnsanlar fânidir» hükmü ne kadar Marksistse, «Temel meselemiz, istihsal se-viyesini yükseltmektir» demek o kadar Marksisttir. Yalnız toplumda idealist bir ruh yaratmadıkça ve eğitim alanında istih-sali arttıracak şekilde bir hanle yapmadık-ça, iktisadi kalkınmayı sağlamak mümkün değildir. Başka bir deyişle, eğitime önem vermeden istihsal artışı sağlanamaz. İstih-sal seviyesi yükseltilmedikçe, eğitim ala-nında özenlen ilerleme gerçekleştirilemez. Fakat fakir bir millet olduğumuzu göz-önünde tutarak, iktisadi kalkınmanın ilk safhalarında, eğitim gayretlerimizi, istihsalı arttıracak şekilde yürütmek zorundayız. Bildiride, istihsal seviyesinin yükseltilmesi meselesi ön plâna alınırken, kasdedilen bu-dur.

Diğer taraftan, hızlı iktisadi kalkınma, hiç değilse memur, müteşebbis, politikacı ve aydın zümrelerde bir idealizm havası yaratılmadıkça, fedakârlık ve dayanışma zihniyeti uyandırılmadıkça kolay kolay ba-şarıya ulaşamaz. Atatürk devrimlerinin başarısı, geniş ölçüde, «Kuvayı Milliye» ruhumuz uzun müddet canlı kalmasında aramalıdır. İnandıktan, inandırmadan bir toplumu, yeni hedeflere sürüklemek mümkün değildir. Bu sebeple, iktisadi kal-kınma da, herşeyden önce bir inanç dâva-sıdır. Hiç değilse liderlerin ve iktisadi kalkınmayı yürütecek kadronun dâvaya inandırılması şarttır. Kütleler de dâvaya inan-dırılabilir, kesin bir başarıdan konuşula-bilir. Yalnız dâvaya inanmak ve inandırıl-mek için, halkçılık zaruridir. Sosyal adaleti gerçekleştirmek, kütlelerin memle-ket idaresine katılmasını sağlamak, gerekli manevi iklimi yaratmak bakımından lüzum-ludur. Kütleler, sadece lâfla inandırıla-maz.

Adaletsiz bir kalkınma metodu olduğu için kapitalizmin gerekli manevi ortamı ya-ratılabileceğine inanmıyoruz. Sosyal adaleti, çalışma ve kabiliyeti ön plânda tutan sos-

Türk halkının, çok çetin iktisadi, leler ortasında, kendisini bütün özele yön aramakta olduğu bu günlerde li kesimlerinde görev almış olan k attığımız bu bildiri ile, ortak inan ru bulduk. Böyle bir bildirinin me dalı olacak olumlu tartışmalara y

1 AMAÇ EDİNİLEN ÇAĞDAŞ UYGARLIK SEVİYESİNE ULAŞMANIN, EĞİTİM DAVASINI SONUÇLANDIRMANIN, TÜRK DEMOKRASİSİNİ YAŞATMANIN, SOSYAL ADALETİ GERÇEKLEŞTİRMENİN VE DEMOKRASİ REJİMİNİN SAĞLAM TEMELLER ÜZERİNE OTURTULMASININ, ANCAK, İKTİSADİ ALANDA HIZLA KALKINMAKTA, YANI MİLLİ İSTİHSAL SEVİYESİNİ HIZLA YÜKSELTMEKTE GÖSTERECEĞİMİZ BAŞARIYA BAĞLI OLDUĞUNA İNANIYORUZ.

A Atatürk devrimlerinin amacı olan Batılılaşmak, en geniş anlamıyla, Batının istihsal seviyesine yaklaşı-tır. Bizim çözümlenebilir, Türkiye'deki istihsal seviyesi yükseldikçe, memleketin sosyal yapısı değişecek, şehir — köy ikiliği ortadan kalkacak, imkânlar genişleyecek ve Batı uygarlığının temeli olan akılcı düşünce kü-tlelere yayılacaktır.

B Ne kadar çok gayret sarfedilirse edil-sin, düşük bir istihsal seviyesiyle, kütlelerin kültür seviyesinde esaslı bir yükselme sağlamak hayaldir. İşsizlik, açlık, çıplaklık, soğuk ve zefa-liet, kütlelerin eğitime yönelmesini engelli-yecek, içgüdüsel, öğrenme merakından daha ağır basacaktır.

C Demokrasi, her şeyden önce, insan haysiyetine dayanan ve insanı üstün değer sayan bir rejimdir. Açlığa, işsizliğe, evsizliğe çare bulamayan bir rejim, ne kadar üzerinde titreyelim, demokrasi olmaktan çıkması ve bir gün çök-mesi tabiidir. Türk demokrasisinin yaşatıl-ması, açlığı, işsizliği ve evsizliği ortadan kaldıracak yüksek bir istihsal seviyesine götüren yolları bulmakla mümkün olabilir.

D Millî gelirin hızla artmasına önem-vermeyen bir sosyal adalet politikası da, yoksulluğun bölüşülmesinden öteye geçemeyecektir. Buna karşılık, sosyal

yalızlığı ise, gerekli manevi ortamı yara-tacağına ve kütlelerde çalışma şevkini uyan-dıracağına inanıyoruz.

5. Planlama

Bildiri'ye karşı ilgi gösterenlerden ba-zıları «planlama» konusunda bazı te-reddütlere düşmüşler, Bildiri'yi hazırlayanlarca savunulan «planlama» kav-ramının tam olarak neyi ifade ettiğini seze-mediklerini belirtmişlerdir.

Bildiri'de savunulan planlama fikri, in-san aklının tabiata, topluma ve olayların kör gözüne müdahale etmesi düşüncesin-den doğmaktadır. Bu bakımdan, sadece düzenleyici değil, hamlecisi ve yapıcıdır. Plan-lamayı çok dar anlamında alıp, zaten ken-dine göre kurullar içinde cereyan edip giden iktisadi ve toplumsal olaylara biraz daha çekidüzen vermek, verimsizlikleri önlemek, kaynakların tam olarak kullanılmasını sağ-lamak şekline anlamak mümkündür. Hol-landa, Fransa gibi ülkelerin kendi bünyeleri içinde çok şey ifade eden bu tutumun Tür-kiye'nin meselelerini çözmek için yeterli sayılamayacağı inancındayız. Düşündüğümüz planlama, kamusal veya özel olsun, ik-tisadi ve toplumsal hayatın bütün kesimlerini bir bütün olarak ele alan, erişilmesi istenen büyük amaçlara göre büyük haza-

adal
kas
yal
biri
mal

KA
LA
LA

bağ
lar
bu
gör
arı
ted
bu
yis

yal
tis
lay
ka
su
en

ru
me
dir
İsi
nr
yal
bil

nü
let
açı
len
sağ
ma

lolar
kayn
ber e
tin ik
edebi
bu in

lacak
getirm
şekli
tisadi
zını,

getire
rini ;
anlam
olabil
nin ş
den t
başarı
ayrık
plânla
kontr
nabile
darma
niş b
nuçla

6. Si

0

DIRİ

İktisadi, siyasi ve sosyal meselelerin özlemlerine kavuşturacak bir yolda, toplum hayatının çeşitli yönleri olan bizler, altına imzalarımızı ve inançlarımızı açıklamayı doğrudan meselelerimizi çözmekte faydalara yol açacağını düşünüyoruz.

Adaletle yer vermeyen bir kalkınma politikası başarısızlığa mahkumdur. O halde, sosyal adalet politikasının başlıca araçlarından biri de istihlal seviyesinin yükseltilmesi olmalıdır.

2 BUCUN TÜRK TOPLUMUNA YÖN VEREBİLMEK DURUMUNDA BULUNAN ÖĞRETMEN, YAZAR, POLİTİKACI, SENDİKACI, MÜTEŞEBBİS VE İDARECİ GİBİ KİMLERİN, BELLİ BİR KALKINMA FELSEFESİNİN ANA HATLARI ÜZERİNDE ANLAŞMAYA VARMAKLARINI ZARURİ SAYIYORUZ.

A Yirminci yüzyılda, haberleşme araçlarındaki gelişme sonunda, kütüphaneler, başka memleketlerdeki veya başka tabakalardaki yüksek hayat standartlarının önemlisi, bu standarda erişmenin mümkün olduğunu görmektedir. Yoksulluğumuz, bu yüzden, artık daha ıstıraplı bir şekilde hissedilmektedir. Hızlı nüfus artışı ve meselerimizin bu artışa uygun bir tempo ile ele alınması, durumu daha da ağırlaştırmıştır.

Türkiye, bugün, ciddi bir iktisadi ve sosyal buhranın içindedir. Sosyal buhran, iktisadi buhranın tabii bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

Genel bir tarım, artan ihlal ihtiyacımızı karşılayacak kaynakları sağlamak şöyle düşün, hızla çoğalan nüfusun beslenme ihtiyacını bile karşılayamamaktadır.

Topraklarımız, artan nüfusu şehirlere doğru itmekte, şehirlere akan bu nüfusa iş ve mesken sağlamak zorunda güçlük çekilmektedir. Köklü tedbirler alınmazsa, geçecek ve gelecek yıllarda millet hayatının tehlikeli bir yarıya haline gelerek sosyal ve siyasi düzenin bozulmasına yol açabilecektir.

Hızlı nüfus artışı yüzünden, Türkiye nüfusunun yarısını 18 yaşından küçük gençler teşkil etmektedir. Son olayların da açıkça ortaya koyduğu gibi, çığ halinde gelen bu gençlerin büyük bir kısmına okul ve sağlık bir gelecek sağlamak mümkün olmamaktadır.

İktisadi, siyasi ve sosyal meselelerin özlemlerine kavuşturacak bir yolda, toplum hayatının çeşitli yönleri olan bizler, altına imzalarımızı ve inançlarımızı açıklamayı doğrudan meselelerimizi çözmekte faydalara yol açacağını düşünüyoruz.

6. Siyasi yollar

Okuyucularımızdan bazıları, bildiriye belirtilen hedefleri tamamiyle tasvip etmekle birlikte, bunların bugünkü

B iktisadi, siyasi ve sosyal meselelerin özlemlerine kavuşturacak bir yolda, toplum hayatının çeşitli yönleri olan bizler, altına imzalarımızı ve inançlarımızı açıklamayı doğrudan meselelerimizi çözmekte faydalara yol açacağını düşünüyoruz.

C Türkiye'nin kalkınmasını belli bir amaca yöneltmek, siyasi iktidarın emrinde teknik bir organ olan Devlet Planlama Teşkilatının yetkisini aşan bir iştir. Gerçi, memleketin seçkin uzmanlarını bir araya getiren Devlet Planlama Teşkilatı bir kalkınma stratejisi çizerek, bu yolda ilk gayreti göstermiştir. Ama bunu yeter saymamak gerekir. Yapılacak planların yön kazanması ve başarıya ulaşması, ancak, Türk toplumunun yön verebilecek durumda bulunan çevrelerin açık bir kalkınma felsefesi üzerinde anlaşmalarıyla mümkün olacaktır.

3 KALKINMA FELSEFEMİZİN HAREKET NOKTALARI OLARAK, BÜTÜN İMKANLARIMIZI HAREKETE GEÇİRMEYİ, YATIRIMLARI HIZLA ARTTIRMAYI, İKTİSADİ HAYATI BÜTÜNÜYLE PLANLAMAYI, KÜTLELERİ SOSYAL ADALETE KAVUŞTURMAYI, İSTİSMARI KALDIRMAYI VE DEMOKRASİYİ KÜTLELERE MALETMEYİ ZARURİ SAYIYORUZ.

VARMAK İSTEDİĞİMİZ BU AMAÇLARA YENİ BİR DEVLETÇİLİK ANLAYIŞIYLA ERİŞEBİLECEĞİMİZE İNANIYORUZ.

A Türkiye'nin iktisadi hayatında özel teşebbüsün ve devlet teşebbüsünün birlikte yaratılan karma bir sistem kalacaktır. Fakat, ağırlık merkezi özel teşebbüs olan bir iktisadi sistemin, bugünkü yapısıyla Türkiye'ye, hızla ve sosyal adalet içinde, çağdaş uygarlık seviyesine erişebileceğini sanmıyoruz. İktisat ilminin ve tarihin ışığında, inanıyoruz ki, özel teşebbüse dayanan kalkınma yavaştır, ıstıraplıdır, israfdır ve sosyal adaletle bağdaşmaz, az gelişmiş bir memleket için, imkânsızdır. Böyle bir kalkınma, siyasi gücü geniş ölçüde iktisadi güce tabi kılması yüzünden, demokratik de değildir.

B Özel teşebbüs kâra dayanır. İktisadi sistemin itici kuvveti kârın ibaresi, kalkınmanın çok yavaş bir tempo ile gerçekleşmesine, gelir dağılımındaki adaletsizliklerin artmasına, her mahallede bir milyoner felsefesinin yerleşmesine, milli servetin en faydalı işlere değil, en kârlı işlere akarak israf edilmesine, durgunluğun ve işsizliğin sık sık başgöstermesine katlanmak gerekir. Günümüzde, hiç bir az gelişmiş memleket bunları göze alamaz.

siyasi sistem içinde gerçekleştirilebilmesi bakımından şüphe göstermişlerdir.

Hedeflerin gerçekleştirilmesi için köklü reformlara ve büyük hamlelere ihtiyaç olduğu muhakkaktır. Türkiye'nin bugünkü toplumsal bünyesinin de daima muhafazakar çoğunlukları yasauna meclislerine getirdiği de bir gerçektir. Bu durum karşısında, okuyucularımızdan bir kısmının ümitsizliğe kapılmalarını tabii karşılamak gerekir. Ancak, iyimserlik ışığını uyanık tutacak şartlar da büsbütün ortadan kalkmış değildir. Türkiye'deki rejimin bugünkü haliyle bile, reformcu hamleler için ilk adımları atabileceğine ve bu sayede kendi hayatını uzun vadede emniyet altına alabileceğine inanıyoruz. Unutmamak gerekir ki, bugün memleketimizde reform isteyen, hamle bekleyen, sabırsızlanan oldukça geniş bir kitle bulunmaktadır. İşte, büyük liderlik, bu kitlelerin desteğinden faydalanarak, parlamentoyu reform ve hamle yoluna sokabilmek, muhafazakar kuvvetleri meclis dışındaki ilerici unsurların karşı ağırlığını kullanarak harekete geçirebilmektir. Modern demokrasi anlayışı içinde, bunun da en azından öbürleri kadar olağan bir kuvvet muvazenesi olduğu ve muhtelif memleketlerde zaman zaman kullanıldığı unutulmamalıdır. Eğer, bazı Ortadoğu memleketlerinde olduğu gibi,

Batı memleketlerinin kalkınmaları sırasında, çok elverişli şartlara ve sömürgecilikçe rağmen, gelişme, yavaş, israftır, sıkıntılı olmuştur, liberal, fakat gücünü genel oydan almıyan idareler altında gerçekleştirilmiştir. Ancak yirminci yüzyılda, esas itibarıyla istihlal seviyesinin yükselmesi sayesinde ki, Batı memleketlerindeki iktisadi sistem az çok fatmin edici şekilde işleyebilecek hale gelmiştir. Bununla birlikte, Batı sosyalist partileri, düşünürleri ve hattâ liberal eğilimli siyasetçiler, kendi memleketlerindeki iktisadi sistemin israftır olduğunu, zaruri ihtiyacı ihmal ettiğini, hızlı bir gelişmeyi ve sosyal adaleti sağlamak bakımından da yetersiz kaldığını delilleriyle belirtmektedir.

C Bu sebeplerdir ki, günümüzün gerçeklerine uygun yeni bir devletçilik anlayışını Türkiye için zaruri sayıyoruz. Ayrıca, özel teşebbüsün mutlaka verimli, devlet teşebbüsünün de mutlaka verimsiz olduğu şeklindeki yaygın düşüncenin, sağlam delillere dayanmayan ve geniş bir propaganda ile beslenen bir inanç olduğunu belirtmekte fayda görüyoruz. Verimli çalışma imkânlarına kavuşmak için, meselâ İngiltere ve Fransa'da, bazı sanayi kollarının devletleştirilmesine gidildiğini hatırlatmak isteriz.

Bir takım devlet işletmelerinin verimsiz kalış sebeplerini, devletçilikte değil, aksine yeter derecede devletçi olmayışımızda ve devletçiliği sistemli bir şekilde uygulamayışımızda aramak gerektiğine inanıyoruz.

4 YENİ DEVLETÇİLİĞİ, YUKARIDA BELİRTTİĞİMİZ AMAÇLARA ERİŞMEK İÇİN MUTLAKA BAŞVURULMASI GEREKEN ŞUURLU DEVLET MÜDAHALESİ ŞEKLİNDE ANLIYORUZ.

A Kalkınmayı hızlandırmak maksadıyla millî tasarrufun çoğaltılması ve millî gelirdeki artışların önemli bir kısmının tasarrufa yönlendirilmesi, ancak, geniş ölçüde ve bilgili devlet müdahalesiyle başarılabılır.

Bellibaşlı tasarruf kaynaklarından biri olan vergilerde verimin artırılması, devletçilikle mümkündür. Çağımızda, vergilerle adalet şarttır. Fakat vergi adaletini sağlamak maksadıyla yüksek gelirlerden alınan vergilere karşı bugün, yönetilen en önemli itiraz, bunların yatırımları azaltmasıdır. Devletçilik, millî tasarrufu yatırımlara yönelttiği için, bu itirazı önler. Bundan başka, devletçilik, kalkınmanın nimetleri ve külfetleri arasında denge yaratarak, tasarruf fikrinin geniş halk kütlesince benimsenmesini kolaylaştırır. Ayrıca, devlet işletmelerinin kazançları, vergi yoluna sapsadın sağlanan önemli bir tasarruf kaynağı olur.

Yatırım imkânlarını artırmak maksadıyla, boş duran iş gücünün istihsale yöneltilmesi de, devletin demokratik, fakat planlı teşkilâtlandırma gücü sayesinde mümkün olabilecektir.

B Bugünkü imkânlarımızla, daha iyi bir teşkilât ve idare içinde şimdiki denekten çok daha fazla çok daha verimli şekilde yatırım yapmanın mümkün olduğunu inanıyoruz. Bunun için, iktisadi hayatı bütünüyle planlamak şarttır. Plan, iktisadi hayatı istenen amaçlara zamanında ve bütünüyle

Meclis dışındaki kuvvetler de ilericiliğe karşı cephe almış olsalardı, işte o zaman büsbütün ümitsizliğe düşmek için yeter sebep bulunmuş olurdu.

Tabii, bu davranışın daha olumlu hale gelebilmesi için, memleketteki ilerici kuvvetlerin bir araya geçerek teşkilâtlanmaları, seslerini daha iyi duyurabilen yollarını aramaları da şarttır. Bu bakımdan Çalışanlar Partisi gibi teşekküllerin kurulmasını büyük bir ümit kaynağı olarak görüyoruz.

7. İmzalar arasında

B ildiriyi imzalamış bulunanlar arasında da vaktiyle komünizmden takibata uğramış, hattâ hüküm giymiş birkaç kişinin bulunması, yöneltilen en önemli tenkitlerden biridir.

Herşeyden önce, Türkiye'de zorla komünist yaratan MacCarthy'ci metodlara şiddetle aleyhtar olduğumuzu belirtmeliyiz. İleri fikirleri komünizm damgasıyla ezmek, sonra bunların savunuculuğunu yapmış kimseleri memleketin toplumsal hayatı dışında bırakmak, onları herşeye küskün hale getirip eninde sonunda gizli kapaklı faaliyetlere sevk etmek Türkiye'de komünist imâl etmenin en kestirme yoludur. Takibata uğramış kimseler arasında, bu yolun metodlarına kurban gitmiş kimselerin bulunduğuna inanıyoruz.

tünüyle yöneltilme imkânı verecek yetkilerle araçları da beraberinde getirmelidir. Bunu sağlayacak bellibaşlı şartlardan biri de, iktisadi hayatın çeşitli kesimlerine hâkim olan kıtîl sanayilerin mutlaka devlet elinde bulunmasıdır. Devletçiliği, ciddi bir planlamanın vazgeçilmez unsuru sayıyoruz.

C Planlama, büyük iktisadi birimlere geçmeyi zaruri kılar. Halbuki Türkiye'nin iktisadi hayatı, tarım, sanayi ve ticaret alanlarında çok ufak işletmelere dayanmaktadır. Bu bakımdan, çiftçiyi teşkilâtlendirmek istihlal kooperatiflerinin geliştirilmesi, küçük sanatlarda kooperatifçiliğin yaygın hale getirilmesi, perakende satış yerlerini azaltarak ve malların müstahsiliden müstehlike geçiş yollarını kısaltarak, sanayide olduğu gibi, tarım ve ticarete de büyük birim esasının mümkün olduğu ölçüde yerleştirilmesi lüzumludur.

Devlet kesiminin yanı sıra, geniş bir kooperatif kesimi, Türk iktisadi sisteminin temelini teşkil etmelidir.

D Devletçilik, aynı zamanda, gelir dağılımındaki adaletsizlikleri gidermek sosyal güvenliği gerçekleştirmek, müstahsil ve müstehlikin mutavassıl bir zümre tarafından ezilmesini önlemek, bölgeler arasındaki dengesizlikleri ortadan kaldırmaya çalışmak için de en elverişli sistemdir.

Çalışmaya toplumun en yüksek değerli haline getirmek, çalışmaya dayanan kazançları yüksek seviyeye çıkarmak, devletçiliğin temel hedefidir. Kol ve kafa gücünü satarak geçinenlerin ezilmesine seyirci kalan, arsa spekülâtorlerinin ve ticaret alanında istismarcı mutavassılların haksız kazançlarına göz yumun ve bu gibilerin bir yüksek devlet memurundan, fikir ve bilim adamından fazla kazanmasına ses çıkarmayan bir sistemin yirminci yüzyılda daha fazla sürüp gitmesine imkân yoktur.

E Devletçilik, demokratik rejimin sadece bir şekilden ibaret kalmaması önleyip, demokrasinin kütlelere malolmasını sağlayacak temel müdahale vasıtasıdır. Planlı bir eğitim seferberliğine girişmek, Köy Enstitüleriyle açılan yolu genişletmek, milyonlarca köylü ve işçi çocuğunu eğitim alanında ve memleket idaresinde herkesle eşit imkânlarla kavuşturmak, yetişkinlerin eğitimi yoluyla kütlelere yükselme fırsatı hazırlamak ancak şuurlu bir devletçilikle mümkündür.

Sendikaların kuvvetlendirilmesi, aşanını yerini teşkilâtlanmış çiftçinin ve kooperatifin alınmasını sağlayacak şekilde toprak reformunun gerçekleştirilmesi modern devletçiliğin ödevidir ve bunlar ancak devlet müdahalesiyle başarılabılır.

Varmak istediğimiz amaçların su veya bu noktaya tartışma konusu edilebilir. Bu bildirinin yayınlanmasındaki maksat da bu çeşit tartışmalara yol açmaktır.

Bugün içinde bulunduğumuz buhranlardan kurtulmanın birinci şartını, Türk toplumunun çeşitli kesimlerinde görev almış olanların ve millet kaderine hâkim olabilecek mevkilere gelmiş bulunanların, düşüncelerini açıkça ortaya koyarak, bir temel kalkınma felsefesi etrafında birleşmelerinde görüyoruz.

Komünistlikleri vaktiyle fiilen ispat edilmiş, bu yüzden hüküm giymiş ve cezalarını çekmiş kimselerin de, eğer topluma tekrar faydalı olabilmek, topluma olumlu yollardan bir şeyler katabilmek arzuları varsa, bu arzuların tam bir iyi niyet ve hoş görüyle karşılanması gerektiğini düşünürüz. Aynı şeyin, tamamiyle aksi kutuptaki ideolojiler için şarttır. Bu kimselere de tanınması ve böylece insan kaynakları zaten çok mahdut olan Türk toplumunun mümkün olan değerlerden faydalanabilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Bir bildirinin altında vaktiyle şu veya bu görüşü savunmuş olan kimselerin imzalarına rastlanması, bildirinin muhakkak o görüşlerin savunuculuğunu yaptığı şeklinde anlaşılabilir. İmza koyanlar, açıkça belirtilmiş olan belli hedefler etrafında toplandıklarını ilân etmişlerdir. Bu, matematik bir deyimle, onlar arasındaki orta payda dır. Bunun dışında herkesin elbette kendine göre, belli düşünceleri, belli görüş açıları bulunması kadar tabii birşey olamaz. Bildiri'ye imza koyanlarda memleketin geleceği bakımından sevinçle karşılanması gereken taraf, aralarındaki bazı fikir ayrılıklarını bir yana itebilmeleri ve fikir bütünlüğüne inanan dürüst insanlar olarak tertemiz bir ortak payda etrafında birleşebilmeleridir.

Bu rejim nasıl yaşar?

Demokrasiyi sağlam temellere oturtmak maksadıyla reformcu hamleler yapılmazsa, bugünkü bu rejimi, kısa görüşlülerin telâşu içinde çıkarılan "sükûn" kanunları bile kurtaramaz...

Yeni Anayasanın yapılışında hangi görüşler ve hangi zümreler çatıştı? Anayasa rejimi bakımından bugün karşılaştığımız meseleler nelerdir? Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu üyesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi mensubu Mümtaz Soysal tarafından hazırlanan bu serinin son yazısını sunuyoruz:

Büyü: dava

1961 Türk Anayasası, bünyesindeki siyasal kurumlar bakımından, batılı temellere dayanan klasik bir parlamenter rejim getirmekte, buna bir de Anayasa Mahkemesini eklemektedir. Kaynağını muhalefet nutuklarından ve üniversite profesörlerinin yüzeyde kalmış tahlillerinden alan koyu bir propaganda, yıllar yılı, Türkiye'nin tek derdinin bu kurumların yokluğuna bağlılığı için, böyle bir sistem artık demokrasiyle eş anlamda kullanılmaktadır; acı tecrübelerden geçmeden aksayabilecek tarafları üzerine kimsenin dikkatini çekmek mümkün olmamıştır. Ama, Anayasa, Türkiye'de karşılaşılan iktisadi ve toplumsal kalkınma meselelerinin Batı Avrupa'dakilerden farklı olduğunu da unutmamakta, bunlar için Devlete bazı ödevler yükleyip bazı yetki imkânları tanımaktadır. Ancak iktisadi ve toplumsal kalkınma meselelerinin düşünülmesi, yerleşmiş inançlar yüzünden, klasik kurumlar ve anayasa mekanizmasında gerekli temel değişikliklerin yapılmasına yol açmamıştır. Şimdi karşılaşılan bütün mesele, Türkiye'nin iktisadi ve toplumsal kalkınmasını sağlayacak, demokrasiyi gerçek anlamıyla kütellere mal edecek ve halkın kaderini kökünden değiştirecek büyük hamileri böyle bir siyasal ve hukuki çerçeveye içine basılabilecek meseledir. Dava, sandığından çok çetindir ve bağran gerçeklere kulakları tıkayıp kuru sözler gevelenmekle başarılabilecek gibi değildir.

1961 rejiminin temel dayanak noktalarından biri Parlâmento. Ama, bugünkü şekliyle Parlâmentonun millet kaderini kökünden değiştirecek bir atılğanığa, hamle gücü ne sahip olduğunu söylemek fazla iyimserlik olur. Yapılacak en basit bir toplumbilim araştırması bile, Parlâmento üyelerinin çoğunluğu ile millet çoğunluğu arasındaki toplumsal menşeyi farklılığı ortaya koyacak, uzun vadede menfaatleri ayrı ayrı yollarda olanların köklü tedbirler bakımından ortak bir zemin bulmalarındaki güçlüğü gösterecektir. Gerekli hamlelerini yapmış, kalkınmalarını başarmış memleketlerde bunun pek büyük bir sakınca sayılmıyacağı söylenebilir; nitekim Batıda, toplumsal menşeyi bakımından, parlamenterler ile temsil ettikleri küteller arasında ayrılıklar bulmak mümkündür. Ama, Türkiye gibi, hızla kalkınmak, bunun için de köklü reformlar yapmak zorunda olan bir ülkede böyle bir mesele büyük önem var.

Bu yazı serisinin Kurucu Meclisteki kamulaştırma, özel teşebbüs ve toprak reformu çekişmelerini enine boyuna incelemesi boşuna değildir. Kurucu Meclis, işçi, memur, öğretmen ve subay gibi, toplumun çoğunluğuyla daha yakından menfaat birliği yapmış kimselere oldukça geniş bir temsil sağlayan bir meclisti. Orada bile, bazı zümrelerin çıkarları yüzünden koparılan yaygaralar zaman zaman ortaklığa hâkim olmuş, köklü reformların temeli sayılabilecek hükümler ya çok güçlüklerle geçmiş, ya da perişan hâle gelmiştir. Şimdiki Parlâ-

mento, bu bakımdan çok daha fazla sağa kayan, toprak sahiplerinden rızkılara kadar muhafazakâr unsurları bol sayıda sinesinde barındıran bir topluluktur. 1946'dan beri defalarca anlaşılı ki, az gelişmiş bir memleketin toplumsal bünyesi, ister istemez, bu unsurları suyun yüzüne çıkarmaktadır.

Küçük tedbirler

Ama, bu duruma bakarak, büsbütün karamsar ve kötümser olmak, yahut eli kolu bağlı beklemek de doğru değil. Çıkmanın, kısa ve uzun vadede, hukuk içi ve hukuk ötesi çözüm yolları bulunabilir.

Her şeyden önce, bütün imkânlardan faydalanarak, bugünkü sistemi ilerici unsurlara biraz daha prim verir hâle getirmek mümkün. Seçmen yaşının onsekize indirilmesi ilk akla gelen küçük tedbir. Böylece, seçmen kütlesine, okuma yazma nisbeti ve dinamizmi öbür yaşlımlarından daha yüksek olan yeni bir dilim eklemek ve genel seçim sonuçlarını bu yoldan biraz etkilemek düşünülebilir. Seçmen yaşının Anayasada değil de seçim kanunlarında belirtilmesi iyi olur. Bu durumda, değiştirme imkânları biraz daha kolaylaşmaktadır. Parlâmentodaki muhafazakâr çoğunluğun böyle bir tedbir karşısındaki tepkisi, doğrudan doğruya reform tasarıları karşısında göstereceği tepki kadar kuvvetli olmayabilir.

Bunun dışında, Parlâmentonun muhafazakâr bünyesini biraz değiştirilebilmenin yollarından biri de, Cumhuriyet Senatosaındaki Cumhurbaşkanı kontenjanının iyi kullanılmasıdır. Seçimle gelen üyelere aranan yüksek öğrenim şartı, Cumhuriyet Senatosunu «okunmuş muhafazakârlar»ın toplandığı bir yer haline getirmiştir. Cumhurbaşkanı kontenjanında bu şartın aranmaması boşuna değildir; ileri görüşlü senatörlere, işçi temsilcilerinin bu yoldan Senato'ya girebilecekleri düşünülmüştür. Ama, Cumhurbaşkanı bu hakkını tamamiyle yanlış yolda kullandı; kontenjana bu yönden anlam kazandıracak yerde, toplumsal menşeyi bakımından öbür üyelere pek farklı olmayan kimseleri Cumhuriyet Senatosauna soktu.

Mümtaz Soysal

Parlâmentonun ötesi

Bütün bunlar, meseleyi kökünden değiştirmeyen küçük tedbirler. Böyle-sine yollardan fazla bir şey bekle-memek gerek. Kalıyor, reform yapma-ğazmetmiş bir önderin Parlâmento dışındaki kuvvetleri, Parlâmento önünde bir «karşı-ağırlık» olarak kullanması. Bu kuvvetlerin başında Anayasa Mahkemesi geliyor.

Anayasa Mahkemesi, bir bakıma, bu rejimin en kritik kurumlarından biri olacak. İleri düşünüşlü ve toplumsal görüşlü bir Anayasa Mahkemesi, kanun koyucuların halkçılıktan uzaklaşmalarını bir dereceye kadar önleyebilir. Ama, burada da fazla hayale kapılmamak gerek. Üyelerin seçim tarzi, bu bakımdan pek fazla ümit verici değil. Sekiz üyesini zaten muhafazakâr tutumlu olan yargı kurumları seçecek; yasama meclislerinin baş, Cumhurbaşkanı da iki üye seçme hakkı var. Üyelerin çoğunluğu hukukçulardan olacak. Şimdi, Anayasa Mahkemesi için seçme haklarını kullanma-ğaz hazırlanan bütün kurumların ve kişilerin şu nokta üzerinde çok titiz davranmaları şarttır: bize, kılı kırk yaran, konum med-delerinin kalabalığında boğulup kalan ve Parlâmentonun muhafazakârlığına muha-fazakârlık katan kimseler lâzım değil. Tür-kiye'deki Anayasa Mahkemesinden, başka yerlerdekinin tam aksine, dinamik, ilerici ve halkçı bir davranış göstermesi beklen-mektedir. Öntümüzdeki aylarda Anayasa Mahkemesine üye seçecek olanlar, bir bakıma, 1961 rejiminin kaderi üzerinde etki göstereceklerdir.

Kuvvet kaynakları

Ama, rejimin kaderini böyle bir ümide bağlamak fazla kumar olmaz mı? Parlâmentoda ve Anayasa Mahkemesinde görülecek normal davranış muhafazakârlık olacağına göre, daha başka imkânlar üzerinde durmak gerek. Bunun için de, demokrasi tariflerinde biraz daha geniş ve gerçekçi olmak, tahlillere girişirken modern siyaset biliminin açtığı ufuklardan faydalanmak şarttır.

Türkiye'de hamle yapmak ve köklü reformlara girişmek isteyen bir önderin veya bu maksatla kuracağı takımın dayana-

bileceği «Parlâmento dışı» kuvvet kaynak-ları da var. Kamu oyunundan ve Parlâmento dışındaki kaynaklardan kuvvet alacak bir önder, milleti arkasında hisedeceği için, karşısındaki muhafazakârlık yuvalarına hakim olabileceği; seçimlerde mutlak çoğunluk sağlansa bile, başına getirileceği koalisyon-ların dizginlerini elinde bulunduracaktır.

Tartışmalarımızda dürtüt ve mümkün olduğu kadar «bilimsel» davranalım: «Parlâ-mento dışı» demek, «demokrasi dışı» demek değildir. Roosevelt, Kongreye ve Yüce Mahkeme'ye karşı radyodaki «Ocakbaşı» konuşmalarıyla kamu oyma dayanmasıyla, New Del hamleleri gerçekleştirmedi. Devlet düzeninin başkanlık sistemine veya par-lamenter sisteme dayanması da bu bakımdan sandığı kadar önemli değil. Fransa'da, Pierre Mendès-France, De Gaulle'den sonra reformcu önder olabilmek için, halktan kuvvet toplamak ve Parlâmento dışındaki kaynaklara dayanmak yolundadır.

Türkiye'de «zinde kuvvetler» sözü, boş söz değil. Buna, çoğu zaman yapıldığı gi-bi, «silâhlı kuvvetler» diye tercüme etmek de yanlış. Şurası muhakkak ki, memleket-te bugün, Atatürk devrimlerini durdukları yer-de bırakmak istemeyen halkçılık yolunda kök-lü reformlar yapılması, Türkiye'yi çağ-daş uygarlık seviyesine ulaştırmak için hamlelere girişilmesini bekleyen, gençliğiyle, öğretmenleriyle, bir kısım memurlarıyla, basınıyla, subayıyla, bir «sabırsız ve öfkeli adamlar» kütlesi var. Bu sabırsız ve öfkeli adamların uyusukluk içinde bırakılma-ğaz, siyaset sahnesindeki miyop oyunlara seyirci kalmaya tahammülleri yok. Memleketle hu-zur getirmenin yolu, bazı kütellerin miskin-lik ve gericilik taraflarını okşamaktan değil, sabırsız zümrenin hamlecilik yönünü tat-min etmekten geçer; çünkü, öfkelerini en çabuk ve en sert şekilde belli eden, milletin kaderi üzerinde en çok etki gösterebilen adamlar hep bu sabırsız zümre içindedir. Demek ki, parola, «önce huzur, sonra hamle» değil, «hamle yoluyla huzur» olmalıdır.

Babasının oğlu

Ağır ve çoğu zaman muhafazakâr un-surlar lehine işleyen bir mekanizma karşısına, hamleci önderin çıkarabi-leceği «karşı ağırlık» budur. 1961 Anayasası ile getirilen rejimin Türkiye'de yaşamata, uzun vadede köklü reformlar yapılmasına, kısa vadede de zinde kuvvetlerin desteğine dayanarak bazı hamlelere girişilmesine bağ-lıdır. Yalnız, bu kuvvetlerin bugünkü dü-ğünce dağılımından kurtulup belli bir sisteme, belli bir kalkınma felsefesine var-maları da şart. Bu ise, geniş bir fikir hü-c-lüğü içinde, meselelerin tartışılmasıyla, kök-lü çözüm yollarının serbestçe ortaya kon-masıyla mümkün. Demek ki, rejimin uzun vadede savunulması, sandığımız tam ak-sine, düşünce ve ifade hürriyetine bağlı; çünkü, bu hürriyet, rejimin gerçek temelini, yani halkçılığı savunmaları fikren kuvvet-lendirecektir.

Demokrasiyi sağlam temellere oturtacak reformcu hamleler yapılmazsa, bu rejimi, kısa görüşlülerin telâşu içinde çıkarılan «sükûn» kanunları bile kurtaramaz. 1946 — 1960 rejiminin ölüm sebeplerine doğru bir teşhis koyduktan sonra, 1961 rejiminin ya-ğama imkânlarını reformcu hamlelerde bul-mamak mümkün değil. Yoksa, şairin dedi-ği gibi,

«Bu çocuk büyür
Babası kadar olur
Ondan sonra efendim
Ölür».

Kaldı ki, bir de, filozofların «tarihin hızlanışı» denen bir şey var. İktisadi ve toplumsal mekanizma, olayların gidişide da-ha büyük bir hızla birbirini takip etmesine yol açıyor. Memleket miskinler tekkesine dö-nerse, çocuğun babası kadar olmadan da ölvermesi pekâlâ mümkündür.

— Son —

Atatürk ve Komünizm

Mustafa Kemal, iki büyük silindirin arasında bulunan Anadolu'yu istiklale götürmek için büyük bir gayret sarfediyordu. Bir tarafı batı dünyası, öte yanda Bolşevik Rusya arasında ezilmek tehlikesi her an mevcuttu. Memleket, kurtuluş mücadelesi içinde idi. Para yoktu, cephanesiz ve silahsız. Bu durum karşısında dostluğunu galip devletlerin aleyhine geniş ölçüde kullanacak, para, silah ve cephanesiz yardım yapacak bir devlete dayanmak gerekiyordu. O da Rusya'nın yardımını temin etmekte. Ruslarla birleşen müsterek bir noktaya vardı: Aynı düşmana karşı her iki memleketin fiilen mücadeleye girişmiş olması.

Yeşil Ordu

Mustafa Kemal'in düşüncesine göre, Bolşevik rejimine taraftar görünmek, bu rejimi kabul ettiğini ilân ederek Ruslardan yardım temin etmek, diğer taraftan Cihan Harbini galiplerine Bolşevikliği Anadolu'ya etkiğini göstererek onları korkutmak ve bu suretle maksada ermekti.

Bu siyaset bir bakıma faydalar sağladı. Rusyadan para, cephanesiz, silahlandı, ordunun ateş üstünlüğü temin edildi. Mustafa Kemal'in bu plânına karşılık, Ruslar da bir plân hazırladılar. Ve «Yeşil Ordu» adı ile bir komünist teşkilatı kurma düşüncesini öne sürdüler. Mustafa Kemal, «Yeşil Ordu» nun kurulmasına izin verdi. Ankara ve Ekişehir'de faaliyet geçiren teşkilat, «Emek» ve «Yeni dünya» gazetelerini de yayın yaparak komünist fikirlerini yaymaya başladılar. Binlerce beyanname bastırıp yaydılar. Teşkilatın başında Arif Oruç, Emek gazetesi sahibi Ahmet Hilmi, Veteriner Nuri ve bakkal Ahmet bulunuyordu. Bu arada, Rusyadan Anadolu'ya komünist ajanları sızmaya ve teşkilatın başında bulunanlarla işbirliği yapmaya başladılar. Şerif Manaf, Ziyetullah Nusretvan, Mustafa Suphi, 3. Enternasyonal'den Nerimanof ile Süleyman Sami, Türkiye'deki teşkilatı genişletmek için Moskova'nın direktörlerini getirdiler. Türkiye'yi komünistliğin kucağına almak için çalıştılar. Bunlar, zamanla Anadolu'ya tehlikeli bir durum almaya başladılar. Rusyanın maksadı, Anadolu'da bir «Türk Şuralar Cumhuriyeti» kurmaktı.

Mustafa Suphi'nin idaresi altında bir ordu Anadolu'ya girecekti. Mustafa Kemal, bu tehliki şiddetle reddetti. Ankaradaki Rus elçisine: «Türkler garp emperyası-Hicri ile bir ilim-kahm savagna girmişlerdir. Bu savaşı behemehal kazanacaklardır. Türkiye'ye yapılacak inkılabları Türkler kendileri yapmak azimindedirler. Ne yeşil, ne kızıl orduların şimdilik yardımını hoş karşılamazlar. Türk milleti mağur ve hasastır. Her türlü mücadele kuvvetini damarlarındaki kanda bulmaktadır. Çok müstak kalmadıkça başkasının yardımını arzu etmez.» diyerek büyük tehlikeyi önlemiş oldu.

Mustafa Kemal, ilgililere bu teşkilatın derhal kapatılmasını ve yok edilmesini bildirdi. Teşkilat mensupları yakalanarak istiklal mahkemesine sevk edildiler ve mahkûm edildiler. Rusyanın müdacaatı üzerine diğer mühim elemanlar da yurd dışına çıkarıldılar. Mustafa Suphi, kalabalık heyeti ile Rusyaya giderken bindikleri motor Karadeniz'de battı ve hepsi sulara gömüldüler.

Yıllarca sonra, Mareşal Fevzi Çakmak, Çankaya'da yaptığı bir konuşmada «Yeşil Ordu» hakkında şunları söyledi:

«Mustafa Kemal'in hareketi pek mükemmeldi. Zira, Ruslar bize yardımını bahane ederek Anadolu'ya Kızıldor'dan bir takım kolordular sokacaklar, müşterek düşmana karşı dövüşüyoruz bahanesiyle maszallah memleketi işgal ve istila edeceklerdi. Dışta içeri giren bu düşman, beşimizden çıkarmak belki de mümkün olmayacaktı. Lenin'in itümadına mazhar

olan Mustafa Suphi de komünist Türkiye'nin cumhurbaşkanı olacaktır. O, komünist zabıtlarla Trabzon'a kadar bir heyet halinde geldiğini pek iyi biliriz. Onlar, Ankara'ya gelecek ve Moskovanın emriyle Büyük Millet Meclisini dağıtarak sızdı yeni bir intihapla komünistliği bu memleketi devamlı olarak kuracaklardı. Mustafa Kemal paşanın meziyeti, bu işe ne zaman bağlanacağını, nasıl yürütüleceğini ve ne zaman o işe son verileceğini bilmesindeki, tayin etmesindeki emsalsiz kasabiyeti idi. O, bu işe tam zamanında darbeyi indirmişti.»

Türkiye Komünist Partisi

18 Ekim 1920 tarihinde «Türkiye Komünist Partisi» kuruldu. Partinin kuruluşunu hükümet de tasdik etti. Partinin 9 kişilik bir kurucu heyeti ile 30 kişilik umumî merkezi vardı. 2. Enternasyonal'e bağlı olduğunu bildiren parti, bir de çalışma programı hazırladı. Köylü, işçi, sanayi bölgelerinde, askerler arasında propaganda yapmak için kollar kurdu.

Bu aralarda gizli komünist teşkilatı memleket içinde alıp yürümüş bulunuyordu. «Yeşil Ordu» nun ihtilâli ve dışardan gelen direktifleriyle hareketine karşılık, bir resmi teşkilat kurmaya mecburiyet hasıl olmuştu. Memleketteki cereyanları resmi bir komünist partisinde toplayarak zararlı

bir istikamete gidilmemesi düşünüldü. Buna karşılık bir tedbir olarak resmi bir parti kuruldu. Partiyeye bir çok milletvekilleri de girdiler. Dahiliye Vekâleti resmi bir tebliğ ile hükümetin komünist teşkilatı kurduğunu dünyaya ilân etti.

Türkiye Komünist partisi umumî kâtibî Hakkı Behiç imzası ile partinin kurulduğunu, çeşitli teşekküllere, ordu kumandanlıklarına bildirdi. Diğer taraftan da Büyük Millet Meclisi reisi Mustafa Kemal imzası ile ordu kumandanlıklarına aşağıdaki yazı gönderildi.

«Komünistliğin memleketimizde değil, henüz Rusyada bile kabiliyeti tatbikiyesi hakkında sarıh kanaatler olmadığı anlaşılmaktadır. Bununla beraber dahilden ve haricden mahteflî maksatlarla bir cereyanın memleketimiz dahiline girmekte olduğu ve buna karşı makul tedbir alınmadığı takdirde milletin pek ziyade muhtaç olduğu vahdet ve sükûnu muhâl ahvalin hüdsusu da daire-i imkân da görülmüştür. En makul ve tabii tedbir olarak aklı başında arkadaşlardan, hükümetin malûmatı tahdında bir Türkiye Komünist Fırkası teşkil ettirmek olacağı düşünüldü. Bu takdirde memlekette bu fikre müteallik bütün cereyanları bir noktaya irâd etmek ve bağlamak mümkün olabilir. Müteebbis heyeti ve otuz kişiden mürekkep bir merkez-i umumîde meyanında güzide arkadaşlarımız-

dan Fevzi, Ali Fuat ve Kâzım paşalar ile Refet ve İsmet beylerin de gizli olarak dahil bulunmasını muvafık gördüm. Bu sayede bu memleketi tutan ve maksad-ı millîimizin kahrmasını bulunan arkadaşlarımız bu teşkilatı buluncaklar ve onların malûmat ve teşebbüsâtı, faaliyet üzerinde şamil olacaktır. Kâtib-i umumî ilân edilen sarıh Dahiliye Vekili Hakkı Behiç bey tarafından yazılan ilk mektubu gifre ve tahrirat olarak arkadaşlara taktim ettim. Orada bir nebz malûmat vardı. Bu gün ferat-ı maddiyemizde kabiliyet-i tatbikiyesi bulunup ve maksad-ı millîmiz istihsalde kuvvetbahş olan hususata atf-ı ehemmiyet eylemek tabiidir. Sosyalizm ve komünizm prensiplerinden hangileri ve ne dereceye kadar bize kabiliyet-i tatbik ve hazmedilebilir ve kabul değer görüleceği Türkiye Komünist Fırkası'nın propagandasına mukabil milletin tahârrat-ı fikriyesi ile ve zamanla anlaşılacaktır. Ordu'nun her vakitten ziyade büyük bir inzibat ile kumandanlarının eli altında bulunmasına son derece dikkat ve ehemmiyet atılmamalıdır. Komünizm cereyanı nihayet ordu'nun en büyük kumandanlarında kalmalıdır. Arz-ı hümmet ederim.»

Kâzım Karabekir, Mustafa Kemal'in bu «muvazaa» zorunluğunu tehlikeli buldu. Buna karşılık Mustafa Kemal: «Zafer için ne

bahasına olursa olsun, harici müzaheret ihtiyacımız vardır. Bu müzaheretî tazyik verme bahasına da elde etmek mecburiyetindeyiz.» dedi.

Türkiye Komünist partisi'nin kurulması, Millet Meclisinde aksi bir yankı uyandırmadı. Bazıları için tabii olarak kabul edildi. Mecliste görüşmeler yapılırken bir gün: «Bolşevik ordularının fiilen müzaheretini temini düşünüldüğü düşünülmediği sorusu üzerine Mustafa Kemal şunları söyledi:

«Sovyetler hükümeti ile münaşeret-i dostanemizin inkişafına her zaman gayret etmekteyiz. Fakat bu gayret, Bolşevik ordularının fiili yardımını mânâsına alınmamalıdır. Böyle bir mevzu üzerinde temasa düşünmüş dahi değiliz. Bolşevik prensipleri, cümlemlerin malûmudur. Bizim de prensiplerimiz ve gayelerimiz malûmudur. Biz, her milletin kendi iradesi ile tercih edeceği tarz-ı idareye mazhar olması fikrindeyiz ve bunun için mücadele ediyoruz.»

Komünist partisinin resmen kurulması karşısında dışardan ve içeriden gelebilecek ciddi olayları önlemek için de sıkı tedbirler alındı. Maksat, Türkiye'ye yardım eden Rusların ilgisini kesmemek idi. Moskova anlaşmasından sonra Ruslar, harp malzemesi ile on milyon ruble altın bir kısmını gönderdiler. Milli Kurtuluş hareketinde bu malzemenin faydası oldu.

Fürüzan H. Tökin

KITAPLAR

AÇLIĞIN KARA KİTABI

Uzun yıllar boyunca Birleşmiş Milletler Tarım ve Besleme Teşkilatının (F.A.O.) Başkanlığında bulunan Prof. Josué de Castro dünyanın açlık sorunu ile bilimsel olarak ilgilenen nadir kişilerden biridir.

Batı burjuvazisinin yasakladığı ve sözünün edilmemesini istemediği bazı keşifler vardır. Açlık bu keşiflerden biridir. Prof. Castro bu tabuları yıkmıştır. Daha 1948 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın bütün belirlenimleri ile ortaya çıkardığı, açlık, bölgesel bir görüşle ele almıştır. O vakit yayımladığı (Géographie de la Faime ou Faime au Brésil) Açlığın Coğrafyası veya Brezilyada Açlık adlı kitabı ile ilk çıktığı koparmıştır. Daha sonra yayımladığı ve bütün dünya dillerine çevrilmiş olan (Géopolitique de la Faime) Açlığın Jeopolitigi adlı muhteşem kitabı ile açlık sorununu dünya ölçüsünde incelemiştir.

Biz burada Prof. Castro'nun geçen yıl yayımladığı ve bir çok dillere derhal çevrilmiş (Le Livre Noir de la Faime) Açlığın Kara Kitabı adlı en son eserinden söz açacağız.

F.A.O. nun açığı «Açlığa Karşı Evrensel Savaş» kampanyasının manifestosü diyebileceğimiz bu kitapta yazar. açlıkta ilgili bütün problemleri sırası ile ele almaktadır. Sözünü hemen yazara bırakıyoruz:

Dünyadaki açlığın, iktisadi dengesizliğin, politik ve ideolojik çatışmaların, silâhlanma yarışının, bölgesel rekabetlerin... bugün bildiğimiz bilimsel kurallarla ve disiplinlerle çözümlenmesine imkân yoktur. Bu yüzden insanlık, günümüzdekinden daha ileri bir düzeye ulaşabilmek için çareler aramak zorundadır. Einstein'ın dediği gibi: «Eğer insanlık yaşamaya devam etmek ve daha yüksek bir plâna ulaşmak istiyorsa, yeni bir düşünce tarzı arayış bulmak kaçınılmaz bir şey oluyor.» Bunu yaparken gerçekçi olmak, her türlü yalandan ve yanlışlardan uzak kalmak gerekir. Roman Rolland ile birlikte belirtelim: «Kahramanca yolan bir alçaklıktır. Dünyada ancak bir tek kahramanlık vardır. O da, dünyayı olduğu gibi görmek ve sevmektir.» Harold Wilson'un yazdığı gibi, unutulmamalıdır ki: «İnsanlığın çok büyük bir kısmı dünya problemlerinin en acili ne harp, ne komünizm, ne de hayat pahalılığı meselesidir. Bunun en önemlisi açlık problemidir. Çünkü açlık, bir buçuk milyar insanın içinde çürüdüğü sefaletin ve fakirliğin aynı zamanda nedeni ve sonucudur.» Gelişmiş ve gelişmemiş ülkeler arasındaki bu iktisadi eşitsizlik ve açlık her gün biraz daha kendini göstermekte, toplumsal anlaşmazlıklar vahim bir şekle sokmakta, endişeler, karışıklıklar, siyasal ve ideolojik çatışmalar doğurarak, dünya barışını tehdit etmektedir. Bu eşitsizlikte paylarına açlık düşen ülkelerin kahrolan yığınları, Tibor

Mende'in çok dokunaklı «Yoksulluğun mirasçısı büyük yığınlar» deyiminde olduğu gibi, bir kuşaktan diğerine sadece açlık ve sefalet devretmektedirler. Bu durum karşısında Lamenais «Açlık bizim uygarlığımızın aynı zamanda kurbacı ve zincirini teşkil eder» dediği zaman tamamen haklı idi.

Dünyadaki her yıl kaydedilen 60 milyon ölümden, 35-40 milyon az ve hâliyle bedelmeye sifedilebilir. İşte bunun için açlık, sürekli bir şekilde var olan hastalıkların en yaygını ve aynı zamanda dünyamızdaki yoksulluğun en belirgin göstergisidir. Gizli açlık, özel açlık, müzmin açlık halleriyle bu gerçek bütünü korkunç bir hâl almaktadır. Çünkü sefil yığınlar şöyle bir fasit dairenin içine hapsedilmiş oluyorlar: yarıca enerji yokluğundan produktivite zayıflığı ve produktivite zayıflığından, yani yetersizliğinden pek az bir istihlak... ve tekrar yaratıcı enerji yokluğundan...

Yemeyenler ve Uyuyanlar
Açlık içinde boğulan bu ülkelerdeki insanların, bolluk içindekilere karşı bir gün sayıklanması ihtimalinin devamlı bir korku ve endişe yaratmakta olduğunu görüyoruz. Bu acı gerçek dünyayı iki insan grubuna ayırıyor: yemeyenler ve uyuyanlar. Yemeyenler grubu yoksul ülkelerde oturuyorlar ve sanayileşmiş büyük ulusların iktisadi baskıları altında ezildiklerini sezinliyorlar. Uyuyanlar grubu

ise, dünyanın en zengin bölgelerinde oturuyorlar, fakat yemeyenlerin telkin ettiği korku ve dehşet bunlara uyumalarına engel oluyor.

Heyhat açlık daima vardı. Zenginlik ve lüksün yanı sıra yoksulluk ve sefalet daima var olduğu gibi. Fakat farklı olan, günümüzün insanının bunun bilincine varmasıdır. Lord Boyd Orr, «Fakirliğin en mühim göstergisi olan açlık, aynı zamanda iktisaden güçlü olan Avrupalıların hakimiyetlerine karşı Asyalıların isyanının en belli başlı nedenidir. Bu öyle bir isyan ki, açlık ve yoksulluğun acılarına mahkûm olmaları için hiçbir sebep olmadıkça bu halkların inandıkları müddetçe, ne top ve ne de bomba ile yıldırlıp, yatıştırılmaz.» Başbakan Nehru Hindistan'dan söz açınca daha kesindir: Hindistan'da yeni olan sefalet değil, Hint halkının sefaletinin bilincine varması ve bundan kurtulmak için sabırsızlık duymasıdır.» Pek tabii ki, bu bilince varış fakiri proleterlere çevirdi. Mütevekkil bir yoksulu, toplumsal adaletsizliğe karşı isyan eden bir kişi haline getirdi. Aynı ilmiyle, modern bilimin ve teknolojinin tarihte ilk defa olarak, sefaletin ve onunla birlikte açlığın ortadan kalkacağı yeni bir toplum tipi ortaya çıkaracağı inancı genelmiştir. Bentz buna ulaşmadı ise, bunun nedeni, uygarlığımızın yaygın halindeki üretimin yanı sıra, insaned olmuş bir iktisat için gerekli dengeli verilecek istihlak ile pek az meşgul olmasıdır. Arz ve talep kanunu ile yönetilmiş bir iktisatta taleplerin insan yığınlarının gerçek ihtiyaçlarına cevap vermekten çok uzak kalarak, sadece tatmin edilebilen ve kör sağlayan ihtiyaçlara yönelmesi ise diğer bir engeldir.

Bu bakımdan, toplumsal alanda açlığın yenilebileceğinin en ilâz kabul etmez ve en açık delili olan tarihi bir olay son yıllarda kendini ortaya koymuş bulunuyor. Bu Çin örneğidir. Öyle şaşırıcı ve olağan üstü bir örnek ki, toplumsal bir afet olarak açlık olayının incelenmesine sonsuz yenilikler getirmiş olmasından daha dikkatle ve etrafına incelenmeye değer. Gerçekten, Çin'de bugün açlık yenilmiştir. 1958 de Çin temel iki ürün (Buğday ve Pamuk) bakımından A.B. Devletlerini geçmiştir. Ayrıca dünyanın en büyük piring üreticisi olmak imtiazını

muhafaza ediyor. Bu durum, Çin iktisadını plânlama'nın bir sistem haline getiren tedbirlerin tümünün meyvesidir. Teşkilatlanmış, toprak reformunu yapmış, yatırımlarda sanayi ve tarımın yerini gerçeklere dayanarak tayin etmiştir. Lio Chao-chi 1936 yılında bunu şöyle ilân ediyordu: «Çin'in sanayileşmesi, geniş bir pazar teşkil eden ziraatçı Çine dayanmalıdır. Bismarck'ın radikal bir tarım reformu olmaksızın Yeni Çin'in sanayileşmesi imkânsız olurdu.» Açlık konusunda Çin, karşı koymak zorunda kaldığı bütün dev güçlükleri yenebilmiştir. Bu demektir ki, hattâ kuzul bir kolaylıkla, aynı hezulayı dünya yüzünden tamamen temizlemek mümkün olabilecektir.

Dünyadaki açlığı yenmek için, sömürgeci iktisat tipinden, karşılıklı menfaata dayanan kooperatist bir dünya iktisadına geçmek mümkündür. Sanayileşmiş ülkeler aç gelişmiş ülkelerin sanayileşmesinden korkmamalı, yeni şekledeki işbirliğine kendilerini hazırlamalıdır. Bu hazırların yanında aç gelişmiş ülkelere gereğince yardım etmelidirler. Çünkü açlık ancak kalkınma ile yenilebilir. «Yardım etmeyen yardım» şeklinde alaycı sözlerle hedef olan bugünkü stratejik, politik, spekülasyoncu yaram şeklindeki bir an önce vazgeçilmelidir. İktisat dışı tutumlar ve zıkkımlar «Yardım etmeyen yardım» plânlarının yardım etmesi gereken yönde yardım etmediği gerçeğini ortaya çıkarmıştır. Tibor Mende Güney-Batı Asya adlı kitabında: «Bu kadar emek ve iyi niyetin bilyesine eşya'lık bir sonuca varmamızın» izahında güçlük çekmektedir.

Bütün bunların söylenilmeye, yüksek sesle bütün dünyaya bildirilmeye ihtiyaçları vardır. Raphaël Pierre ile beraber, şu dünyanın sefaletini kabul etmeyen non-conformiste kişi ile beraber, denilmemiş olanı gereken şeyleri «Tas yüreklilerin, karınları doluların, vicdanları buzun içinde olanların hoşnut gitmeyecek, fakat aşk ve adalete aç olanların hoşuna gidecek şeyleri» söyleyecek cesareti bulalım.

Bu çeşit şeyleri, yani münasebetsiz, istenilmeyen fakat gerçek şeyleri bu «Kara Kitap» vasıtası ile bütün dünyaya söylemeye karar verdik diyor Castro.

Dr. Reşat Tütüz

Türk Sosyalizmine doğru

YÖN'ün ortaya attığı «yeni devletçilik» ve «sosyalizm» kavramları münasebetiyle sosyalizm geçitlerini kısaca açıklayalım. Sosyalizm türlerinin bir hayli zengin olduğu bilinmektedir. Bu zenginlik türlü sosyalist ekollerin adalet anlayış, devlete karşı tutumları ve ülkülerini gerçekleştirmek için seçtikleri yollardaki farklardan doğuyor. Bu açıdan Eflâton, Campanella ve Fichte'nin aristokratik sosyalizmi, çeşitli Hıristiyan mezheplerinin dinci sosyalizmi, Batı Avrupa'nın işahatçı sosyalizmi ve komünist ülkelerin ihtilâlcî sosyalizmi arasında duygu, hareket noktası, kullanılan araçlar ve sonuçlar bakımından farklar vardır. Tam devletçi sosyalizm devlet mülkiyetini, devletten korkan ve onun bürokrasisine itimat etmeyen kooperatifçi sosyalizm sendikacılığ, devleti bir sömürme aracı olarak gören anarşizm devletsiz bir sosyalizm savundur. Sosyalist ülkülerin gerçekleşmesi için gösterilen yollar da değişiktir. Tecrübeli sosyalizm sosyalist kolonilerin kurulmasına, işahatçı sosyalizm kapitalist düzen içinde yavaş, yavaş olgunlaşan ikna edici sosyalizmin benimsenmesine, ihtilâlcî sosyalizm bir sınıfın diğerini zorlu bir ihtilâle devirerek yeni sınıf diktatoryasını kurmasına, tarımsal sosyalizm toprak tekeline son verilmesine ve hukukçu sosyalizm de

lizmi savundur. Sosyalist ülkülerin gerçekleşmesi için gösterilen yollar da değişiktir. Tecrübeli sosyalizm sosyalist kolonilerin kurulmasına, işahatçı sosyalizm kapitalist düzen içinde yavaş, yavaş olgunlaşan ikna edici sosyalizmin benimsenmesine, ihtilâlcî sosyalizm bir sınıfın diğerini zorlu bir ihtilâle devirerek yeni sınıf diktatoryasını kurmasına, tarımsal sosyalizm toprak tekeline son verilmesine ve hukukçu sosyalizm de

Türkkaya Ataöv

Her rejim kendi toprağında ve kendi şartlarına en uygun şekilde yeşerir

kisinin iktisadî haklarının yeni baştan kodifikasyonuna inanır.

Batıda Sosyalizm

Sosyalist akımlar oldukça eskidir. Eski Yunan'a kadar uzanır. Kapitalizm yerine köle düzenine ve oligarşi perilerine dayanan eski Yunan sivilizasyonunda modern anlamda sosyalizm tabii söz konusu edilemez. Eflâton'un Cumhuriyet'i kölelik düzenini bozmadan bir nevi aristokratik komünizmi teklif ediyordu. İambulos'un Güney-Devlet'i ise fikir eseri olmaktan çok bir edebî deneme sayılmaktadır. Orta Çağ sosyalizmi dini duygularla toplumsal isyanların karışımı olarak göze çarpıyor. Dinin vaat ettiği Tanrısal düzenin bir türlü kurulamayışından şikâyetçi olan Orta Çağ halkı din kitaplarının vazettiği insanî fikirlerle korkunç gerçek arasındaki büyük farkı görmekte gecikmedi. Anabaptistler, Lollard'lar, Arnoldist'ler ve Patarin'ler gibi Hıristiyan mezhepleri bu tepkinin sonuçlarıdır.

Rönesans ve Reformasyonun getirdiği tenkit ruhu ve kapitalizmin doğuşu Thomas More'nun Utopia'sını (1516), Campanella'nın Civiltas solis'ini (1623), ve Harrington'un Oceana'sını (1656) ortaya çıkardı. Birincisi ferdîyetçi, ikincisi aristokratik ve üçüncüsü de toprağın daha hakça dağıtılmasına dayanan liberal-sosyalist bir ütopya idi. Cromwell isyanıyla ortaya çıkan Diggers hareketi de Surrey civarındaki köylülerin kendilerine ait olmayan toprakları işlemeğe başlamalarına yol açmıştı. Galileo, Kepler ve Newton'un doğal bilim anlayışı dinin etkisini gittikçe azaltmaya başladı. Hobbes, Locke, Rousseau ve Kant'ın olgunlaştırdığı tabiat kanunu doktrinleri rasyonel bir sınıfsal düzenin gerekliliğini savunuyordu. Doğmasına bu düşüncenin yardım ettiği modern iktisat ilmi iktisadî hayatı merkantilist devletin elinden kurtarmak isteyen physiocratlar ve Adam Smith'de ifadesini buldu. Bundan sonra teşekkül etmeye başlayan sosyalist fikirler, genel kanunun aksine, ferdîyetçilikle elede oluşmaya başladı. Kapitalist düzen iktisadî aksaklıkları gözlemeyip ferdî yer yer başka alanda tuttuğu için, ferdî topluma karşı korumak amacıyla sosyalist fikirler şekillendi. Böylece, liberalizm de, sosyalizm de, sıra ile ferdîyetçiliğin bir sonucu oldu. Bazı sosyalist fikirler Fransız ihtilâlinin önce bile güç kazanıyordu. Turgot artık-değer kavramını ilk ortaya atanlardan olmuştu. İngiltere'de ise sosyalist akımı Locke ve Smith gibi İngiliz liberaleri hazırladı sayılır. Smith «emeğin ürünü emekçiye aittir» diyecek kadar iletice gidiyordu. Sosyalist fikirleri Wordsworth Coleridge, Southey ve Hugo şifirlerinde George Sand, Zola ve Dickens romanlarında işlediler. Avrupa'nın bu kalbur-üstü aydınları milletlerini birbirlerinden çok farklı iki kutba ayırdıklarının dehşetle görüyorlardı. Toplulukların adalet içinde devatını tehdit eden meselelere gözüm yolu arayanlardan Saint-Simon iktisadî hayatı düzenleyen merkezî bir organın gerekliliğine inanmıştı. İlk plânı ekonómî fikri ona aittir. Açlıktan ölen bir adamın hür olduğu fikriyle alay eden Fourier ise plânî ekonómî yerine kooperatifleri tavsiye ediyordu. Proudhon da sermaye yerine sermayenin sömürücü unsurlarının ortadan kaldırılmasını şart koşuyordu. İktisadî rekabetin zamanla tekel niteliğine büründüğüne inanan Louis Blanc devletin yalnız yönetici kanunlarını koyacağı fakat idaresine karışmayacağı bir kooperatif sistemi savunmaktaydı. Ricardo'nun Locke'dan alıp geliştirdiği emek-değer teorisi İngiliz sosyalizminin daha ileri noktalara ulaşmasını mümkün kılıyordu. Charles Hall bütün toprağın millileştirilmesini ve Thomas Hodgskin sendikacılığın iletici sürdüyü. William Thompson iktisadî hayatta en önemli unsur olarak kapitalist yerine işçinin üstünde duran Robert Owen gayriüddilâne rekabetin düzeltilmesini şart koşuyordu. Aynı yıllarda, Alman

sosyalizmi İngiliz ve Fransız sosyalizm türlerine göre daha teorik kaldı. Kant-Fichte geleneği Alman sosyalizmine aristokratik ve otoriter bir çehre veriyordu.

Marksist sosyalizm de kendinden önceki fikirlerden geniş ölçüde faydalandı. Artık-değer kavramı Turgot, Godwin, Hall ve Thompson'dan, sermaye birikimi Fourier ve Blanc'dan, sınıf mücadelesi Blanc, Thierry ve Guizot'dan, proletaryanın sefaletinin gittikçe artmakta olduğu fikri Rodbertus'dan ve kriz teorisi Owen, Sismondi ve Fourier'den geliyordu. Leninizme kaçan Marksist sosyalizm ise tarihi maddecilik, artık-değer kavramı sınıf mücadelesi proletarya diktatörlüğü, ihtilâlin tek yol olması, komünizmin kaçınılmazlığı ve devletin daha sonra ortadan kalkacağına inanmaktaydı.

Türkiyeye bakış

Oscar Jusu'nun sözüyle sosyalist ülkü, ilmi kalıtısı ne olursa olsun, uygarlığa önemli bir katkıda bulunmuş, çağdaş düzenin bozukluklarını açığa vurmuş, çalışan sınıfa insanî değerler tanıtmış, her türlü sömürmelere karşı cephe almış ve yeni bir ahlak anlayışı getirmiştir. Yukarıda çok kısa bir özetini yaptığımız bu akımlar hakkında yazılanlar koca bir kütüphaneyi doldurur. Bugün, insana değer veren toplumlar da bu fikirleri kendi ölçü ve ihtiyaçlarına göre uygulayabildikçe talebinin ve hayatta kalmasını. 27 Mayıs devriminin yeniden desteklediği düşünce ve tartışma özgürlüğü toplumumuzun gelişme, kalkınma ve düzenlenmesine yarayacak ve Avrupa için alışılmış, fakat bizim için yeni bazı fikirlerin ele alınmasına yol açtı. Devrimle birlikte hükümet üyeleri Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik sorunlarını gözme uğruna yeni düşünceleri açıkta tartışmada önderlik etme sorumluluğunu gösterdiler. Buna her sorunu aydın da katılmak istedi. Bu bir yurt-severlik ve Türkiye'nin köklü sorunlarını gören sorumlu aydınların bunlara iştah gözüm arama çabalarıydı. Bu gözüm yollarını devletçilik anlayışı içinde tartışmak görevi de YÖN'e düştü.

Bu derginin genel tutumu Türkiye'nin sorunlarının özgerçe tartışılarak evrimci yollarla çözümlenmesi. Yalnız, bir çözüm için özgür tartışma şarttır. Sosyalizmin demagogji yoluyla komünizmle bağlanması çağımızda ve Türkiye'nin şartları altında demokrasinin sosyalizmle beslenmediği takdirde en iyi gelişebileceğini bilmekten ya da menfaat gruplarının mukavemetinden doğmaktadır. Böyle bir tutumun kimseye faydalı olacağını zannetmiyoruz. Türkiye böyle bir çözüme asla sızlanmamalıdır. Türki sorunlarını bir an önce çözmek zorunda olan yurdumuzda çeşitli düşünceleri tartışmak ve bunlardan sentezler çıkarmak gereklidir. YÖN'ün devletçilik ve sosyalizm örnekleri olarak zaman, zaman Musr, İsrail, Hindistan, Küba, v. b. devletçiliklerden bile söz açması tabiidir. Her hangi bir ülkedeki rejim o ülkede kendinden önceki rejimlerle karşılaştırılmalıdır. Musr sosyalizmi Faruk İdresinden, Castro yönetimi Batista diktatörlüğünden daha olumlu rejimlerdir. Fakat kimse bu rejimlerin Norveç, İngiltere, Türkiye ya da başka bir ülkede olduğu gibi yerleşmesini savunmaz. Her rejim kendi toprağında ve kendi şartlarına en uygun şekilde yeşerir. YÖN Türkiye'nin geleceği bakımından yapılacak tartışmalara hareket noktası olarak bir zarurete permak basmıştır. Türk Sosyalizmi, bu tartışmaların sonunda ortaya çıkacaktır.

ÖZÜR

YÖN'ün dizgi ve tertibinde bazı hâtiler olduğunu ve alınan bütün tedbirlere rağmen bunların bir kısmını önlemeye imkân bulunmadığını esefle görmekteyiz. Nitelik geçen sayımızda böyle bir hâta noticesinde «Tarihçi Köprülü ve Atatürk» yazısı, yazarı Mahmut Müsürbaş'ın imzası konmadan, keza «Bütçe» başlıklı yazı da yazarı Aslan Başer'in imzası olmadan yayımlanmıştır. Okuyuculardan ve yazarlardan özür dileriz.

Büyük Suçlu: HUKUK

Hep halkımızı, tek tek fertlerimizi sorumlu tutarız. Sosyal kanunların gereği gibi işlememesinin; düzensizliklere, fahişlere, sakatlık ve kargaşalıklara, sonunda da «Suç»lara, büyük huzursuzluklara sebep olmasının etkenlerini atamak izmize gelmez de; çoğu kez, sonuçlar, olmazsa belli belirsiz pürüzler, payandalar üstünde dururuz. İşin içinden çıkamazsak kuruluşlara, kurumlara yükleniriz. Sosyal makinenin bozuk işlemesinden doğma, halka halka büyüyen genişlemeye meyilli ve çaplı yaraları kabuklama içinde de hüner sahibiyizdir. İşin başa düştüğünü sezen, ya da bir olup-bitti karşısında kalan görevliler, iyi-kötü, ama çoğu kez çabuk sonuç verir çeşitli tedbirleri büküp büküp ortaya sürüverirler de, kendi sorumlulukları, bilemediniz, ömürleri dışında kalan yıkılışları, kulak ardına atıverirler. Hukuk bilimi, insan ömrünün sınırları dışında kalmağa mahkûm sorumlulukları örtme içinde elverişli bir avadahlık rolü oynar.

Aslında, kurucu niteliğinden ziyade sistemleştirici ve yönetime varucu niteliği önemli olan «Hukuk», bizim gibi düzeyde hocalıyan, başka deyişle, «Az Gelişmiş memleket»lerde, kurucu bilimlerin de önüne geçerek kervanbaşı aracıma kurur. Sosyal ve ekonomik sorunların çözümü için kişilerin de üstünde kimliği ve nemi ile hazırlıksız olan «Hukuk», siyasal konularda, âdi suçlar alanında, bir de (Belki) insan hakları dolaylarında, kusuculuk yeteneklerini işletebilirse de sosyal yapının temellerine doğru sarkma sorunlarda organlarını yitirir ve ne de olsa itibarı değer yazılarına bağlı ana fonksiyonu dışına çıkmış olur.

Biz, Anadolu ovaları ve yaylaları boyunca uzanan köylerimiz, kasabalarımız halkının Anadolî Kanunumuzun buyruğuna göre evlenmediğinden, Tapu kütüklerine yansımamızdan, Nüfus kâğıtlarına isinmadığından söz açarız da; o Medenî Kanunun yürürlüğe girdiği günden bir gün öncesi, kapı aralıkta, sarıklı imam marifetiyle on dakika içinde nikâh oluverdiğimiz düşünmeyiz. Mecelle nikâhiyle Mecelle talâkına arınma «hukuk»un sibirli değneği çarpınca Medenî nikâh ile Medenî boşanma birbirinden kopuverdiğini sanırız. Oysa hukuk değneği, işte otuzbeş yıla varıyor ki, bütün dehşet ve şiddetle halkı falakaya çektiği halde hâlâ ilk yirmidört saat sona «memiş gibi» görünür. Hukuk bilimi gerçekte müesseseseleşme paravanı arkasında Türk toplumunun hayatına oturmaya başlamış ama oturmamıştır. Bu yüzden değil midir ki kuruluşlara ve kurumlara sürgit yöneltilen saldırılar, yeldiğirmenlerinin branda bezlerini parçalamakla kalmışlardır.

Biz, Ceza Kanunlarıyla, onların yürürlüğe girmesinden yirmidört saat önceki asırlık düzeni söküp söktüğümüze inanmıştık. Oysa yürürlük saatinden önceki suçlar rejimi ve suç anlayışı, işte 1926 yazından bu yana, sürüp durmaktadır. Kız çocuklarımız oniki yaşından itibaren cinsel baskı işkencesine girmekte; gelinler duvaklarını omuzlarında takınmakta; sevdalar yürürlükten önceki günlerdeki gibi hazırlayıp parlatmaktadır. İnanı nikâhını söndürülemediğine sebeplerini salt Medenî Nikâhın Batıya yakışı Beylik zorluklarında değil de; hukukun eline bırakmış sosyal gerçeklerin unutulmasında aramalıyız. Siz, ondört yaşındaki kızı kaçırdı dağbaşıda gerdeğe çiren köy delikanlılarına istediğiniz kadar, kazanlı kaatillere yakıştır cezayı veriniz. O suçlar bugüne dek nice eksilmeden sürmüşse sosyal ve ekonomik yapı değişmez» bundan öte de eksilmeden sürecektir.

Siz, yarım dönümü bir horantayı ferih-fubuz geçindiren işiçte topraklarımızın miras hükümlerini istediğiniz kadar Türk Ülkesine giydiniz; ell, daha, yüz dönümden aşağısına bir kart-kocayı bile doyurmadığı toprakların üstünden milyonluk süzülmesi sıyrıp atılmaktan öze iş göremeyeceksiniz. Sonunda da büyük kentlere doğru darmaksız gelişen göçleri, gene hukukçular yormadıyla dardırmağa çabatacaksınız!

Bizler susuz ve gülsüz topraklardan dolu bağlar sökülmeğe için Amerikan marka, dev-yapı traktörleri istediğimiz kadar memleket yüzüne serelim; sonunda, belibaşu emek kapımı olan hayvanlarımızın otlatılmayı şilip süpürdükten öte fazla bir iş yapmamış olduğumuzu anlayacağız. Nihayetinde de Dış Ülkelerden ya da Çarşık Kentlerimizden yardım derlemenin çarçerini arıyacağız. Hukukçularımız, «Cem'i İlaat»-«Yakut ve Tesis» statülerini, «Toprak Reformu» mevzuatını gereğince düzenleyip önüne sürecektir. Bundan yana kuşkunuz olmasın!

Hukukçu olmağa, dehası, hukuka merak sardırmağa lüzum bile yok. Ceza Kanunumuzun ilk yapılarından tutup açınız ve sosyal yapımızı gözümünden ayırmadan, suçlar dizisini bir okumağa başlayınız. Arkasından Medenî Kanun'unuzu, Borçlar Kanun'unuzu, bütün Ana Mevzuatınızı, şöyle bir geçitresni halledin, sıralayınız. Hukuk Biliminin eline bırakılan sosyal ilerlemenin ve ekonomik kalkınmanın, niçin, yüzyıllardır kaşınmış bir deve çaresizliğiyle yerinde saydığını bileceksiniz. Millet Meclisimizdeki meslek zümreleri içinde hukukçuların, birinci meşrutiyetten bu yana daima en kalabalık zümreyi teşkil etmelerindeki hikmeti de anlayacaksınız. Toplum yaşamında adaletin de adıyla; bilim kuramları içinde Hukuk Fakültelerinin hangi nedenlerle ötürü ön plânda göründüklerinin ve istisna gürültülerinin ne sebepten dolayı o «stadlar» yönünden yankımaka olduğunun ipuçlarına varacaksınız, doğuna ipuçlarına varacaksınız.

Böylece yeryüzünün bütün ülkelerinde, bütün beşerî yaşam dönemleri içinde, hukuk olmasına hangi salkilerle en sonda, herşeyden sonra, yöntemci nitelikte rol ve işlevini anlayacaksınız. Belki yeryüzünün bugünkü çağında Afrika'lı, kimi de Asya'lı «vamlar»la birlikte «Az Gelişmiş Memleket»lerden sayılmamızın esprisine de varmış olacaksınız.

İlhan Tarus

SÂKİTLİKTEN KURTULANLARIN İÇYÜZÜ

Parti kurulacaktı ama, bir "Lider,, aranıyordu

Kimlere güveniliyordu?..

Raif Aybar düşünülüyordu. Aydın Yalçının Amerikadan döndüğü bekleniyordu. Eyleme galiba konuşulmuştu. Bu günkü Memleketçi Serbest Partinin başkanı Enver Adakan vardı. Nihad Reşad Belger'e güveniliyordu... Kişileri yakından tanıyan insanın kafasında helesonlar döndüyor... «Ne şişirilmiş şöretler var bizde diye... Nihad Reşad Belger'in adı geçince bazı yüzlerde güvenli bir saygı ifadesi belirdiğini gördüm. Bence güven de doğamazdı, güvenizlik te... Sağlam müesseselere dayanmayan cemiyetler, kişilerden mucize beklerler iyi biliyorum... Ama «mucizelik» tarafı da yoktu Nihad Reşad Belger'in... Aysgü getrili, hisleri getrili, düşüncesi getrili, zomanın dışında günlük rahatlıklar ve nazlatılmalar içinde, efendiden bir insandı... insan nasıl bu «efendiden» insandan, hoyrat, kırıklı, keskin, paralayıcı bir dünya yolculuğunda önderlik beklileyebilir?... Hadi diyelim ki aksiyon adamı değil... Teorisyen de değildi... Teorisyen «vüsatı» da yoktu kendisinde... Teorisyen vüsatı ne eada vardı, ne de başkalarındakı... Bu günkü lider Ekrem Alican da düşünmüşlerdi. O zaten CHP'ye girmemişti. «Ayrışım, ayrışım» diye düşüneceği yoktu «vicdani» bakımından, inanç bakımından, menfaat bakımından... Bu problemler bizde zaten «ağır çekmez...» «Alem ne der» in bir nebze ağırlığı vardı son senelere kadar. Hepimizin himmetimizle, o da hafifledi bir hayli.

Bir lider arıyoruz...

Mesele lidere kalmıştı. Lideri ne yapacaklardı? Görünürlerde kendi kendini empoze edebilen, yeter derecede prestijli, yeter derecede çaplı, yeter derecede enerjik, yeter derecede «ayrılan» insan belirmemişti... Fransızların deyimiyle «cré de toute pièce» (bütün takım taklavatı imâl edilmiş cinsten), bir lider oturulacaktı partinin başına... Ona buna boş vurdular. Genel muhayyile eksikliğinde ilk baş vurulan, rektör Sıddık Sami Onandı... Ya durumu sağlam bulmadı, ya partiyi çölmüş buldu. Reddetti. Kubalı'nın kapısını çaldılar. Kapalı kaldı. Profesörlerden çağırıp askeri çağırıldılar... Gümüşpala'yı Anadolu yakasındaki evinde bastırıldı... Gümüşpala palah cevaplar verdi: «Benim yerim Halk Partisidir... Sonradan yerinin neden Halk Partisinde olmadığına hükmetti neyi kırdı, neyi buruldu, bilmiyoruz»...

Artık her olayın sebebini, her kanunun dayanağını küçük küçük «gahşiliklerde» arar oldum... Bizim memleketinde büyük kelimeler vardır ve küçük menfaatlar... «Stemedikle» Ekrem Alican aradılar. Ekrem Alican «en Normand» cevap verdi... yani sakaltı da büyü de kolluyarak: «Siz hele partiyi kurun, sonra düşünürüz...» Neden Alican düşünülmedi?... Öbürleri reddetti diye... Sonra Ekrem Alican Maliye Bakanıydı. «Şey» ten atlamıyacaktı liderliğe. Hürriyet Partisi kurucularındandı. Mebzur bir bütçeyi hırpalaması çok Menderes devrinde... kimse unutamadığı... Ekrem Alican «nasıl» oldu Bu kadarı, lider en başında insan sürüklüye «en» «den» kişidir, liderliği ye-

Nimet Arzık

tiyor muydu, inceliyen yoktu, incelemek âdeti de yerleşmemişti... Yalnız herkes şu noktada birleşiyordu:

Demokrat Partinin başı boş kuvvetlerini salım bir yola yöneltmek.

Bu kuvvetlerle kuvvedü bir muhalefet partisi kurmak. Hürriyet partisinin düştüğü hâtalara düşmemek: Teşkilâtı bir an evvel kurmak için nüfuzunun kaynağını, parasının geçmesini, itibarının kökünü incelemeyen kişilere partinin kapılarını kapatmak kanat açmıştı. En büyük darbeler, en büyük ihanetler sonradan o «elekten geçirilmemişlerden» gelmişti. Bu kimselerden bazıları, Demokrat Parti tarafından masa bağlanarak Hürriyet Partisine sokulmuştu. Saf bir tarafları olan ve fazla politik tecrübeleri olmayan kurucular bunu sonradan anlamadılar. Anlamadılar da Fuat Köprülü gözlerini «gecinden» açtı... «Yahu onları, biz sizin içinize soktuk, para da verdik kendilerine» diye acele teşkilât kurarken böyle bir hâta tekrarlanmamalıydı. Böyle adanlar partinin içine sokulmamalıydı. Böyle adanların partiyeye de, memlekete de hayırları yoktu. Teşkilâtın kurucuları Demokrat Partinin «Hayıretli, mücadeleci unsurlarının içinden seçilmeliydi»...

Yeni kurucular, aralarında vazife bölünüşü yaptılar. Hürriyet Partilileri tanıyanları memleketin her tarafına dağıttılar. Her vilâyette, vilâyet heyetinin nüvesini hazırlıyacaktılar bunlar. Sonra Ankarada birleşeceklerdi. Nizamnamelerini verecekler ve parti kurulmuş olacaktı. O gün vilâyetlerde tesbit ettikleri adamlara talimat çekeceklerdi. Ertesi gün 67 vilâyette birden yeni parti kurulmuş olacaktı.

İşin teori bölümü yerindeydi. Teoriye pratik arasında garpta da fark olur. Bizde uğurum olur uğurum... Ve bu uğurum ne fikirle

Ragıp Gümüşpala

doldururdu, ne fikirlelikle. Ekseriyetle de tatbikat teorisinin tam aksi olur, tam...

Bugün CHP. saflarında olan Fıruzan Selçuk eski parti arkadaşlarına şu uyarıyı bulunmuştu:

«İnce elemeyip, öyle adamları partinize alırsanız, sizi ilk kongreye kadar paravana olarak kullanırlar, ilk kongrede de tepetaklak ederler»...

İstanbulda hazırlıklar yapıldıktan sonra «hazırlıcalar» Ankaraya döndüler. Küçük Esatta, dört yolu geçince bir Marmara apartmanı vardır. Raif Aybar'la Enver Gürel'inin müterekle mahdir galisi. Bu «müterekle» toplantılar bir sır havası içinde devam etti. Gazeteciler tarafından yerleri keşfedilince Sakarya caddesinde Neptün Şirketinin (ziraaat malzemesi) merkezinde aktardılar kendilerini. Bu sır havası, bu basından kaçış niyeydi, ki?...

Bu arada bir ikinci grup (şimdi AP'yi teşkil eden grup), Demokrat Partinin kalıtına konmak için, parti kurmak çabasına geçti. Onlar da karargâhlarını Belvü Otelinin gülmüsemizliğinde ve bahar buharı çarpan pısmış sebze kokusunda, kurdular... İki grubun tek partide erimesi için sonuçuz ve inancsız gidip gelmeler oldu. AP'liler tartışmaları «sündürüp» YTP grubunu siltattılar ve partilerini daha evvel kurdular. Onların da düşünceleri: «Nasıl olsa kurduğumuz zaman bize katılırlar» di... Hesapları yanlış çıktı. YTP grubu hiçbir şekilde AP'de erimeğe yanaşmadı ve YTP kuruldu (sene 1961)...

İnce eleme sıkı dokuma kararından cayıldığını ve rasgele üye kaydedildiğini gören Ziyad Ebuzziya. Enver Adakan, Nihad Reşad Belger (AP'yle YTP. arasında kötü bir ayarına yarış başlamıştı), «bizim düşündüğümüz bu değildi» diye ayrıldılar...

AP. gelişi. YTP'de gelişme gülbüz olmadı...

Sebebi psikolojik... Demokrat Partiyi tutan kütle, YTP'nin kurucularını DP'ye ihanet etmiş ve onun çökmesini temin etmiş insanlar olarak sayıyordu. YTP'liler bunu düşünmemişlerdi, düşünseydiler eski bir Hürriyet Partiliyi lider yapmazlardı. Bir partinin kurulup yayılmasında ancak «mekanik» kısmı düşünülüyorlardı: Teşkilât kurma v.s... Mekanik bir ötesi tesadüfe havale edilmişti... Politik hayat bir «sürpriz parti» ye dönmüştü. Kimse kimin ve hâdiselerin ne getireceğini kestiremiyorlardı.

AP. propagandasının bir kısmını YTP'nin sırtından yapıyordu: «Hayrülhalef biziz... Onlar olsa olsa şer'ül halef olabilirler»...

19'ların savasını, İspat hakkını ve bu gibi şeyleri düşünün yoktu. Halk da unutmuydu, bunların doğurdıkları heyecanı tüketti.

Daha çağırılan, daha cerbezeli, daha teşkilâtçı AP'liler, Demokrat Partiden kalan büyük kütleyle böylesine sahip çıktılar ve tamamıyla tesirleri altına aldılar.

Gelecek Yazı

Ekrem Alican

Nihad Reşad Belger: Lider aday!...

Nimet Arzık İÇTEN GELDİĞİ GİBİ BEN DUYUYORUM!

Asss... Ksss... dışlarının arasına bıçak kısırlımsız canavar ışığınaca kelimeler elabildi günün parolası, amma değil işte!

Parola biri nârin, biri şanlı iki kelime...

«Zedelemek... Hürriyet»...

Salonunda bu konuşuluyor civvıtılı, meclisinde bu tartışılıyor patırtılı, kanununda bu saralanıyor burkuocu...

Zedelemek. Ahengi de mânâsı da zarif... Bir kırıkdağı kırmadan bükmek, bir başı koparmadan iplikleştirmek yer yer, bir hissi yokelmeden hırpalamak, bir fikri öldürmeden ince topukla ezmek, hepsi var içinde «zedelemenin»...

Hürriyete... gelince, canım bir masal yazmak istiyor bu ad'ta... «Şimdenberü» masal yazmıyacak mıyız?... Alışalım «tezinden»...

«Bir varmış ta bir yokmuş eski günlerde (bunu şarkıyla da söyleyebilirsiniz) Bir bebeoik doğmuşuz uzak ülkede. A nası sin nefeste Hürriyet demiş ona. Ve görmüş ruhlar için yaşar bir dünyaya. Öksüz öksüz büyümüş, gülbüz gülbüz büyümüş. Açlığa susuzluğa rağmen gün gün serpilmiş... Yankısı gülmüşünün bir devin kulağına, çarpmış ve dev uyanmış, bakmış etrafına. Kimdir benden ürkmüyen diye hürsuz sormuş. Karamsar dünyasını karıştırmış ve korkmuş... İsterseniz şarkıda olduğu gibi bunu bir (Lây lây lây lây la lây, lây lây lây lây) takip etsin.

Masalımın sonu?... Son hazin her son gibi... Büyüklük, parmaklarını sokup deliklerine büzdüğü yılanlar onu sokmasın diye, parmaklarının kesecekler Hürriyet çocuğumunun... (Tedbir bu!...) Ormanda kaybolmasın diye ayaklarına ağır demirler vurduracaklar Hürriyet çocuğuma, masaldaki büyüklüklerin muhayyeleri nasıl işler henüz kestiremiyorum... Onun için bitiremiyorum masalımı. Yalnız birşeyine engelliyemiyeciler: O karamsar devin kulaklarını mazharasında yankı yankı tırmalayan muzaffer kahkahasının çinlomasını...

Uf uf bana değişik ilham kaynakları değişik masallar döküyor şu arada...

Kuzum basın için her Hürriyet devresinden sonra hop bir kaskak devresi mi başlar?... Eski Yunan geleneğince her mutluluk devresinden sonra bir felâket devresi geldiği gibi, ilâhların gazabından ve kıskançlığından... Fakat artık ilâh yok, değil mi?...

Vatandaş olarak, gazeteci olarak benim de soracaklarım var:

«Af» konusunda silâh yapıp, saatli saatırsız, vakitli vakitsiz patlatan basın mı?... (Basının çoğunluğundan bahsediyorum... Tek tük çatlak ses olmuştur elbette...)

Hapishane önlörünü bayram yerine çeviren basın mı?...

Başkente getirilen, kâlpilî kâlpisiz, şekerli şekerşiz, «hasta» ların önünde eğilir gibi bükülmüş belle, sekiz daimalı onaltı kalkmalı (veya tersi) saray reveransları yapan basın mı?...

«Dokunulmazlıklar» içinde «sacacığ, keseceğiz, göstereceğiz» diyen basın mı?...

Saymakla bitiremem, ve benim «dokunurluklar» içinde sıraladığım, asil mülebbiplerin yüzüne, rafında, çarşında ne kadar ediven varsa, onları fırlatırcasına fırlatıyorum...

«Basın», 27 Mayıs, ısıltılı bir taş gibî hâlâ taşımakta kafasının üstünde, kafası ne kadar sallansa taş o kadar ısıldır diye sevine sevine...

Bir soracağım da şu: Büyüyük fikirlerin birleştirmedeği kişileri acaba birdenbire ne birleştirir, sarılı, örülü, kanatlı ve aceleden bu kadar? Basının da böyle sorularını hoş görünlür...

[Hürriyetin zedeleneğine gelince... Her yaşayan şey zedelenir, ve yaşar...

Bir enayi dostum vardı. Yüksek mevkide olduğunu söylemeğe lüzum yok belki, fakat dostluğumun yürürlükte olmadığını söylemeye içten içten lüzum görüyorum...

«Ah ah» diye derlenirdi; ciddi ciddi, «çocuk istemez miyim? Tabii ki isterim, ama dünyaya gelip, acı çekip zedeleneğini istemem, zedeleneceğini düşündükçe...» ve çocuğu olmadı (şükür!).

Galiba çok kişiler aynı parlak düşüncede Hürriyet konusunda...

Amma zedelense de şanlı şanlı yaşar, gülbüzdür hürriyet. «Karamsar devin kulaklarını tırmalayan, leini altüst eden muzaffer kahkahasını duyuyor musunuz?...

Ben duyuyorum!...

BİRMANYA

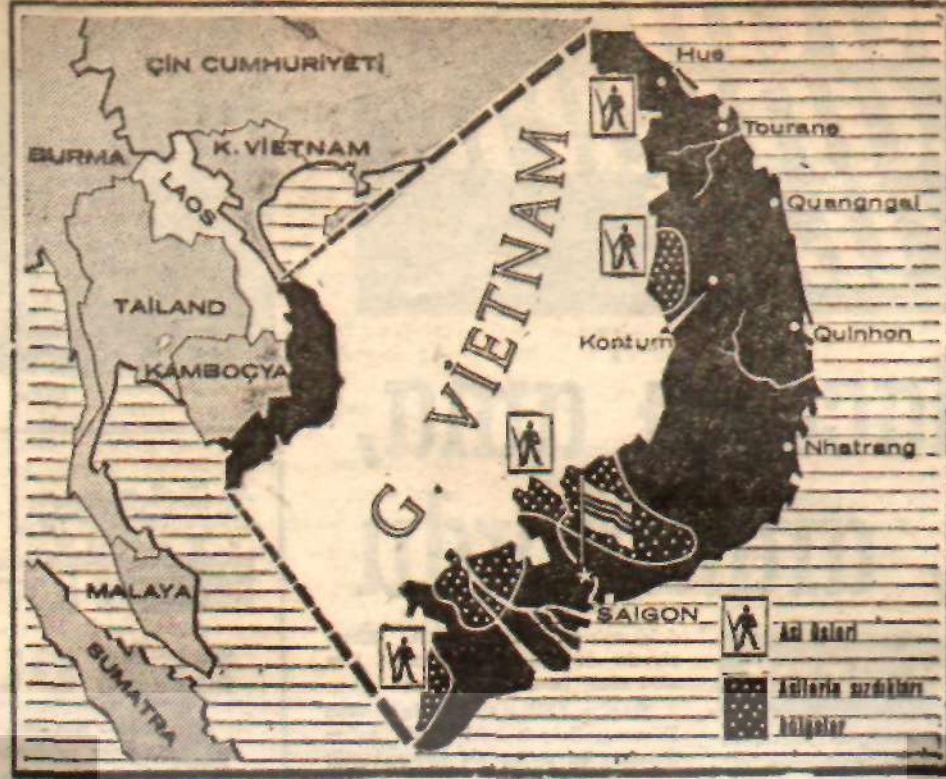
Uyuşukluğun sonu

Başınızsızlığa kavuştuktan sonra Burma Devleti adını alan Birmanya, geçen hafta sonunda yapılan bir darbeyle askeri idare altına girdi. Bu memleketin son yıllarda geçirdiği maceralar Batıda endişeye yakından takip edildiği için, son durum büyük bir sürpriz sayılmadı. Hükümet darbesine gelinceye kadar Başbakanlık mevkiini işgal eden U Nu, bütün iyi niyetine, insanı düşünmelerine rağmen, yıllardan beri istikrarlı, düzenli bir idare kurmağa muvaffak olamamıştı. İnsanlar ve devlet idaresi hakkında fazla hayalperestti. Yapmak istedikleri başarıya ulaşamayınca kızıyor ve bir Budist manastırına kapanıp aylarca dua ederek vakit geçiriyordu. Bundan önce de, memleket, sık sık buhranlara düşmüştü. İdarayı başlarında Ne Win adında bir general bulunan askerler ele almıştı.

U Nu'nun son gayretleri silâhlı kuvvetler tarafından merakla takip edildi. Günler geçiyor, fakat memleketteki durum bir türlü değişmiyordu. Darbeyi yapanların, o gün yayımladıkları tebliğde kullandıkları bir ifadeyle, «günden güne bozulan durum yüzünden millet parçalanmak tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı». Silâhlı Kuvvetler Komutanı General Ne Win'in emriyle harekete

Ngo Dinh Diem

geçen askerler, bir sabaha karşı saat 2'de Başbakan U Nu'nun Rangoon'daki evini basarak kendisini tevkif ettiler. Bunun arkasından Devlet Başkanı Htaik, Maliye Bakanı Takin Tin, Ticaret Bakanı U Tvin, Sanayi Bakanı U Raht ve Devlet Bakanı Sao Hla Tun da, teker teker evlerinden toplandı. Junta'ya bağlı kuvvetler, postahaneleri, polis merkezlerini işgal ettiler, tanklar yol kavşaklarını tuttu. Bütün hareket birkaç kişinin ölümlüyle başarılmış oldu. Ertesi sabah, Rangoon halkı uyandıktan zaman, iktidar tamamıyla el değiştirmiş, eskiden de sık sık görülen askeri idare, memleketin kaderini tekrar eline almıştı.

Rangoon'daki hükümet darbesi, Batı başkentlerinde ve özellikle Washington'da esaslı bir siyaset değişikliğine yol açmadı. Zaten, darbeciler, hareketin ertesi günü, bütün dünya kamu oyuna hitaben bir tebliğ yayımlayarak, barışa, Birleşmiş Milletlere ve tarafsızlık siyasetine bağlı kalacaklarını ilân ettiler. Batı için değişmiş bir durum yoktu. Hatta, Amerikan Dışişleri Bakanlığının sözcüsünü, yeni kurulmuş bir devleti tanımak gibi bir durumun bahis konusu olmadığını bildirdi. Sanki, durumda hiç bir değişiklik olmamış gibi, Rangoon'daki Amerikan İktisadi Yardım Misyonuna yapılan muhtat ziyaretlere devam edildi, vaktiyle Birmanya'da çalışmış olan Barnes adındaki bir mühendis misyon şefliğine getirildi.

ASYA SOSYALİZMİNİN MİLLİYETÇİ KAYNAĞI

Asya milliyetçileri yavaş fakat bilinçli olarak yeni bir ufka doğru yol alıyorlar. Bu yeni ufuk her Asya ülkesinin kendi yapısına uygun bir sosyalizmdir. Bu yön sömürgecilik, sefalet, teknik gerilik, sınıf kavga, kırsal, iş ve dış geriliklerden kurtulmak anlamına gelecek gücünü sosyal adalet, milliyetçilik ve ülkücülükten alıyor. Bu yeni akımda ilkkat edilecek noktalardan biri Asya'da henüz genç olan sosyalizmin milliyetçilikle birlikte gelişmiş olmasıdır. İş ve dış gerilikleri için çarpışan Asyalı önderlerin siyasi ve iktisadi olmak üzere iki amaçları vardı. Asyalı milliyetçilerin siyasi amacı Hindistan, Pakistan, Seylan, Malaya, Birmanya, Borneo, Cava ve Hindi Çini gibi ülkelerde siyasi yönetimi yabancıların elinden almaktır. Bunun için de sloganları bağımsızlık ve milletlerin kendi geleceklerini kendilerinin tayin etmeleri ilkelidir. Gene milliyetçilerin ekonomik hedefi ise siyasi hedeflerine koşut olarak ülkelerinin ekonomik hayatından yabancıları temizlemektir. Bu iki amaç birbirini tamamlamakta olduğundan deviyetçilik iki bakımdan da cazip görünüyordu. Milliyetçiler önce devlete hâkim olacak, devlet de yabancıların ekonomik etkilerini kapı dışarı edecektir. Böylece, Asya'daki bağımsızlık hareketlerinin altında deviyetçilik ve devletleştirme olan inançlar yatıyordu.

1953'te Birmanya'nın başkenti Rangoon'da toplanan ilk Asya Sosyalistleri Konferansı Doğu'da yeni ve kurtarıcı bir güneşin doğduğunu müjdeliyordu. Afrikalı göz-

lemciler dışında bu toplantıya Asyalı on sosyalist parti katılmıştır. İktidarda olan sosyalistleri Rangoon Belediye Binasını bu toplantıya ayırmışlar, gene iktidarda olan İsrail sosyalistleri Dış İşleri Bakanını temsilci olarak göndermişler, o zamanlar Tito'ya çok yakın olan Djilas Yugoslavyayı temsil etmiş, Hindistan sosyalistleri dünyada en çok oy toplayan parti sosyalist parti olarak yerlerini almış ve Ailec'ye de tecrübesiyle oranlı bir yer ayrılmıştı. 1953 konferansındanberi sosyalizm Endonezya ve Birmanya'da biraz gelişmiş olmasına rağmen bazı yeni kuvvetler de kazanmıştır. Asya sosyalistlerine Seylan Sri Lanka Özgürlük Partisi, Nepal Kongre Partisi ve Vietnamlı Sosyalist Partisi gibi yeni katılmalar olmuştur. Sosyalizm teşkilatı partiler olarak istikrar bulmağa çalışırken sosyalist hayat görüşünün Asya kitleleri tarafından gittikçe kabul edildiği bir gerçektir. Rangoon toplantısına katılmayan bir çok partiler sosyalist olduklarını açıkça söylemektedirler. Bunların en önemlileri Hindistan Milli Kongre Partisi, Kamodya Halk Sosyalist Birliği, Seylan Birleşmiş Milli Partisi ve Endonezya Milli Partisidir. Bu milliyetçi ülkelerin çoğu sosyalizmi amaç edindiklerini ilân ediyorlar.

Her devrin yeni akımı gibi, Asya sosyalizmi de karşısına mücadele edecek bir gericilik bulmaktadır. Bu gericiliğin her ilerici adım karşısında kendini göstermesi ne kadar kaçınılmazsa tasfiyesi de tarihin doğal ve kesin bir niteliğidir.

General Ne Win'in kurduğu devlet mekanizması, benzer durumlarda herhangi bir memlekette ortaya çıkan mekanizmaya çok benziyor. Yüksek rütbeli subaylardan kurulu bir İhtilâl Konseyi meydana getirilmiş, sivil idare bu Konseyin emrine verilmiştir. Askerlerin nasıl bir sosyal ve iktisadi politika güdecekleri henüz bilinmiyor. Eski Başbakan U Nu'nun köklü reformlara immeyen, parlak sözlerden ibaret kalan hayalperest sosyalizmi iflâs etmiştir. Yeni idarecilerin buna bir tepki olarak sağcı bir tutuma kaçıp kaçmayacakları, memleketin muhtaç olduğu hamleleri yapıp yapmayacakları za manla belli olacaktır.

GÜNEY VİETNAM

Sabırsız pilotlar

Güney Vietnam, yıllardanberi sınır- larından içeriye sızan asi gerillâlarla mücadele halinde. İşleri ve takviye yolları için Laos topraklarından da faydalanan bu gerillâlar memleketin muhtelif bölgelerini fiilen işgalleri altında tutmakta, Başkan Ngo Dinh Diem'in hükümetine türlü güçlükler çıkarmaktadırlar. Gerillâ hareketinin amacı Saigon'daki Güney Vietnam hükümetini düşürmek, memlekette yepyeni bir idare kurmaktır. Güney Vietnam'daki idarenin yıllardan beri tam bir beceriksizlik, rüşvet ve kayırma havası içinde yürüdüğü bizzat Batılılar tarafından kabul edilmektedir. Amerika buraya milyonlarca dolar döktüğü halde, reform gayretlerinde bir türlü başarıya ulaşmamakta, memlekette istikrarın kurulması her gün biraz daha güçleşmektedir. Tabii, bu durumdan en çok faydalananlar da Kuzey Vietnam idaresinden geniş yardım gören komünist unsurlardır.

Saigon'daki hükümet, memleketteki dü-

Pakistan Devlet Başkanı Eyüp Han

rüst ve ilerici unsurları tatmin etmek, komünist sızmasına yol açan beceriksizlikleri ve kötü idareyi ortadan kaldırmak için derece hareketsiz davranmaktadır ki, geçen hafta, hükümete bağlı olan Hava Kuvvetlerinde bile bu tutuma karşı sert bir tepki uyanmıştır. Sabırları tükenen iki pilot, uçaklarına atlayıp Başkan Diem'in sarayına bomba, roket ve makineli tüfek ateşine tutmuşlardır. Diem, çıkan yangında hayatını kurtarabilmiştir ama, bundan sonra, kendisini tutan kuvvetler arasında bile emniyette olmadığını bilmektedir. Geçen hafta sonunda Ca Long sarayına geçen Başkan, artık yirmi otomobillik bir kafilâ halinde hareket etmektedir. Bunların altısı makineli tüfeklerle mücehhez zırhlı arabalardır.

Öte yandan, Diem'in beceriksiz idaresi Amerika'da da tepkiler uyandırıyor. Kennedy, muhalifleri tarafından, Vietnam konusundaki bütün gerçekleri kamu oyuna açıklamakla suçlanmaktadır. Amerikan yardımının, Vietnam'daki zenginleri daha zengin, fakirleri daha fakir yaptığı durmadan İleri sürülen iddialar arasındadır. New-York Times, Herald Tribune gibi gazeteler bu yazılarla dolu.

PAKİSTAN

Eyüp Han'ın Anayasası

8 Ekim 1958 den beri Pakistanı tek başına idare eden Eyüp Han, yıllardır hazırlıklarını yaptığı yeni Anayasayı nihayet açıkladı. Yeni Pakistan Anayasası, parlamenter sistemden uzaklaşmakta ve Başkanlık sistemini kabul etmektedir. Ayrıca, genel oya dayanan bir demokrasi yerine, kademeli bir halk idaresine dayanılmaktadır.

Eyüp Han'ın radyodaki bir konuşmayla açıkladığı bu Anayasaya göre, Başkan aşağı yukarı seksen bin kişilik bir ikinci seçmenler kurulu seçecek, Millet Meclisinin seçimi de böyle kademeli şekilde olacaktır. Başkan, kendisine yardımcı olacak olan kabineyi meclis dışından seçecektir. Meclis içinden bir kimse bakanlığa getirilecek olursa, parlamento üyeliğinden istifa edip bütün gayretini hükümet içindeki çalışmalarına sarfedecektir. 150 kişilik Millet Meclisinde kadınların da yer alabilmesi için kendilerine beş kişilik bir kontenjan tanınmıştır. Bu kadın üyeler de, öbür parlamenterler gibi, 80.000 kişilik ikinci seçmenler kütlesince seçileceklerdir.

Yeni Anayasa, Batı ve Doğu Pakistan için ayrı ayrı iki başkent tesbit etmekte, bu iki eyaletin idaresini oldukça geniş bir federal sisteme dayandırmaktadır.

Pakistan'daki bu yeni Anayasa denemesinin nasıl bir sonuç vereceği merakla bekleniyor. Sistemi, Eyüp Han gibi iyi niyetli önderlere hareket imkânı verecek gibidir. Fakat, bir demagogun eline geçerse Pakistanın başına büyük işler açabilir. Az gelişmiş durumdaki bütün memleketlerde olduğu gibi, Pakistan'da da büyük mesele, halkın kalkınmasını sağlayacak temel reformların yapılmasıdır. Yeni sistem, buna imkân verdiği ve bu yolda kullandığı ölçüde iyi sayılabilir.

HİNDİSTAN

Seçimler ve Sosyalizmin zaferi

Hindistan'da geçen hafta sonuçlanan genel seçimler, gerek Hintli siyaset adamları, gerekse batılı gözlemciler tarafından merakla beklenmekteydi. Nehru'nun sosyalist tutumlu Kongre Partisi, altı yıldan beri ilk defa olarak halk karşısında imtihan verecekti. Gerçi, seçimler Hindistan'ın bütünü için alınacak genişlikte değildi ama, seçim bölgelerinin dağılışı tarzı yine de halkın davranışları üzerinde bir fikir verecek şekildeydi. Üstelik, genel seçimlerle birlikte, Hindistanın yarı-federal bünyesi icabı, mahalli devlet idarelerinde de seçim yapılacaktır, böylece, en aşağı kademelere varıncaya kadar Kongre Partisinin halk üzerindeki tepkisini ölçmek mümkün olacaktı. Kongre Partisi, bazı bakımlardan çok insicamsız bir manzara göstermekle beraber, bağımsızlık savaşları sırasında bir araya gelmiş ve Hindistan'ın ancak sosyalistçe bir tutumla kalkınabileceğine inanan insanları sinelerinde barındırmaktadır. Tabii, uzun yıllar iktidarda bulunma yüzünden, bu Partinin kademelerinde de bir takım aksaklıklar ortaya çıkmış, kayırma hükümleri almış yürümüşdür.

İşte, daha çok iş adamları tarafından finansle edilen ve eski mihircilerin kalıtılarıyla kadrolarını dolduran sağcı partiler, uzun yıllardır yılların Kongre Partisi bünyesinde yarattığı aksaklıkları kendi çıkarları için fütursuz etmek amacıyla büyük faaliyete geçtiler. Yer yer yeni gruplanmalar oldu. Kongre Partisinin adaylarına karşı, güzel mihirce kızlarına varıncaya kadar çeşitli çekicilikle adaylar çıkarıldı. En şiddetli mücadele Kuzey Bombay'daki seçim bölgesinde oldu. Burada Kongre Partisinin adayı Birleşmiş Milletlerdeki Hint Temsilcisi ve Savunma Bakanı Krişna Menon'du. İktisadi inancılı bakımından Nehru'dan da daha fazla sosyalist olan Menon, Birleşmiş Milletlerdeki davranışlarıyla sömürgecilik ve harp tahrikçiliğinin büyük düşmanı olarak ortaya çıkmıştı. Bazı meselelerdeki tutumu, New-Yorktaki sermaye çevrelerinin hiç işine gelmemişti. Bu yüzden, Menon'un seçim mücadelesi ve karşısındaki kuvvetli adayın gayretleri bazı Amerikan çevrelerinde merakla takip edildi. Time dergisi, seçim gününden bir hafta önce, Krişna Menon'u yerin dibine geçiren ve kapak resmini yılanlarla süsleyen bir sayı yayınladı.

Bütün bunlara rağmen, Krişna Menon, geçen haftaki seçimleri kazanmasını bildi. Sindi, 14 Martta Cenevre'de toplanacak olan onsekiz üyelik silahsızlanma konferansında Hindistanı yine bu yıllanmış sosyalist temsil edecektir.

Nehru'nun Kongre Partisi de, bir bütün olarak, seçimlerden zafer kazanarak çıktı. Şimdiye kadar sonuçları belli olan 315 parlamento üyeliğinden 229'u Kongre Partisi ele geçirmiştir. Sağcı ve gelenekçi Swatantra Partisi ancak 3 yükseklik alabilmiştir. Öbür üyelikler, Komünist Partisi de dahil olmak üzere, çeşitli partiler arasında dağılmıştır. Eyalet devletlerinin seçimlerinde ise, durumları belli olan 2.091 üyelikten 1.697'sini Kongre Partisi kazanmış, Swatantra ancak 154 üye sokabilmiştir. Son seçimler Kongre Partisinin Hindistan siyasi hayatında yine temel direk olarak kaldığını ve sosyalistçe tutumunu bu partiye kitlelerin gözünde sağlam bir yer kazandırdığını açıkça ortaya koymuştur.

Nehru'nun Sosyalizmi

Bugün Hindistan'da demokratik bir düzen içinde parlak işler yapılıyorsa bunun sebeplerini ne çok partili hayatta, ne de plânlama usüllerinde aramak gerekir. Başarının sırrını azimli liderlerde ve onlara hâkim olan sosyalist zihniyette aramalıdır.

Plânlı kalkınma fikri, bir çeyrek yüzyıldan beri Kongre Partisi liderleri ve özellikle Nehru'ya meşgul etmiştir. 1938 senesinde Kongre Partisi içinde bir plânlama komitesi faaliyete geçmişti ve 1950 de değiştirilen yeni Anayasada bu plânlama ve kalkınma fikri Direktöfler Bölümünde açıklanmıştı. (Madde 39). 1955'te Kongre hükümeti resmi stratejisini ortaya koydu: Hükümetin amacı, Hint toplumuna «Sosyalist'imsi» («Sosyalist» değil) bir yön vermek, eşitsizliği ve yoksulluğu gidermek, geleneksel kasi yapılarını yıkmak ve zamindari sistemini tamamiyle ortadan kaldırmak. Son iki mihirceseyi kaldırmak iki üç kanunla hemen halledilememiştir, ama, değişen iktisadi ve sosyal şartlar bunları ergeç maziye karıştırır. İlk iki hedefi gerçekleştirmek için de hükümet bütün gücünü ve kaynaklarını seferber etmiş, birbirini ardından beşer yıllık üç plân hazırlamıştır.

Hindistan, Batı demokrasilerinden alınma bir anayasa ile idare ediliyor. Parlamentosunda Kongre Partisi 500 sandalyadan 367'sini işgal etmektedir. Bağımsızlar 39, Sosyalistler 27, Komünistler de 19 sandalye sahibidirler. Kongre Partisinin bu ezici çoğunluğu yeter görülmemiş olacak ki, Parti ve hükümet arasında daha sıkı bir işbirliği yoluna gidilmiştir. Nehru, hem Başbakan, hem Devlet Plânlama Dairesinin Başkanı, hem de Kongre Partisinin Plânlama Komitesinin başkanıdır.

«Sosyalist'imsi» toplumun gerçekleştirilmesi başlıca üç yoldan olacaktır. Bunlar, toprak reformu, plânlama ve toplum kalkınmasıdır.

Toprak reformu

Toprak mülkiyeti şekilleri, bölgeden bölgeye değişen bir manzara göstermektedir. İngiliz hâkimiyeti sırasında, «zamindari» sistemi (ferdi mülkiyet) yerleşmiştir. Zamindarlar büyük arazi sahipleriydi. Bunlar araziyi köylüye kiralar, köylüler de arazi sahibine yılda iki veya bir taksitli mahsulün bir kısmını verirdiler. Arazî çok yerlerde verimsiz ve kurak olduğundan, köylülerin büyük bir çoğunluğu borç alıp taksitleri böyle öderlerdi. Bu suretle «Dania» adını taşıyan bir tefeci sınıfı ortaya çıkmıştı. Köylü, Bania ve arazi sahibi arasında bocalayıp dururdu. Bazı bölgelerde arazi doğrudan doğruya sahibi eliyle değil, araya giren bir ikinci şahıs tarafından köylüye kira-

lanırdı. Toprak reformunun ilk işi, bu araya giren sınıfı kaldırmak, ve Baniaların yerine kredi kooperatifleri kurmak olmuştur. Aynı zamanda zamindari sistemi kanun dışı edilmiş, kamulaştırma işlemi devlet lehine işleyecek bir şekilde düzenlenerek azamî ve asgarî hâdler gösterilmiştir. Köylü ailesi bir birim olarak alınmış ve toprak dağıtımına aile başına hesaplanmıştır. Arazinin büyüklüğü bölgedeki verim, su durumu ve başka faktörler gözle alınarak tesbit edilmiştir. Böylece bugün, aile başına eyaletlere ve bölgelere göre, 12 ilâ 270 dönüm düşüyor. Ailelerin çoğu 12 ilâ 100 dönüm sahibidir. Bugün Hindistan'da ailelerin % 20'si topraksızdır. % 63 ü kendi arazisini işlemekle, ancak % 2'si arazisini kiraya vermektedir.

Reformun amacı herkesi toprak sahibi yapmak, satın alma şartlarını kolaylaştırmak ve kooperatifler kurmaktır. Ödemeler uzun vadeli ve taksitler devlet tarafından tesbit edilmiştir.

Hükümetin aldığı bu ciddi tedbirlerden başka, çok ilgi çekici bir toprak reformu usulü daha var. Bu harekete «Ihoodan Yagna» yani «toprak hibesi hareketi» deniyor Gandhi düşüncesine ve eski Hint felsefesine uyan bu hareket, toprak eşitsizliğini kaldırmak için toprak sahiplerinin gönüllülüğüne bırakılmaktadır. Bir veya iki tarlayı değil, birkaç köyü birde hibe eden zamindarlar olmuştur. Şimdiye kadar Bhoodan yolu ile elde edilen arazi miktarı beş milyar dönümü bulmuştur. Bu arazilere yerleşen veya yerleştirilen ailelere hükümet ve kooperatifler her türlü yardımı sağlamada çalışmaktadır. Hareketin önderi Gandhi'nin arkadaşlarından meşhur bir Hint Alimi olan Vinova Bhave'dir.

Plânlama

Hindistan'da Devlet Plânlama Dairesi 1950 yılında kuruldu. Plânlama uzun vadede, takriben 1977 ye kadar — Millî gelir iki misline çıkarmak amacı gütmektedir. Birinci beş yıllık plân, 1951-1956 devresini kapsadı. Bu plânın sonuçlarına dayanarak ikinci ve üçüncü beş yıllık plânlara hazırlandı. Birinci plânın sonuçları aşağı yukarı şöyle özetlenebilir: Enflasyon durdurulmuştur. Millî gelir % 18 artmıştır. Fert başına gelirde, % 10 bir artıma vardır. Fert başına istihlak da % 8 bir artış göstermektedir. Birinci plân daha ziyade tarım kesimine önem vermiş. İkinci plân ise sanayileşme üzerinde daha fazla durmuştur.

1948 de prensip olarak karma sistem benimsenmiştir. 1956 da «Sosyalist'imsi toplum» prensibi kabul edildiğinden, sanayinin yeri ve sistemi yeniden gözden geçirildi. Sanayi üç gruba ayrıldı: A grubundaki sanayi devlet tarafından işletilecekti. Bunlar arasında ağır sanayi, atom enerjisi, mühimmat, madenlerin çoğu havayolu, demiryolu, baraj ve elektrik tesisleri, telefon v.s. hizmetleri vardı. B grubundaki sanayi de zamanla devlete mülki edilecekti. Ama başlangıçta özel teşebbüs tarafından da kurulmasında bir mahzur görülmemişti. Bu gruba alüminyum, ilaç, sunî gübre ve kauçuk, boya ve plastikler, istihlak malları (giyim ve ev eşyası gibi) bisiklet ve otomobil, ufak deniz nakliye vasıtaları sokulmuştur. C grubu ise tamamiyle özel teşebbüse bırakılmıştı. Ancak bu teşebbüsler devletin yanamadığı işleri yapacakları ve iktisadi dengeleni sağlanma-

ası için devletin bir yardımcı olarak hareket etmek mecburiyetindeydiler.

Devlet müdahalesi, demek ki, oldukça geniştir. Özel teşebbüsün genel kalkınma politikasına göre yönetilmesinde vergi ve kredi kontrolleri de büyük rol oynamaktadır. İdarî bakımdan müdahale daha da açıktır. Devlet istediği zaman, özel teşebbüsleri teftiş edip, idare ve işletme tarzını inceleyebilmekte, beceriksizlik görürse, teşebbüsü kamulaştırabilecektir. İster özel teşebbüs, isterse devlet teşebbüsü olsun her sanayi kolunda verimliliği ve plâna uygun çalışmayı sağlamak üzere bir kalkınma veya geliştirme kurulu mevcuttur.

Toplum kalkınması

Bugün toplum kalkınması artık iyice yerleşmiş olan bir plânlı kalkınma usulüdür. Gelişen memleketler arasında, ilk defa olarak, bu usulü geniş çapta uygulayan Hindistan oldu. Toplum kalkınmasından maksat, bölgesel toplulukların kalkınmasıdır. Başka bir deyişle, amaç, hayat seviyelerinin yükseltilmesi için, toplulukları teşvik ve terbiye etmektir. Bu amaçla, Hindistan Hükümeti, 1952'de, bir Toplum Kalkınması Bakanlığı kurup, 55 projenin uygulanmasına geçmiştir. Toplum kalkınmasının başarılması için, köyler teker teker ele alınmış bloklar hâline getirilmiştir. Her blok komitesine köylünün temsilcileri, blok müdürü ve sekiz toplum kalkınma teknisyeni katılmaktadır. Bu idareciler ve teknisyenler, özel okullarda eğitim görmüş kimselerdir. İki çekici taraf, blokların meydana getirdikleri kaza komitelerine o kazadan parlamentoya yollanan temsilcilerin de katılmasıdır. Böylece, temsilciler, merkez veya eyalet parlamentolarına geldikleri zaman, halkın meselelerini yakından tanıyan birer kimse olarak konuşabilmektedirler. Bölgelerde bulunan bölünmüş meslek ve eğitim teşekkülleri, blok idareleriyle işbirliği yapar; aynı zamanda, genetik ve kadın grupları da bu faaliyetlere katılırlar. Hükümetin politikası, halka sadece madde verdim spâllamak değildir. Toplum kalkınmasındaki ana fikir, halkı pasif hâlden, aktif bir hâle getirmektir.

Başarının sırrı

Hindistan Avrupa büyüklüğünde bir memleket. Nüfusu korkunç bir hızla artıyor. Sibirya'nın civarı geçekonda mahalleleriyle dolu. İklimi de pek iyi değil. Toprağın verimi, kırıltık veya bolluk, her neyse tamamiyle insan dış-faktörlere bağlı. Bunların başında gelen muson yağmurları, bereket kadar tahribat getirir. Hindistanın kaynakları zengindir. Ama çok dağınıktır. İş gücü bol, fakat kaliteyi değildir. Sermaye, yatılmak istenen işler için azdır. Sözü kısası, Hindistan az gelişmiş memleketlerin en bariz örneklerinden biri sayılabilir. Nehru ve Kongre Partisi bu şartlar içinde iş görmektedir. Bugün Hindistanda demokratik bir düzen içinde parlak işler yapılıyorsa, bunun sebeplerini, ne çok partili hayatta, ne de plânlama usüllerinde aramak gerekir. Başarının sırrını azimli liderlerde, onlara hâkim olan sosyalist zihniyette aramalıdır.

Hindli kadınlar son seçimde oy veriyorlar

Yeryüzünde aşk

EVLENME TÖRENLERİ

Evlenme ile «gayrimişru» cinsel ilişkiler arasındaki farklardan başkası, ikincisinin gizli tutulmağa çalışıldığı halde, birincisinin büyük törenlerle kutlanmasıdır. Evlenme törenlerinin başlıca amacı da zaten böyle bir «açığa vurma» işidir. Fakat bu törenlerin, başka amaçlar da vardır. Bu amaçlar, yeni evlenen çiftleri bir takım «kötü ruhlar»ın etkisinden kurtarmaktan, birliğin «verimli» olmasına kadar bir çok değişiklikler gösterir. Belirli bir toplumda evlilik kurumuna verilen değer de bu evlenme törenleriyle ortaya çıkar.

Çok çeşitli olan evlenme törenlerinde bazı bölümler yapılabılır. Meselâ bunlardan oldukça geniş bir bölümde, törenin büyüdüğü ötelere taşındığı görülür. Bazıları koruyucu «kötü ruhlar»ı vaktüncü bir amaç güder. Bazılarında törenin amacı, çiftlerin birleşmesini vükük alıp vermek, yemek içme gibi çeşitli davranışlarla «sembolize» etmektir. Başka bir bölümdeki törenlerde, kadının doğurma sürecinin fazlalığı iktisadî refah gibi maddî amaçlara varılması «özetlidir». Fakat bütün bu bölümler ancak kolaylık sağlamak için vordurmuş. Yoksa kesin, belirli sınırları olan bölümler değildir; çünkü belirli bir törenin anlamı zamanla değişir. Bundan başka birçok törenler mantıklı bir düzenden çok, heyecan ve duygulara dayanır. Çok kere, bu törenlere katılanlar davranışlarını inandırıcı bir yoldan açıklıyamazlar.

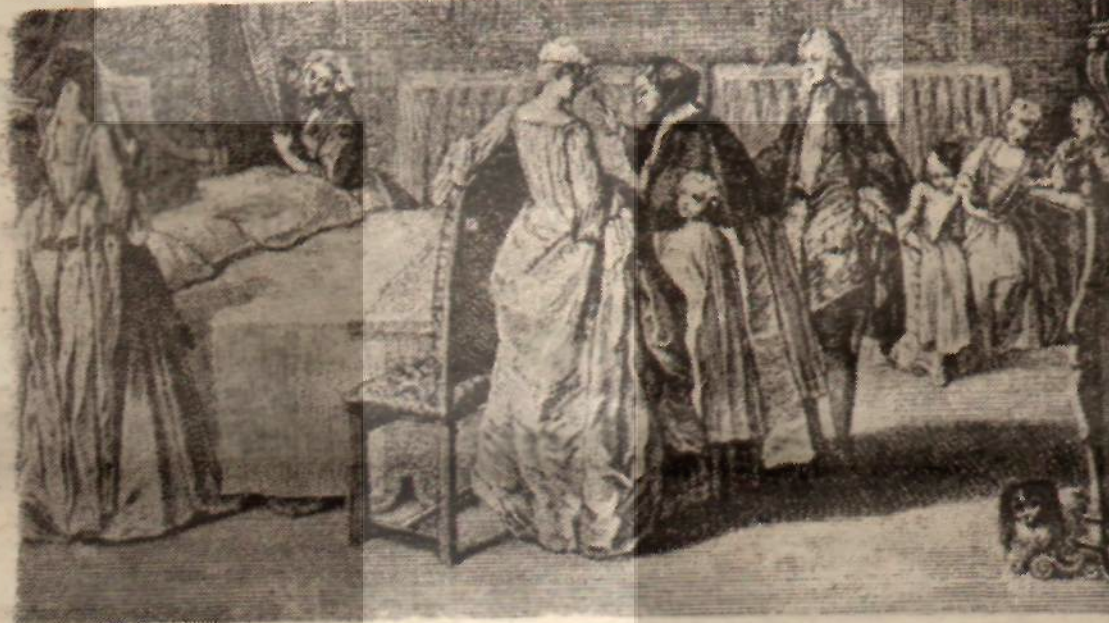
Eski inanışlar

Evlenmenin getirdiği durum değişikliği karşısında gelinin ve ailesinin sözde «isteksizliği» ve cinsel konulardaki utanç duygusu, bazı törenlerde yer alan yalancıkta kavga ve yalancıkta gelin kaçırma oyunlarıyla ortaya çıkar. Bu çeşit törenlere, Doğu Afrika'daki Banyakole kabilesinde raslanmaktadır. Bu kabilede, gelinin beklediği kühübeye giden güveyi onu sağ elinden tutarak kulübeden çıkarır ve davetlilerin arasına götürür. Gelinin akrabasından biri selam bir ip getirir ve gelinin ayaklarından birine bağlar. Gelin ile güveyi taraflarından iki ekip seçilir ve bunlar arasında bir halat çekme yarışması başlar. Gelinin tarafı gelini bırakmamağa, güveyin tarafı da gelini kendilerinden yana çekmeğe uğraşır. Gelin de bu sırada, evinden ve akrabalarından uzaklaşmaktan füzütü duyduğunu belirtmek için ağlar. Bu sırada, güveyi, gelinin yanında oturmağa ve elinden tutmağa devam eder. Bu sözde çekilme sonunda gelin, güveyi tarafına geçince, güveyi gelinin ayaklarındaki ipi çözer ve birkaç metre ötede yayılmış bir pöstekinin yanında kendini bekleyen bir gruba doğru onu kaçıtır. Gelin bu pöstekinin üstüne oturur delikanlılar pösteğiyle birlikte gelini kaldırıp güveyin evine kaçıtır. Bu sırada gelinin akrabaları da yine yalancıkta bunları kovalar.

Yeni Gine'deki Roro kabilesinde bunun, daha değişik, daha «dramatik» bir çeşidi yer alır. Roro'lar, güveyin arkadaşları gelinin

evine büyük bir gürültüyle yaklaşırlar. Gelin bunların geldiğini görünce tabana kuvvet kaçar. Biraz sonra ele geçmesine rağmen, dişiyile turnağıyla kendini savunmağa çalışır.

Bu sırada, gelin ile güveyi tarafı arasında yalancıkta bir dövüş başlar. Bu dövüş sırasında gelinin annesi eline bir sopa alarak önüne çıkan bütün cansız şeylere indirir ve kızını kaçıranlara lânet eder. Bunun faydasızlığını anlayınca da, kız elinden gittiği için oturup ağlamağa başlar. Köyün öbür kadınları da kendisine katır-

Zifaf odasında tören

lır. Gelinin annesi, üç gün tam anlamıyla yas tutar; gelinin yeni evindeki törene giden akrabalar için de yalnız, anaya raslanmaz. Şüphe yok ki bütün bunlar olurken «gerçek» gözyaşları da dökülür, ama bütün bu anlatılanlar hep bir törenden ibarettir. Şunu da belirtmek gerekir ki, bu çeşit törenlerde mahcupluk sadece gelinlere özgü değildir. Meselâ Andaman'larda güveyi daha mahcupdur, hatta güveyin dostları çok kere güveyin utanıp kaçmasını önlemek için onu kollarlar ve kaçmağa kalktığı vakit yakalarlar.

Sahte gelin

Evlenme törenlerindeki yalancıkta kavga ve kaçırma, yalnız ilkel toplumlarda raslanan bir olay değildir. Rusya, Yugoslavya, Finlandiya; Yunanistan gibi ülkelerde de buna raslanır. Malaya'da gelin alayının yolunun bir ip ya da kumaşla kesilmesi olayı birçok Avrupa toplumlarında da vardır. İtalya'da buna «fare la barricata», Hollanda'da «keeren» denir. Bu engelin önüne gelen güveyi bu engeli aşabilmek için para ödemek zorundadır.

Mahcubiyetin ve bekâretin evlilikle değiştirilmesinin yarattığı korkunun sembolü olan ağlama, Batı toplumlarında çok raslanan bir olaydır. Gelinin gözyaşı dökmesi, birçok Avrupa toplumlarındaki törenlerin vazgeçilmez ögesi olmuştur. Hatta Alman köylüsü daha da ıleri giderek bu inanışı, «önceden ağlamayan sonradan ağlar» diye bunu atasözü kılığına sokmuştur.

Bazı evlenme törenlerinde yerne bütün davetliler büyük bir gürültüyle orada bulunan bir torbadaki yumurtaları alıp kapıya atarlar.

Bütün davetliler büyük bir gürültüyle orada bulunan bir torbadaki yumurtaları alıp kapıya atarlar.

Döl bereketi

Kızlık zararını bozulmasını temsil eden davranışlar kadar, döl bereketini sağlamak için başvurulan davranışlar da çok yaygındır. Bunun için en çok başvurulan yol, gelinle güveyin başlarına tohum serpmesidir. Batı toplumlarında da gelinle güveyin başına konfetle ile pi-

gelinle güveyin kavga etmelerini önlemek üzere evlerinin eşğine bal dökülür.

Erkeğin kadın üzerindeki «otote»sini belirten sembolik davranışlar da vardır. Meselâ Fas'ta, güvey gelinin başına kılıçla birkaç kere vurur ya da eliyle hatife dokunur. Slav ülkelerinde güveyin gelini yalancıkta dövmesi, yaygın bir âdettir.

«Kötü ruhlar»

Birçok toplumlarda evlilik, çift için bir buhran, bir tehlike dönemi sayılır. Böyle durumlarda «kötü ruhlar»ın yalnız evlenen çift için değil, bunların yakınları için de bir tehlike meydana getirdiklerine inanılır. Bundan dolayı da bir takım davranışlarla bu kötü ruhları kovmak gerekir. Meselâ Batı Afrika'da, Sibirya'da ya da eskiden İsveç, Almanya, İngiltere'de olduğu gibi, çiftlerin başları üstünde dolan kötü ruhları kovmak için tabanca, tüfek atılır. Eski Hint ve Çin'de olduğu gibi bazı yerlerde de bunun yerine ok atılır.

Başka bir usul, evlenme töreni sırasında kötü ruhları aldatmak için gelinle güveyin kılık değiştirmeleridir. Meselâ Güney Hindistan'daki Tamil'lerde evlenme töreninin dördüncü günü gelin erkek kılığına girer ve gelin kılığına girmiş bir başka kızla sokaklarda dolaşır. Bazan bu kılık değiştirme cansız varlıklara kadeş uzanır. Meselâ eski Yunan'da Daedale genliklerinde, din adamlarınca seçilen bir meşe ağacı kesilir ve gelin kılığına sokulurdu. Daha sonra bu «gelin» ağaç düğün alayına katılır. Hiç şüphesiz bu törenin kökleri, Zeus'un bir meşeyle yalancıkta evlenmesi efsanesine kadar gitmekteydi. Başka bir koruyucu usul, birçok eski yeni, ilkel gelişmiş toplumlarda raslandığı üzere gelinin yüzünün peçeyle örtülmesi ya da evlenecek çiftin başlarının üstünde bir örtünün bulunmasıdır. Eski Çin'de çok çocuk doğurmuş yaşlı bir kadın, gelinin başı üstünde bir şemsiye tutardı. Evlenen çiftlerin başları üstünde örtü tutulması havralarda ve Ortodoks kiliselerinde kullanılan bir usuldür. Bu örtü tutma yerine çiftlerin başlarının örtülmesi de Katolik ve Protestan kiliselerinde yer alır. Avrupa'da gelinin peçelenmesi de bunu kalıttır. Hâlâ kullanılan ve gelinle güveyin tüfeklerden ya da kılıçlardan meydana getirilmiş bir takım altından geçmesi usulü de yine aynı koruma inanışına kalıttır.

Kötülük gökten olduğu kadar yerden de gelebilir. Bundan dolayı da bazı toplumlarda yukarıdaki usullerin yanı sıra, tören sırasında gelinle güveyin yere basmalarına da dikkat edilir. Yere hals ya da başka birşey serilmesi, gelinle güveyin ya da görevlilerin bunların üstünde yürümesi bu inanışa dayanmaktadır. İngiltere'deki Cranbrook'ta bunun biras değişik biçimi yer alır: Burada, çiftin geçeceği yol üzerine güveyin meşeliyle ilgili şeyler serilir. Meselâ güveyi marangozsa talaş, kasespa koyun postu, kunduracıysa deri parçaları gibi...

HAFTANIN SANAT HAREKETLERİ

TIYATRO

ANKARA

Büyük Tiyatro

HAMLET — Shakespeare'in ünlü bir oyunu olmaktan başka bir şey yok. Cüneyt Gökger hem sahneye koymuş, hem oynuyor. Gökger'le birlikte bir Hamlet daha görmek için gidin. (Pazar 20.30'da)

DON JUAN — Max Frisch'in başarılı Don Juan üzerine yazdığı değişik bir oyunu. Önemli için yeni bir deneme olanak bu oyun. Frisch, Don Juanı yepyeni bir açıdan bakıyor. Kadınlardan kaçan, geometriye düşkün bir Don Juan. Maria Canova sahneye koymuş. (Çarşamba, Cuma 20.30'da)

ÇÜ BALE — *Les Patineuses*, *Les Sylphides*, *The Rake's Progress*, Türk Devlet Balesi'nin yeni başarıları oluyor. İlk ikisinin öyküsü yok, sonuncusu sefil bir adamın düşüşünü anlatıyor. Gözlemci gerekli. (Pazartesi 20.30'da)

LECIA — Donizetti'nin operası Tine Ferhan Onat oynuyor. Eski yıllarda birkaç kere oynanmış. (Perşembe 20.30'da)

TOSCA — Puccini'nin operası Tani bir yorum. Geçen yıllar da oynandı. (Cumartesi 20.30'da)

WAENSEL VE GRETEL — Müslüman opera. Saadet İkesu'un oyunu ilgi çekici. Çocuklar da sevinir. (Pazar 15.00'te.)

Küçük Tiyatro

CEMİZ HANIN BİSİKLETİ — Halkın sevgili bir komedi.

ama içine biraz ele avuca getir bir demeg çıkartılmış. Gülmek için gidilebilir. (Pazartesi dışında hergün 20.30, Pazar 15.00'te.)

YOKLAR DAĞINDAKİ NAR — Mümtaz Zeki Taşkın'ın çocuk piyesi. Çocuklar gitsin, görsün, eğlensin. (Cumartesi 15.00, Pazar 10.30'da.)

Üçüncü Tiyatro

BİR DON KİŞOT — Ziya Demirel'in sahneye koyduğu acı, tatlı karışımı bir Anouilh oyunu. Değişen toplumumuzdaki aksak noktalara ustalıkla parmak basmış. Kendimizi tanımak için de görülmesi gerekir. (Perşembe, Cumartesi, Pazar, Salı 20.30, Pazar 15.00'te.)

ÇARDAŞ FÜRSTİN — Emmerich Kalman'ın klavik opereti. Bir operet sureti görmek için gidilir. (Çarşamba 20.30'da.)

ORFEUS CEHENNEMİ — Offenbach'ın mitolojiyle ilgili alay eden değişik bir opereti. Ama Azmi Örsen'in sahne anlayışı, yine sahnenin üstüne çıkamamış. (Pazar 20.30'da)

Yeni Sahne :

AGAÇLAR AYAKTA ÖLÜR — Alejandro Casom'ın duygulu bir oyunu. Ahmet Evintan'ın kişilikli sahne düzeni. Yine de görülmeye değer, hele Macide Tanrı'nın oyunu. (Cuma dışında her akşam 20.30'da, Pazar 15.00'te.)

Oda Tiyatrosu :

İNSANSIZLAR — Yıldırım Keskin'in dört tablolu, iki kişilik oyunu. Yazar, insanın gerçeklerden kaçarak kendisini bulamaması üzerinde duruyor. İlgili çekici bir oyun. (Pazartesi dışında hergün 18.00'de.)

İSTANBUL

Küçük Sahne :

SAİRİN MEKTUPLARI — Büyük bir sairin bir zamanlar taparcasına sevdiği yaşılanmış kadına tutkunluğunun duygulu dramı. Haldun Dormen'in elinde usta oyunculuk.

ÖYUNCAKÇI DÜKKANI — Deva'nın sıradan komedisi. Güleriz Surur ile Altan Erbulak görülmiye değer. Gülmek isteyenler için.

Kent Oyuncuları

APTAL KIZ — Marcel Achard'ın polis komedisi. Başarılı bir toplumsal yergi de var. Kenter Kardeşler yine usta.

BÜYÜK SEBASTİYANLAR — Lindsey-Crouse çiftinin kapitalist gözle komünist düzeni yergilemeleri. Taslamalar ustaca. Oyun Yıldız ile Müşfik Kenter üzerine dayanıyor. Görülmeye değer.

Oraloğlu Tiyatrosu :

KÖTÜ TOHUM — Maxwell Anderson'un hisyet teorisi üzerine kurduğu insanlık dışı davranışlara dayandırılmış oyunu. Alev Oraloğlu, boyuna adam öldüren küçük kızda çok başarılı.

LADY CHATTERLEY — Lawrence'ın romanından John Hart'ın düzenlediği, İngilterede çiplak sahneleri yüzünden gürültü koparan oyun. Chatterley'i Lale Oraloğlu oynuyor. Oyunu Ergun Köknar başarıyla sahneye koymuş. Görülebilir.

Site Tiyatrosu

GÖNÜL AYCISI — Diego Fabrin'in eğlendirici bir komedisi. Ulvi Uraz'ın, Altan Karındağ'ın oyunları görülmiye değer.

Gong Tiyatrosu :

TEPEDEN İNME — M. Andre'nin bir komedisi, Atlas Okyanusu üzerinde biraraya gelen iki erkekle iki kadının bağından geçen gülmeye değer.

Bulvar Tiyatroları :

BANA ÇİÇEK YOLLAMA — Norman Barasch ile Carrol Moore'un komedisi Münir Özkul'un Bulvar Tiyatrosu'nda. **KONGRE EĞLENİYOR İLE AMAN İDARE ET** — Tevhit Bilge'nin Aksaray Tiyatrosu'nda. **SENATÖR** — Muammer Karaca'nın Azak Tiyatrosu'nda. **CİCI BEY İLE KAPANAN DOSYA** — İstanbul Tiyatrosu'nda. **ADİYÖ İS TANBUL** — Ses Opereti'nde.

Şehir Tiyatroları :

ATLARLA FİLLER — Oktay Rifat'ın komedisi. Zihni Küçümen sahneye koymuş. Nezihe Becerikli Sibel Gökse, Mehdi Yeşildeniz, Şakir Arseven, Şükriye Atav oynuyor. (Tepebaşı Tiyatrosunda.)

MOR DEFTER — Çetin Altan'ın oyunu. Kendini koyuvermiş bir aydın Türk toplumunu bunalıma çelmeleer içinde kalış. İyi bir oynayıp. (Üsküdar Tiyatrosu'nda.)

PUSUDA — Cahit Atay'ın bir köy geçişi üzerine kurduğu başarılı bir tek perdelik. (Fatih Tiyatrosu'nda.)

SAHLEDEKİ KANEPE — Yine Cahit Atay'ın, birinci sınıf göze bir hayli zayıf fantastik oyunu. (Fatih Tiyatrosu'nda.)

İYİ SAATTE OLSUNLAR — Eduardo de Filippo'nun ustalıkla düzenlenmiş komedisi. Görülebilir. (Yeni Tiyatro'da.)

İÇİMİZDEKİ ASLAN — Thurbert'in bir komedisi. Üniversite çevresinde geçiyor. Oyunu sev-

mek için Amerikalı olmak gerek. (Yeni Tiyatro'da.)

YEŞİL KURBAĞA — Goetz'in bir komedisi. Daha ötesi yok. (Kadıköy Tiyatrosu'nda.)

SİNEMA

ANKARA

FEZA YOLCUSU — Visit To A Small Planet — Gelenekçi komedi filmleri rejisörü Norman Taugog, Jerry Lewis ile çağın insanını «özde» taşıyor. «Gag'ler eski ve bir çeşit tematiği niteliğinde. (Reji: Norman Taugog. Oyuncular: Jerry Lewis, Earl Holliman, Fred Clark.)

EVVİLA ÖPÜSELİM — I Started With A Kiss — A.B.D. nin dış ülkelerde görevli bir savuşu ile fındık kurdu karısının sevrüvenleri. Her olay pembe gözlükler ardından görülüyor. (Reji: G. Marshall. Oyuncular: Glenn Ford, Debbie Reynolds, Eva Gabor, Fred Clark)

SEVİMLİ HAYDUT — Rejisör Asaf Tengiz sinemasında Hollywood westernleri ile yerli efe filmlerimiz karıştırıp yepyeni ve olumsuz bir tür yaratıyor. Kötu ve «sevimsiz» bir film. (Reji: A. Tengiz. Oyuncular: Ayhan Işık, Türkân Soray, Hüseyin Baradan Avni Dilligil)

HOLİVUD YOLCULARI — Hollywood Or Bust — Frank Tashlin bir komik. J. Lewis diğeri farkı. Dean Martin iki ünlü oyuncu ile sinema tutkusunu başarıyla alaya alıyor. (Reji: F. Tashlin. Oyuncular: Jerry Lewis, Dean Martin)

İSTANBUL

DÜŞMAN KARDEŞLER — Rocco e i suoi fratelli — Yaşayan sinemacıların en büyüklerinden biri sayılan Luchino Visconti'nin, uzun ve yorucu sinema serüveninin ürünü. Yalnız toprak da. Ötmekle yetinmiş bir reformun yoksul Güney İtalyalılara hiç bir şey getirmediklerinden Rocco ve ailesi kuzeye, büyük şehire göçüyorlar. Visconti, «Düşman Kardeşler» de yeni bir büyük şehir sevrüvenini yaratıyor. (Reji: L. Visconti. Oyuncular: Alain Delon, Annie Girardot, Renato Salvatori, Katine Paxinou, Cladula Cardinale, Roger Hanin)

İLK AŞK — Loss of Innocence — İngiliz sinemasındaki orta kurat rejisörler arasında sayılan Lewis Gilbert, Howard Koch'un yazar Rumen Godden'in romanından çıkardığı senaryosuna dayanarak, ergenlik çağının bunalımlı günlerindeki bir genç kızın hikâyesini anlatıyor. Bunalım, çevredeki çeşitli kişilerin davranışları yüzünden sürekli patlamalara uğruyor da sonunda senaryocu ile rejisör işi «tatlıya» bağlıyorlar. «Geng kız» da Susannah York'un oyunu ilgi çekici. (Reji: Lewis Gilbert. Oyuncular: Kenneth More, Dantelle Darrieux, Susannah York.)

VARYETE İŞIKLARI — Luci del varietà — İtalyan Kültür Merkezi'nde İtalyan Sinemasının Geçmişine Bakış serisinin üçüncü filmi. İki rejisör-Alberto Lattuada ile Federico Fellini- eskimiye başlamış bir gezginci tiyatro komiği ile yükselme yolunda kararlı bir kadın oyuncunun bitim ve başlangıç günlerini hikâye ediyorlar. Gezginci tiyatroların bitmeyen çilesi gerçekliğin sağlam temellerine oturtulmuş. Usta işi bir film. (Reji: A. Lattuada ile F. Fellini. Oyuncular: Peppino De Filippo, Carla Del Poggio, Guilelta Masina, Folco Tullio, John Kitzmiller)

Yıldız Kenter ile küçük kunduracı

Nerde okudum, ne zaman okudum, okudum da, bili mi anlattıydı, şimdi pek iyi anımsamıyorum ama, aklımdan hiç çıkmayan, çok ilginç bulduğum bir minik hikâye vardır. Adı: Küçük Kunduracı.

Geçenlerde, Yapı ve Kredi Bankası'nın çıkardığı Ses dergisinde (Sırası gelmişken şunu da belirtiveririm: Bir takım bankalar «kültür hizmetleri» başlığı altında, kendi anlayışlarına kültürümüze yardımcı olmağa çalışıyorlar. Bu arada Yapı ve Kredi Bankası Küçük Sahne'yi açmıştı. Başarıyla sonuçlanan bu girişimden sonra, Banka, Ses dergisi gibi, sudan ticari bir derziyle sinema ile tiyatro alanlarına bir uçtan el attı. Niye sudan, Niye ticari? Niye bu alanlara el atmadan olmuyor? Konusunu bir başka yazıda, derinliğine genişliğine, enine boyuna işleriz.) Haa, ne diyardım? Ses dergisinde Kenter Kardeşler ile yapılan bir konuşma yayımlandı. Müşfik Kenter pek konuşmuyor, ama Yıldız Kenter, o, gerçekten üstünde uzun uzadıya, dikkatle durmamız gereken şeyler söylüyor:

— «Oynamak istediğiniz rol?»
— «Macketh... Sonra Grech'in Cesur Ana'sı ile Sezuan'ın İyî Kadını».

Görüyorsunuz ya, Yıldız Kenter «Yiğit Ana», ya da türkçeye çevrildiği gibi «Sezuan'ın İyî İnsanı» demiyor. Bu oyunların adlarının İngilizceden, kendince çeviriyor. Ama yanlışlığa düşüyor. Neden dersiniz? Sezuan'ın İyî İnsanı adlı oyunda söz konusu olan kişi, hem kadın, hem erkek olan bir insan; yalnızca kadın değil ki, Sezuan'ın İyî Kadını derseniz. Yalnız Kenter, böylelikle, istediği oyunların türkçelerine atılmadan, bir takım oyunları bütün boyutlarıyla göz önünde tutmadan iyi tiyatro yapılabileceğine inanmakta, büyük bir yanlışlığa düşüyor.

O konuşmada başka şeyler de söylüyor Yıldız Kenter, kendisi bağlayıcı sözler:

— «En çok Anouilh'yu seviyorum. Sonra Brecht, Ionesco... Modern, ileri piyesleri halkımıza tanımak istiyoruz».

Bu sözler «sevimsiz» bir dergide yayımlanıyor ama, aslında «sevimsiz» bir konunun, bir konuşmanın gerektirdiği sözler.

Bir tiyatromun, bir takım tiyatrocuların Shakespeare, Brecht, Ionesco gibi yazarları oynamak istemesi, halka onların oyunlarını tanımak istemesi sevinçle, övünçle karşılanır. Bütün bunlara kitnesin bir diyeceği olmaz, sanırım.

Beni kaygılandıran sorun şu: Yurdumuzdaki tiyatrolar, adından sayılan yazarların oyunlarını kolay kolay oynatabilirler mi rak kalmak istemiyenler için!

acaba? Özel tiyatrolar, böyle oyunları oynatabilecek — devlet ya da belediye yardımı görmeden — olanaklara, anlayışa ererler mi? Halka yeni, ileri oyunları tanıtabilirler mi?

Bu sorulara karşılık vermeden önce, isterseniz size Küçük Kunduracı adlı minik hikâyeyi anlatıvereyim:

«Bir ülkede, bir «küçük kunduracı» varmış. O ülkede de kundura sanayii almış yürümüş. Küçük kunduracı bakmış ki, küçük kundura-evi ile koca sanayiye yetişemiyor, onunla baş edemiyor, batı, demiş, ben de bir kundura fabrikasına gireyim: Para biriktireyim büyük bir kunduracı açayım, böylece kundura sanayii ile yarışayım. Fabrikaya girmiş, çalışmağa başlamış. Gel zaman, git zaman... para biriktirmek şöyle dursun, geçimini sağlayacak parayı bile kazanamadığını görmüş, ilerini arttırmak için sendikaya yazmış, savaşma yoluna atılmış. Zamanla, artık o büyük kundura-evinin boş bir düş olduğunu anlamış, halka güzet ve yararlı kunduracılar (aynı zamanda ucuz) yapan bilmiş bir işçi olmuş. Yurttaşlık ödevini gereğince yerine getirmeye koyulmuş...»

Bana öyle geliyor ki, Yıldız Kenter ile özel Tiyatroların tutumları, Küçük kunduracının durumunu andırıyor biraz. Büyük yazarları, ileri oyunları oynamak düşleşi kuruyorlar, bu uğurda kendilerini yıpratıyorlar, geceli gündüzlü, canlarını dişlerine takarak çalışıyorlar, çabalyorlar. Ama sonunda, sevinilecek, övünecek bir durum çıkarmıyorlar ortaya. Bir bakıma kendilerini de, halka da yazık ediyorlar.

Bence Kenter Kardeşler ile öteki özel tiyatroların tutumları gereken yol: Ya Devlet ya da Belediye Tiyatrolarına girmek. Oralarda işlerin tikırda olduğunu, bu tiyatrolarda gönlümüzce oyunlar oynandığını, tiyatroya, halka gereğince hizmet edildiğini ileri sürerek deşilin.

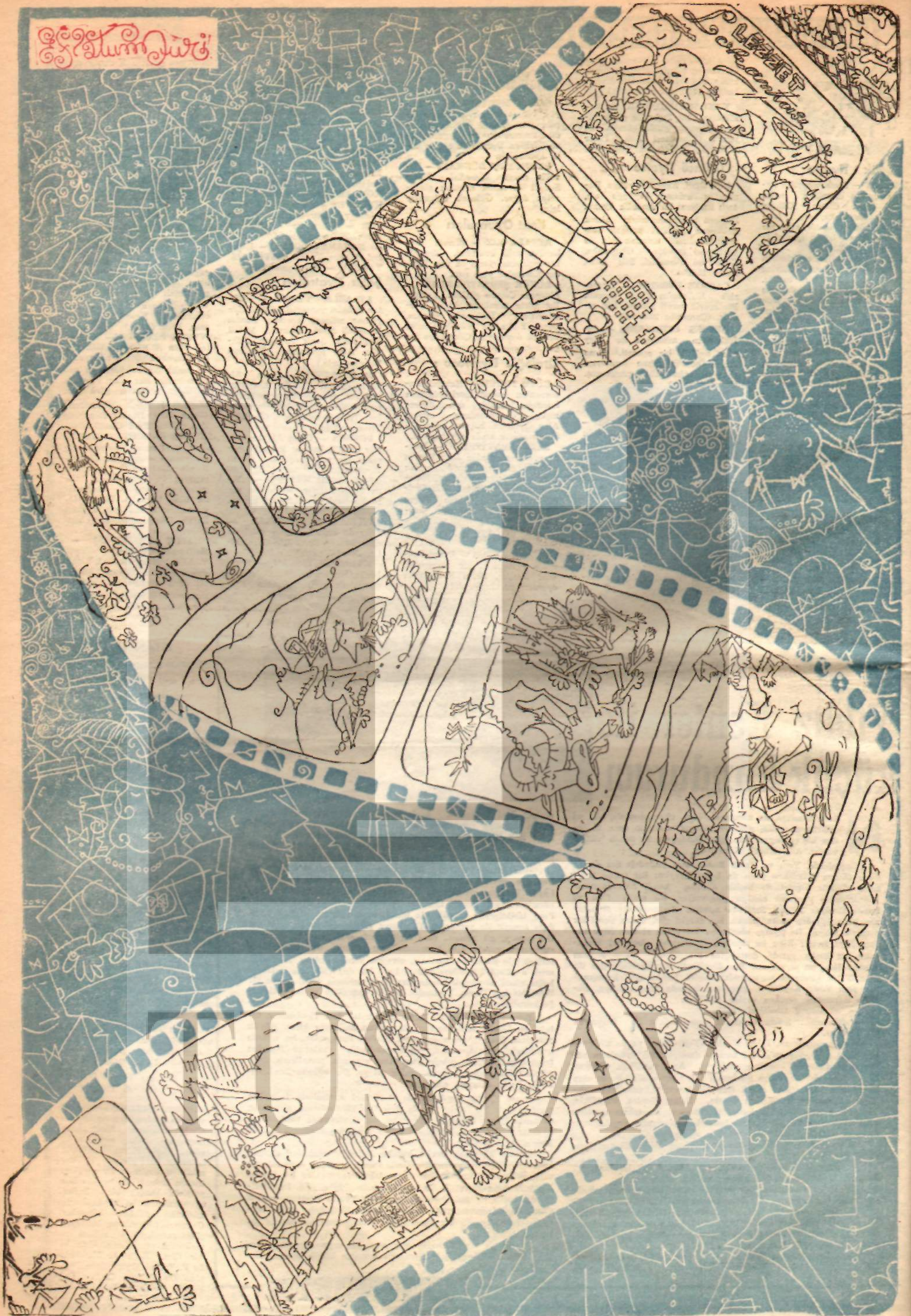
Ne var ki, gerek Devlet, gerekse Belediye verdikleri olanaklarla iyi, değerli tiyatrocular ileri, yararlı oyunlar oynamalarını sağlayabilir. Sağlamaktadır. İyi, değerli oyuncular kendilerini boş yere üzmedikleri, halkı boşuna avuttukları gibi, kendilerine de, halka da asil önemlisi tiyatroya, tiyatro sanatına yararlı olmak mühtülüğüne ererler. Lma bu arada, biraz daha az kazanmış para! kendilerine kızmak için onca parayı kazanmağa çalışmak değer mi?

Benim bu söylediklerim, olsa olsa, bir seçme sorunu ortaya atmak. «Büyük Sebastiyancı» oynayan küçük oyuncu ola-

Teoman Aktürel

Şişli

AMERİKALILAR 270 MİLYON KİŞİNİN SEYREDECEĞİ «GELİŞEN TÜRKİYE» ADLI BİR TELEVİZYON FİLMİ ÇEVİRİYOR